

HENRIK IBSEN

PEER GYNT

DRÁMAI KÖLTEMÉNY

ÖT FELVONÁSBAN

FORDÍTOTTA ÁPRILY LAJOS

SZEMÉLYEK

AASE, *özvegy parasztasszony*
PEER GYNT, *a fia*
KÉT ÖREGASSZONY, *gabonazsákkal*
ASLAK, *kovács*
LAKODALMI VENDÉGEK, KONYHAMESTER, MUZSIKUS *stb.*
TELEPES HÁZASPÁR
SOLVEJG *és a kis HELGA, leányaik*
A HAEGSTADI PARASZTGAZDA
INGRID, *a leánya*
A VŐLEGÉNY *és SZÜLEI*
HÁROM ESZTENÁS LEÁNY
EGY ZÖLDRUHÁS NŐ
DOVRE APÓ
UDVARI MANÓ, TÖBB MÁS MANÓ
MANÓLEÁNYOK, MANÓFIÚK, NÉHÁNY BOSZORKÁNY
FÖLD SZELLEMEI, TÖRPÉK, KOBOLDOK *stb.*
EGY RÚT FIÚ, HANG A SÖTÉTBEN, MADÁRKIÁLTÁS
KARI, *zselléresszony*
MISTER COTTON
MONSIEUR BALLON
VON EBERKOPF
TRUMPETERSTRAALE
TOLVAJ *és ORGAZDÁJA*
ANITRA, *egy beduin főnök leánya*
ARABOK, RABSZOLGANÓK, TÁNCOLÓ LEÁNYOK *stb.*
AZ ÉNEKLŐ MEMNON-SZOBOR, A NÉMA GIZEHI SZFINX
BEGRIFFENFELDT, *tanár, dr. phil., a kairói bolondokházának igazgatója*
HUHU, *Malabár partvidéki nyelvújító*
HUSSZEJN, *egy keleti ország minisztere*
FELLAH *királmúmiával*
TÖBB ŐRÜLT *és FELÜGYELŐ*
NORVÉG HAJÓSKAPITÁNY *és LEGÉNYSÉGE*
IDEGEN UTAS
PAP
HALOTTI GYÜLEKEZET
FALUSI BÍRÓ
A GOMBÓNTÓ
A SOVÁNY

A cselekmény a XIX. század elején kezdődik, s a század hatvanas éveiben végződik. Színhelyei: a Gudbrand völgye és hegyvilága, a marokkói tengerpart, a Szahara sivatag, a kairói bolondokháza, a tenger stb.

Első felvonás

Lombos fákkal borított hegyoldal Aase háza közelében. Zuhogó hegyi patak. Régi malom a túlsó parton.

Forró nyári nap.

Peer Gynt lefelé jön az ösvényen. Aase, az anyja, haragos szidással nyomon követi. Peer húszesztendős, erőskötésű legény, anyja kis termetű és törékeny.

AASE Peer, hazudsz!

PEER GYNT *(megállás nélkül)*
Én? Mért hazudjam?

AASE Esküdj meg, hogy színigaz!

PEER GYNT Mért esküdjem?

AASE Akkor úgy van:
biztos már, hogy lóditasz.

PEER GYNT *(megáll)*
Igaz volt s igaz marad!

AASE *(most szembekerül vele)*
S mondd, nem szégyenled magad?
Hónapszámra odavan,
szénagyűjtő szép időben
szarvast üz a fjell-mezőben
s úgy jön vissza rongyosan -
s hol a puska, hol a vad?
S itt sem ismer nyelve féket:
édesanyjának bead
holmi rossz vadászmeséket! -
Hol leltél a bakra éppen?

PEER GYNT A Gendintől balra.

AASE *(gúnyosan nevet)* Lám!

PEER GYNT Arról fűtt a szél, anyám;
s égerlombok rejtekében
jégkérges havat kapart:
zuzmót kutatott -

AASE *(mint előbb)* Az ám!

PEER GYNT Lélegzet nélkül figyeltem
a csikorgó, furcsa zajt,
látszott szarva egyik ága.
Lassan kőről kőre hágva,
kúszva és meg nem neszelten
megpillantok ott, közelben
egy pompás, kövér bikát,
milyet szemed sose lát!

AASE

Isten őrizz!

PEER GYNT

Dörrenés!
És a szarva földre dobban.
Míg feláll, egy lendülés:
mint lovas hátára szöktem,
bal fülét jól megragadtam
s már-már késdöfést is adtam
tarkójának izgatottan; -
hej, elbődül most dühödten,
talpra ugrik s hátradobja
agancsának ágait,
elvesz késem és a tokja,
szarva csípőn megszorít,
lábikrámba vág keményen,
jobban vasfogó se mar,
s elszáguld, mint vad vihar
vélem, fenn a Gendin-élen!

AASE

(önkéntelenül)
Jézus!

PEER GYNT

Gendin vad gerincét
ott fenn láttad-é, anyám?
Fél mérföldig fut talán
kaszapenge-keskenyen.
Jégpáncélja s kőfolyása
alján mély, havas helyen
sok komor tó csillogása
tűnik szembe mélysötéten
mindkét oldalt, el se hinnéd:
sok száz ölnyi messzeségben.
Utunk fenn a keskeny él -
és száguldunk, mint a szél.
Még ilyen lovon nem ültem!
Porzott a hó, sugaras
zápor hullt, ahol repültem.
Itt-ott egy-egy barna sas
szállt szédítő mély felett,
szirt és tó-katlan közében,
s piheként ellebegett.
Ott meg jég riant a mélyben,
hangja engem el sem érne;
csak a zajló víz manói
kezdték táncolni s dalolni
szemnek s fülnek örömére.

AASE

(szédülve)
Istenem!

PEER GYNT

Most hirtelen

- kő mozdul ott egy helyen? -
fajdkakas hószárnya rebben,
csataráz, mert megriadt
rejtő sziklabolt alatt,
s száll - a baknak épp - ijedten.
Ez kivág, tehetne mást?
ugrik egyet, óriást,
arra, hol tátong a katlan!
(Aase megtántorodik, s megfogódzik egy fában.

Peer Gynt folytatja.)

Fenn sötét, beláthatatlan
fal s a poklok mélye lenn.
Átnyilallunk sűrű, zordon
ködökön, sirálycsoporton,
megrémülve szerteváltak,
s nagy vijjogva messze szálltak.
S míg zuhantunk így veszetten,
lenn egy foltot észrevettem:
bakom mellén volt ilyen.
Önmagunkról volt az ott jel,
csendes vízmélyből futott fel
tükörig vadul a tóban,
úgy, ahogy a bak velem
közeledett zuhanóban.

AASE

(levegő után kapkod)

Peer! Hagyd abba! - Istenem!

PEER GYNT

S bakja szirtnek, bakja habnak
most - egyszerre - összecsapnak.
Ott a víz loccsanva csobban,
s úszunk felcsapó habokban.
Addig, addig evickéltünk,
míg egy helyen partot értünk;
Bakom úszott, rajta lógtam; -
s itt vagyok most -

AASE

Hát a vad?

PEER GYNT

Most is ott ugrál s szalad;
(Ujjával pattint és sarkon fordul.)
hogya rálelsz, fogd el ottan!

AASE

S nem tört el nyakad csigája?
Hátgerinced ép maradt?
Én Istenem, hála, hála,
visszahoztad fiamat! -
Bár szakadt nadrágja szára,
hagyjuk; gondoljunk magára
a veszélyre, mely reája
várt a vad szökés alatt -!

(Hirtelen elhallgat, s tátott szájjal, nagy szemet meresztve néz fiára. Sokáig nem talál szavakat, aztán egyszerre kitör.)

Ó, te ördög-malma, te!
minden szó gonosz hazugság!
Eseted más esete,
húszéves voltam, bizony,
amikor már tudva tudták.
Gudbrand Glesne ült bakon,
vele történt meg -!

PEER GYNT

S velem!

Mért ne esnék meg ma mással?

AASE

(epésen)

Régi mesét lóditással
cifrázol fel szertelen,
satnya testét sok helyen
feldíszítéd csillogással.
Ez a tetted, semmi más,
minden csak vad látomás,
kifestetted barna sassal,
s annyi más irtózatossal,
szód elvett és tóditott,
s végül úgy elkábitott,
hogy amit rég ismerek,
ráismerni sem merek.

PEER GYNT

Hogyha így más szólna, én
elpüfölném csúfosan!

AASE

(sírva)

Bár koporsóm fenekén
volnék, s földnek nyomna rögje!
Könny, panasz hiába van -
Peer, elvesztél, mindörökre!

PEER GYNT

Édes kisanyám, te jó,
amit szólsz, igaz a szó; -
csak légy újra víg -

AASE

Elég már!

Víg, mikor keserűség vár?
S így disznó a gyermekem?
S özvegy szívemben ne égjen
a gyalázat és a szégyen -
így jutalmaz végzetem?
(Újból sírni kezd.)
Nagyapádnak szép korából
mi maradt ránk sok javából?
Véka pénz hová futott?
Mít vén Rasmus Gynt hagyott?

Lábat apádtól kapott -
szórta, mint a homokot,
földeket vett hét határban,
járt aranyozott batárban -
s hol van az, amit a vendég
téli lagzin tönkretett még,
ha poharát duhajodva
maga mögé hajította?

PEER GYNT

Hol van a tavalyi hó?

AASE

Elhallgass, te locsogó!
Nézd a házat! Ócska rongy van
szem helyett az ablakokban.
Dőlt kerítésünk leroppan,
jószágunk szélben, lucsokban,
rétünk, szántónk parlagon,
minden hónap foglalást hoz -

PEER GYNT

Vénasszonybeszéd! Unom!
Jósorsunk sokszor leáldoz,
ámde felkel újra s újra!

AASE

Sziksót lelsz, hol fű ujulna.
Te pedig, te nagy hamis,
büszke s ügyes vagy ma is,
mint mikor kérdezte régen
az a koppenhágai
pap: meg tudnád mondani
a neved? S dicsért: eszed nagy,
hercegeknél eszesebb vagy,
s édesapád örömében
szép lovat, szánt - sokat ért! -
adott fecsegésiért. -
Hej, víg élet járta benn!
Prépost, kapitány s velük még
hány ült itt, s evett-ivott,
míg majdnem megpukkadott!
Jó barát próbája: szükség.
S csendesség lesz hirtelen,
mihelyt „vékás Jon” nem áll
házalgatni batyujával.
(Megtörli kötényével a szemét.)
Nagyra nőttél, van erőd,
támogathatnád anyádat,
ezt a vén gyengélkedőt -
gondozd telkünket s a házat,
mentsd az örökségedet; -
(Újrakezdi a sírást.)
Isten ments, nem hasznom áltat,
bízni benned nem lehet!

Itthon hamuban napestig
csak kapirgálsz lusta kézzel,
és ha multságba mész el,
onnan minden lány menekszik.
Vad legényekkel verekszel,
s rám szégyent hozol csak ezzel -

PEER GYNT

(elmegy mellőle)
Hagyj nekem békét!

AASE

(követi) Tagadnád:
te voltál fő minapában
a lundei vad csatában,
hol a részeges dühödtek
veszett ebként verekedtek?
Nem te törted el a karját
Aslak kovácsnak, no, nem?
Vagy egy ujját - így csavarnád
el a dolgot, szemtelen?

PEER GYNT

Hát ilyent ki lóditott?

AASE

(hevesen)
Hallották ordítani attól.

PEER GYNT

(megdörzsöli a könyökét)
Én, én ordítottam ott.

AASE

Te?

PEER GYNT

Mert *engem* vertek akkor.

AASE

Ki?

PEER GYNT

Én Aslakról beszélek.

AASE

Pfuj, leköpnélek, te gyáva!
Ez a csapszék mákvirága,
ez a rongy, részeg dühében,
ez tudott megverni? Szégyen!
(Újra kezdi a sírást.)
Sokszor szégyelltem, hogy élek,
de nem volt még sohasem
ennél csúfabb szégyenem.
Hát ha páholt, kérdem én,
ütni nem voltál serény?

PEER GYNT

Én adtam, vagy Aslak adta:
mindenképpen sírsz miatta.
(Nevet.)
Légy nyugodt, anyám.

AASE

Te átok!
Új hazugság?

PEER GYNT Most igen.
Abbahagyhatod sírásod; -
(Bal kezét ökölbe szorítja.)
nézd: fogó a bal kezem,
ebbe fogtam a kovácsot,
és verőmmel: jobb kezemmel -

AASE Ó, te vad fickó! Ilyennel
kínozol, hogy eltemess!

PEER GYNT Jobbra vagy te érdemes,
sok ezerszer jobbra, szépre,
édes, csúnya kisanyám,
bizzál bennem, igazán,
tisztel majd a falu népe,
várj, amíg nagyot teszek,
rendkívülit végezek!

AASE (fitymálóan fújva)
Te?

PEER GYNT Ki tudhatná a sorsot?

AASE Bár annyit tudnál, fiam,
hogy a nadrágodra foltot
vess, ha szakadt s híja van!

PEER GYNT (tüzesen)
Én király, császár leszek, te!

AASE Kis esze volt, s az is messze
elment, édes Istenem!

PEER GYNT Az! Csak adj időt nekem!

AASE Adj időt csak - példaszó -,
s herceg leszek, ragyogó.

PEER GYNT Meglátod!

AASE Befogd a szád!
Őrület szállott ma rád. -
No de meg kell mondanom,
valamire csak vihetned,
ha nem hazugságra vetnéd
az eszed, te szélmalom.
Lásd, az a haegstadi lány
szívelt akkor, s megkapod,
ha te akkor akarod -

PEER GYNT Gondolod?

AASE Az apja gyenge,
hogyha lánya szól neki,
bár makacs vén, enged egyre,
mindig Ingrid ül nyeregbe,

hova megy, ő követi,
dohog s botorkál megette.
(Ismét sírni kezd.)
Ó, te Peer, módos leány az -
jó család: úgy vélem én,
fiam, hogyha úgy akarnád,
párja lennél, vőlegény -
s tested nem ronggyal takarnád!

PEER GYNT *(hevesen)*
Jöjj, igen lesz ott a válasz!

AASE
Hova?

PEER GYNT
Haegstadba.

AASE
Szegény!
Ott ugyan már nincs remény.

PEER GYNT
Mért?

AASE
Jaj, sírni volna kedvem,
eljátsztál időt s szerencsét -

PEER GYNT
Hogy?

AASE
(zokogva) Mig fenn a hegy gerincét
bakon jártad fellegekben,
Mads Moen megkérte ottan.

PEER GYNT
Mit? Ez a nők réme? *Ez!*

AASE
Elfogadta, férje lesz.

PEER GYNT
Várj meg itt, amíg befogtam - *(Indul.)*

AASE
Hagyd, badar szó ez nekem.
Holnap lesz az esküvője -

PEER GYNT
Nem baj: megelőzhetem!

AASE
Pfuj! Új gondunk lesz, te dőre,
s szégyen, gúny ezenfelül.

PEER GYNT
Ne félj. Minden sikerül.
(Kurjant egyet, és nevet.)
Hopp, anyám, nem kell szekér sem,
míg befognék, még lekésem.
(Felkapja az anyját magasra.)

AASE
Tégy le, Peer!

PEER GYNT
Nem, nem! Karomban
viszlek most a lagzi-lakba!
(Belegázol a patakba.)

AASE
Segítség! Segíts kinomban,
Uram! Így fülünk patakba.

PEER GYNT
Szébb halál vár énreám!

AASE Hogyne: lógni fogsz a fán!
 (*Megcibálja a haját.*)
 Ó, te beste!

PEER GYNT Csendesen!
 Megcsúsznak a sík fenéken.

AASE Ó, szamár!

PEER GYNT Szád járhat éppen,
 nem tehet kárt senkiben.
 Így, no mindjárt túl vagyunk -

AASE Tégy le!

PEER GYNT Hopp! Most utazunk.
 Játszál Peert s bakot ma vélem, (*Üget.*)
 én a bak, s te Peer leszel!

AASE Jaj, már az eszem vesz el!

PEER GYNT Túl vagyunk a víz-veszélyen; - (*Partra lép.*)
 csókot kér a bak, amért
 áthozott, egy csóknyi bért.

AASE (*pofon üti*)
 Itt a béred!

PEER GYNT Jaj, anyám!
 A fuvarbér így silány?

AASE Tégy le!

PEER GYNT Majd a lagzi-lakban!
 Szólj ott, jó vagy s jó eszű,
 győzd meg majd a vént titokban,
 hogymads Moen együgyű -

AASE Tégy le!

PEER GYNT S azt is mondd, anyám,
 Peer a talpig ember ám!

AASE Számíthatsz rá biztosan!
 Jól megfestelek, fiam,
 meg elülről, s hátban is meg;
 ördögös, vad tetteidnek
 elmondom egész sorát -

PEER GYNT Úgy?

AASE (*dühösen rugdalózik*)
 És nem lesz vége-hossza,
 míg a vén, mint egy gonoszra,
 ebét nem uszítja rád!

PEER GYNT Hm; hát magam megyek én el.

AASE S én indulok, Peer, utánad!

PEER GYNT Bölc s anyám, nem bírja lábád -
AASE Nem? A kedvem oly veszett:
szirtet tudnék zúzni széjjel,
megrágnám a vaskövet!
Tégy le, Peer!

PEER GYNT Ha megigéred -
AASE Semmit! Átmegyek tevéled.
Tudják meg, ki vagy, tubám!

PEER GYNT Nem jössz, itt fogsz várni rám.
AASE Soha! Megyék, bármi érjen!

PEER GYNT Nem mész.
AASE Mit csinálsz velem, te!

PEER GYNT Itt ülsz a malomfedélen
(Felülteti a fedélre. Aase rikolt.)

AASE Végy le!

PEER GYNT Hallgatsz gyermekedre?
AASE Locsogsz!

PEER GYNT Kérlek, bölc s anyám -
AASE *(utánahajít egy fücsomót)*
Végy le, Peer, de szaporán!

PEER GYNT Nem merlek levenni. Én nem. *(Közelebb lép.)*
Ülj csak itt, vigyázva, szépen.
Csak ne rugdoss és ne bökjél,
fedélkövet meg ne lökjél, -
nehogy ott fenn még baj érjen;
lebukfencezhetsz.

AASE Te dög!
PEER GYNT Ne kapálj!
AASE Váltott kölyök,
bár pusztultál volna el rég!

PEER GYNT Pfuj, anyám!
AASE Fiam, gyalázat!

PEER GYNT Jobb: áldj meg, mig útrakelnék.
Megtessed?

AASE Meg, jó pofonnal,
bár nagy vagy, mint egy tulok.

PEER GYNT Ég veled, már indulok!
Várj, anyám. Jövök azonnal.
(Elindul, de visszafordul, s ujját intő mozdulatra emeli.)
Ne ficánkolj, hé! Vigyázat! *(Elmegy.)*

AASE Peer! - Megy! Ó, segíts, Uram!
 Baklovas! Hazug kölyök!
 Hallod? - Jaj, már messze van! *(Kiált.)*
 Szédülök! Jaj, jaj, segítség!
(Két öregasszony jön le az úton a malom felé. A hátukon zsák.)

ELSŐ Ki kiált?

AASE Én. Szédülök.

MÁSODIK Aase! Ott fenn? Hogy lehet?

AASE Nincsen benne köszönet; -
 innen utam égbe visz még.

ELSŐ Jó utat!

AASE Létrát! Az átok -!
 Jaj, leszállnék. Peer, a gaz -

MÁSODIK A fiad?

AASE Elmondja szátok;
 láttatok, mit tett, igaz.

ELSŐ Tanusítjuk.

AASE Vegyetek le;
 Haegstadba mennék sietve -

MÁSODIK Peer is ott van?

AASE Még megéred:
 Aslak bosszút áll téerted.
(Kezét tördelve.)
 Istenem, erőd segítse,
 nehogy életét veszítse!

ELSŐ Van, ki sorsot biztosan lát?
 Gondold ezt: a sorsa adta!

MÁSODIK Eszét veszi! Emberek!
 Ejvind, Anders! Jöjjetek!

FÉRFIANG No, mi baj?

MÁSODIK Peer Gynt az anyját
 a malomfedélre rakta!

Bokros, hangavirágos magaslat. A háttérben, kerítés mögött, kocsíút. Peer Gynt lefelé jön egy ösvényen, gyorsan a kerítés felé megy, megáll és messze néz, arra, amerre a vidék kitárul.

PEER GYNT Ott van Haegstad. Mindjárt el is érem.
(Átteszi egyik lábát a kerítésen, majd meggondolja a dolgot.)
 Egyedül van-e Ingrid? Nem remélem.
(Kezéből ernyőt formál szeme fölé, s úgy néz tova.)
 Ajándékos nép, sűrű, tarka sereg. -
 No, no. Jobb, ha innen visszatérek.
(Visszahúzza a lábát.)
 Mind hát mögött pusmog, sziszereg,
 s vigyorog, hogy forr benned a méreg.

(Odább megy a kerítéstől, s leveleket tép szórakozottan.)

Valami jó innivalót szeretnék.

Vagy lenni közöttük látatlan alak. -

Vagy nem ismert. No, jó szesz kellene csak,
csufolásra akkor ügyet se vetnék.

*(Hirtelen szinte riadtan néz maga körül, majd a bokrok
közé rejtőzik. Többen jönnek: nászajándékhozók
ereszkednek le a lakodalmas ház felé.)*

EGY FÉRFI

(folytatva a beszélgetést)

Az apja ivott, az anyja meg kolontos.

EGY ASSZONY

Csoda-é, ha most az a fickó is bolondos?

*(Elhaladnak. Nemsokára Peer Gynt előjön, arca piros
a szégyentől, úgy néz utánuk.)*

PEER GYNT

(halkan)

Rólam fecsegtek-e? *(Kényszeredetten legyint.)*

Mindegy, nem veszem föl!

Hiszen úgy sem foszthatnak meg az életemtől!

*(Leveti magát a hangavirágos fűbe. A hátán fekszik,
két keze a feje alatt, úgy bámul fel a levegőbe.)*

Különös felhő: lovas és paripa,

tisztán idelátszik a nyerge, a fékje. -

Seprűn banya száll lovagolva mögéje.

(Halkan nevet, szinte magában.)

Anyám. Kiabálja: pokol fia!

Hé, Peer!

(Lassan lecsukódik a szeme.)

No, de most be szorongva félhet.

Legelül Peer Gynt, utána kíséret.

Aranypatkós a lova, s ezüstös az éke.

Ragyogó kardot fogott kesztyűs kezébe.

Köpönyegje szép selyem bélésű végig.

Déli szép vitézek mind, akik kísérik.

De egy sem ül a lován oly daliásan.

Egy sem csillog a sugárban oly csodásan.

A kerítésen túl ott áll a nép sereggel,

kalapot levéve bámul tisztelettel.

Nők bókolnak. Valamennyi fogja ésszel:

Peer Gynt császár megy ott sok ezer vitézzel.

Schillinget, márkát szór legelül ügetve,

kavicsokként dobja szét királyi kedve.

Ott gazdag lesz, aki szűken élt s szegényen.

Peer Gynt átkél a tengeren is merészen.

Az angol herceg a parton várva várja,

és Anglia valamennyi szép leánya.

S ahogy Peer Gynt a lován előre léptet,

feláll a császár, s fel a bárói kíséret.

S koronát emelve így szól ott a császár -

ASLAK, A KOVÁCS *(néhány emberhez, akikkel a kerítésen túl együtt halad)*
Ni, a részeg disznó: Gynt-fia, Peer.

PEER GYNT *(félíg felszökve)*
A császár -!

A KOVÁCS *(a kerítéshez támaszkodik s rávigyorog)*
Kelj fel, hé, siheder!

PEER GYNT
Az áldóját! A kovács! Te mit kívánsz?

A KOVÁCS *(a többiekhez)*
Még tagjaiban a lundei tánc.

PEER GYNT *(felugrik)*
Ha jót akarsz, menj!

A KOVÁCS
No, no. Légy nyugodt.
De felelj: a szél ide hogy hozott?
Hat hétig havason. Mi fogott? A varázs?

PEER GYNT
Hőstetteim. Ó, valamennyi csodás!

A KOVÁCS *(a többiek felé kacsint)*
No, meséld!

PEER GYNT
Nektek nem, te kovács.

A KOVÁCS *(rövid hallgatás után)*
Haegstadba?

PEER GYNT
Nem.

A KOVÁCS
Pedig egy ideig
kedvelt az a lány - így emlegetik.

PEER GYNT
Te holló! Te!

A KOVÁCS *(kissé hátrálva)* No, ne búsulj érte, Peer;
ha ma Ingrid megvet, van még nő, ezer -;
Jon Gynt fia nem marad árván!
Csak jöjj, van elég özvegy s kicsi bárány -

PEER GYNT
Menj a pokolba!

A KOVÁCS
Lesz, aki megszeret. -
Jó éjt! A menyasszonykát tisztelteted? -
(Nevetve, sugdosódva továbbmennek.)

PEER GYNT *(egy ideig utánuk néz, majd vállat vonva elfordul)*
Az a haegstadi lány csak adja másnak
magát oda. - Mit bánom: akárkinek!
(Végignézi magán.)
Foltok, szenny éktelenítenek.
Bár volna egy takaros váltóruhám csak!
(Dobbant egyet.)
Ha ma egy böllérvágással ott
a lenézést tudnám szívükből kivetni!
(Hirtelen körülnéz.)

Mi volt az? Arra valaki kuncogott?
 Hm. Úgy rémlett. - No de nincs ott senki.
 Megyek anyámhoz.
*(Megindul felfelé, de megint megáll,
 s fülel a lakodalmi ház irányában.)*
 Kezdik a tánczenét is.
*(Néz s hallgatódzik, lassan visszafordul;
 a szemé ragyog; megdörzsöli a lába szárát.)*
 Nyüzsög a lány! Esik egy legényre hét is!
 Ördög! Lemegyek! Pár perc, s elérem!
 De anyám hogy fél most fenn a fedélen -
(Tekintetét megint lefelé húzza valami; ugrál és nevet.)
 Ejhaj! Odalenn a halling járja!
 Guttorm remekel, a húrja kacag!
 A táncuk züg, mint szirti patak.
 S a lánysereg ékes cifra ruhája!
 Ördög -! Lemegyek! Pár perc, s el is érem!
*(Egy ugrással átveti magát a kerítésen s megindul
 a lefelé vezető úton.)*

Haegstadi udvar. A háttérben a lakóház. Sok-sok vendég. A pázsiton friss tánc járja. A muzsikus asztalon ül. A konyhamester az ajtóban áll. Szakácskodó nők jönnek-mennek az épületek között, itt-ott idősebb emberek ülnek beszélgetve.

EGY ASSZONY *(a gerendán ülő csoportba telepszik)*
 A menyasszony? Pityereg majd, lehet.
 De ilyenkor így szokták a leányok.

A KONYHAMESTER *(egy másik csoportban)*
 Jó emberek, szaporán! Igyátok!

EGY FÉRFI
 Köszönjük: sűrűn töltögeted.

EGY LEGÉNY *(a muzsikushoz, míg egy lánnyal eltáncol előtte)*
 Ne kíméld, Guttorm! Húrod ne pihenjen!

EGY LÁNY
 Úgy húzd, hogy a rét riadozva zengjen!

LÁNYOK *(egy legény körül, aki ropja a táncot)*
 Szépet szökött!

A LEÁNY
 Ruganyos ina, teste!

A LEGÉNY *(tánc közben)*
 Plafonunk magasan van, a ház fala messze!

A VŐLEGÉNY *(pityeregve közeledik apjához, aki másokkal beszélget,
 s megrántja a zubbonyát)*
 Apám, nem akar; makacs a leány.

AZ APJA
 Mit nem akar?

A VŐLEGÉNY
 Bezárta az ajtót.

AZ APJA
 Keresd meg a kulcsot! - Ezt a nyavalygót! -

A VŐLEGÉNY Merre keressenem?

AZ APJA Ó, te puhány!
(Ismét társai felé fordul. A vőlegény az udvaron át eloldalog.)

EGY LEGÉNY (a ház mögül jön)
Lányok! Csak most jön a tánc. Hej! Ezt jelenti,
hogy jön Peer Gynt!

A KOVÁCS (éppen akkor ér oda) De ki hívta?

A KONYHAMESTER Senki.
(Elmegy a ház felé.)

A KOVÁCS (a lányokhoz)
Ha szól, ne figyeljete a szavára.

EGY LÁNY (a többiekhez)
Mint idegenre, úgy nézünk reája.

PEER GYNT (jön felhevülve, élettől duzzadva. Középen a csoport
előtt megáll, s összecsapja a két tenyerét)
A legfürgébb! Ki akar egy jót kerengeni?

EGY LÁNY (akihez közeledik)
Én nem.

EGY MÁSIK No de én sem.

EGY HARMADIK Semmi áron.

PEER GYNT (a negyedikhez)
Míg jobb nem akad, te légy a párom.

A LÁNY (elfordul)
Nem érek rá.

PEER GYNT S te?

A LÁNY (mintha indulni akarna) Hazavár anyus.

PEER GYNT Ma? Éjjel? Tán az eszed veszett el?

A KOVÁCS (kevéssel azután halkan)
Nézd, táncba megy ott egy gyatra öreggel.

PEER GYNT (gyorsan egy idősebb férfihoz fordul)
Van-e itt szabad lány?

A FÉRFI (odább megy) Járj utána. Fuss.
(Peer Gynt egyszerre elcsendesedik. Félénken, lopva pillant
a csoport felé. Mindnyájan ránéznek, de egyik sem szól. Erre
más csoportokhoz közeledik. Ahová szegődnek, ott elhallgatnak;
mihelyt odább megy, mosolyognak és utána néznek.)

PEER GYNT Csúfoló szem, nyílhegyü gondolat.
Fűrész szól így reszelő alatt!
(A kerítés mellett kifelé húzódik. Solvejg, a kis Helgát
kézen vezetve az udvarba lép; szülei követik.)

EGY FÉRFI *(egy másikhoz, aki Peer Gynt közelében áll)*
A telepes család.

A MÁSIK Nyugatról jött-e?

AZ ELSŐ Igen.
Hedali.

A MÁSIK Aha! Most már emlékezem.

PEER GYNT *(elébük áll. Solvejgre mutat, s megkérdezi a férfitől)*
Lehet-e a táncban a lányod a párom?

A FÉRFI Jó. Csak köszöntsük a gazdát s háza népét.
(Bemennek.)

A KONYHAMESTER *(Peer Gyntöt itallal kínálja)*
Ha már itt vagy, iszol egy kevéskét.

PEER GYNT *(állandóan a távolodók után néz)*
Táncba megyek. Az italt most nem kívánom.
(A konyhamester odább megy. Peer Gynt a ház felé néz, s nevet.)
Micsoda fény. Kápráztatott ilyen?
Cipőjét és kötényét nézte szerényen -!
Mama szoknyáját fogta szeliden,
kendőbe takart zsoldárkönyv a kezében -!
Megnézem!
(Be akar menni a házba.)

EGY LEGÉNY *(kifelé jön több társával)*
Peer, már itt hagyod e táncot?

PEER GYNT Nem.

A LEGÉNY Lábadat akkor rosszfelé irányzod.
(Vállon fogja, hogy visszafordítsa.)

PEER GYNT Eressz!

A LEGÉNY Ugyebár a kovács ijeszt el?

PEER GYNT Engem?

A LEGÉNY Eleged van a lundei heccel?
(A legények nevetnek, s a tánchely felé mennek.)

SOLVEJG *(az ajtóban)*
Az előbb neked volt-e táncolni kedved?

PEER GYNT Nekem. Ilyen hamar elfeledted?
(Mégfogja kezét.)
Jöjj.

SOLVEJG De ne messze, mondta anya.

PEER GYNT Mondta, no, mondta. Mi vagy te? Kis baba?

SOLVEJG Csúfolsz -!

PEER GYNT De hiszen még kislány vagy te, szépem.
Vagy nagy?

SOLVEJG A tavasszal konfirmáltam éppen.

PEER GYNT Mondd meg nevedet, mert úgy beszélni könnyebb.

SOLVEJG A nevem Solvejg. S hogy hívnak tégedet?

PEER GYNT Peer Gynt.

SOLVEJG Ó, jaj!

PEER GYNT Ejnye, mi lehetett?

SOLVEJG A harisnyakötőm lehull. Csak azt kötöm meg.
(Elmegy tőle.)

A VŐLEGÉNY *(anyja ruháját ráncigálva)*
Anyám, nem akar!

AZ ANYJA Nem akar? De mit?

A VŐLEGÉNY Nem akarja -

AZ ANYJA Mit?

A VŐLEGÉNY Az ajtót nem akarja -

AZ APJA *(halkan, de ingerülten)*
Jászol kéne neked, te marha!

AZ ANYJA Ne bántsd szegényt, rendbejöhet. Ne szidd.
(Elmennék onnan.)

EGY LEGÉNY *(egész legénycsoporttal jön a tánchely felől)*
Egy kortyot, Peer.

PEER GYNT Nem.

A LEGÉNY No, csak egy kicsikét.

PEER GYNT *(sötétben néz rá)*
Van-e nálad?

A LEGÉNY Van. Ebből, Peer, megitatlak.
(Zsebbe való üveget vesz elő s iszik.)
Hogy karcoll! - No?

PEER GYNT Kicsi kortyot adj csak. *(Iszik.)*

EGY MÁSIK LEGÉNY Kóstold meg most az enyém erejét.

PEER GYNT Nem.

UGYANAZ A LEGÉNY Ne izélj. Mit félsz előre?
Igyál!

PEER GYNT De csak egy kortyot belőle. *(Ismét iszik.)*

EGY LÁNY *(halkan)*
Menjünk.

PEER GYNT Tőlem félsz-e, leány?

EGY HARMADIK LEGÉNY Ki ne félne? Lundén, ugye belátod? -
Kimutattad a szép tudományod.

PEER GYNT Ha akarom, van más tudományom is ám!

AZ ELSŐ LEGÉNY *(suttogva)*
Most belejön!

TÖBBEN *(kört formálnak Peer Gynt körül)*
Meséld! Siess!
Mit tudsz?

PEER GYNT Holnap -!

MÁSOK Ma, légy szives!

EGY LÁNY Kuruzslást tudsz?

PEER GYNT Sátánt megidézni.

EGY FÉRFI Hisz ehhez már rég értett nagyanyó!

PEER GYNT Hazudsz! Amit én tudok, senki sem érti.
S mi volt, mibe bűvöltem? Dió!
De likas volt.

TÖBBEN *(nevetve)* Azt sejtettük előre!

PEER GYNT Kért, esküdözött ott nyakra-főre:
eresszem el -

EGY HANG A CSOPORTBÓL No de csak bebútt?

PEER GYNT Be, s én bedugtam a csöpp odút.
Hogy zummogott mocorogva benne!

EGY LÁNY Csuda!

PEER GYNT Mintha dongó hangja lenne.

A LÁNY S még mostan is ott őrizgeted?

PEER GYNT Maga útján jár, már messze lehet.
Miatta orrol rám a kovács. Nagyon.

EGY LEGÉNY Hogyhogy?

PEER GYNT Odamentem, s kértem egy napon,
hogy törje össze diómat. Kézbe vette,
és hirtelen ott az üllőlapra tette;
de olyan sújtó, nehéz keze van,
s ahogy a verőt lendíteni kezdi -

EGY HANG A CSOPORTBÓL Agyonüti, te?

PEER GYNT Odavág hatalmasan,
de a sátán tűzzé lesz, s kisuhan
a tetőn, s a falat végigrepeszti.

TÖBBEN S a kovács?

PEER GYNT Sajgott a keze megégve.
S barátságunknak azóta vége.
(Általános nevetés.)

NÉHÁNYAN Ez jó eset!

MÁSOK A legügyesebb meséje!

PEER GYNT Tán költöm?

EGY FÉRFI Isten ments! Eleget
mesélte már nagyapám sok éve,
meg mást -

PEER GYNT Hazudsz! Velem ez megesett!

A FÉRFI Minden.

PEER GYNT *(hadarint)* Akarom s elhagyva a földet,
aranyos paripán felszállok a szélbe!
Majd meglátjátok minden erőmet.
(Megint harsogva nevetnek.)

EGY HANG A CSOPORTBÓL Lovagolj fel a szélbe!

TÖBBEN Az lesz a remek!
Nosza, Peer!

PEER GYNT Nem kell esedeznetek.
Fejetek felett suhanok, levegőben!
S az egész falutok leborul előttem!

IDŐSEBB EMBEREK Már kótyagos!

EGY MÁSIK EMBER Ó, ez a vadtulok!

EGY HARMADIK A hazug!

EGY NEGYEDIK Ez a hencsegő!

PEER GYNT *(megfenyegeti)* Csak várjatok!

EGY FÉRFI *(félíg ittasan)*
Várj csak, kiporoljuk most a ruhádat!

TÖBBEN Lila lesz szemed alja! Potyolt a hátad!
*(A csoport szétoszlik, az öregek dühösen, a fiatalabbak
gúnyolódva és nevetgélve.)*

A VŐLEGÉNY *(egészen Peer mellé lépve)*
Igaz-e, Peer, hogy lovagolsz a szelekben?

PEER GYNT *(röviden)*
Igaz. Én mindent tudok ám, Mads.

A VŐLEGÉNY S járhatsz, ha akarsz, varázsköppönyegben?

PEER GYNT Sipkában? Van. Jobbat se kívánhatsz.
*(Elfordul tőle. Solvejg, Helgát kézen vezetve,
jön az udvaron át.)*

PEER GYNT *(feljűk fordulva, fűnylű szemmel)*
Solvejg, őrűlűk, hogy lűtlak űjra!
(Megfűgja csuklűjűt.)
Megfűgatlak, de meg őr!

SOLVEJG Hagyj!

PEER GYNT Műrt?

SOLVEJG Te szilaj vagy, vad legűny.

PEER GYNT Vad a rűnbak is, ha tavasz szele fűjja.
Kislűny, ne makacskodj, jűj velem!

SOLVEJG *(visszahűzza a karjűt)*
Nem merek.

PEER GYNT Műrt?

SOLVEJG Italos vagy, őrűzem.
(Helgűval elmegy.)

PEER GYNT őr, hogy dűfnűm a gazokba kűsem -
nem volna egynek sem kegyelem!

A VűLEGűNY *(meglűki kűnyűkűvel)*
Menyasszonyomhoz mennűk. Peer, ha segűtesz -

PEER GYNT *(szűrakozottan)*
Hozzű? Hova ment?

A VűLEGűNY Be a kiskamrűba.

PEER GYNT Aha.

A VűLEGűNY Tűgy prűbűt. Nem lesz hiűba.

PEER GYNT Jobb lesz, ha nűlkűlem is őrűt kerűtesz.
(Egy gondolat villan fel benne; halkan, de hevesen szűl.)
Ingrid odabenn?
(Solvejghez kűzeledik.)
No, jűsszte?
(Solvejg indulni akar, de Peer elűbe lűp.)
Szűgyellsz: vagabundushoz hasonlitok.

SOLVEJG Nem igaz, nem olyan vagy, műs az ok.

PEER GYNT No, egészen jűzan sem vagyok, -
dacbűl: a szavad ma a kedvem megsebezte.
Jűj tűncba!

SOLVEJG Nem merek, noha volna kedvem!

PEER GYNT Fűlsz te? Kitűl?

SOLVEJG Apűműram -

PEER GYNT Ej!
Persze, hűvű s szűgorű lehet ebben!
De sunyin les is, ugyebűr, felelj!

SOLVEJG Mit feleljek?

PEER GYNT Ugye, mindig bibliázik?
S anyád, s te is. No, felelsz-e? Nem?
Szólj már!

SOLVEJG Jobb lesz, ha te békét hagysz nekem.

PEER GYNT *(tompított, de heves és ijesztő hangon)*
Ma este lidérc lesz majd alakom,
éjfélkor az ágyad látogatom.
Ha hallod: nesz, sziszegés jön a házig,
ne hidd, hogy a macska ravasz suhanása.
Én leszek az, véred csapolom;
húgod kicsi tagjait ott befalom;
alakomnak éjjel farkas a mása; -
hátadba, csipődbe tép a fogam -
(Egyszerre hangot vált, s szorongva kéri.)
Egy táncra, te Solvejg!

SOLVEJG *(sötétén néz rá)* Rossz vagy. Komolyan.
(Bemegy a házba.)

A VŐLEGÉNY *(megint jön, nyugtalanul)*
Egy ökröt adok, ha segítsz!

PEER GYNT No, gyerünk!
(Befordul a ház mögé. Ebben a pillanatban nagy csoport jön a tánchely felől, legtöbben már részegek. Lárma és zsvivaj. Solvejg, Helga és szüleik néhány idősebb emberrel jönnek ki az ajtón.)

A KONYHAMESTER *(a kovácshoz, aki a csoport élén jön)*
Békén!

A KOVÁCS *(leveti zubbonyát)* Dehogy. Itt eldől ma perünk.
Vagy Peer, vagy én, de az egyik itt marad ma.

EGYESEK Birokra!

MÁSOK Nono! Elég, ha szidó szavakra!

A KOVÁCS Ököl beszél; a szidás mit ér, s mit ért?

SOLVEJG APJA Fékezd magad!

SOLVEJG Megverik őt? Miért?

EGY LEGÉNY Élvezzük, amit hazudik. Hisz még mesélne!

EGY MÁSIK Rugjuk ki!

EGY HARMADIK Köpdössünk a szemébe!

EGY NEGYEDIK *(a kovácshoz)*
Leszúrod-e?

A KOVÁCS *(elhajítja a zubbonyt)*
Nem ütik le a marhát?

SOLVEJG ANYJA *(Solvejghez)*
Lásd, mily kevésre becsülik a balgát.

AASE *(jön, bot van a kezében)*
Itt a fiam? Hadd üssem a léhütőt!
Nem fogja egyhamar kiheverni!

A KOVÁCS *(felgyűri az inge ujját)*
Csak símogatás.

EGYESEK Hagyd, Aslak fogja őt
elverni!

MÁSOK Teperni!

A KOVÁCS *(markába köp, s int Aase felé)*
Nyakát kitekerni!

AASE A nyakát Peernek? Próbáld, ha mered;
a fogam s körmöm majd adna neked.
Hol van?
(Az udvar felé kiált.)
Peer!

A VŐLEGÉNY *(rohanva jön)* A pokol - Átkozott baj!
Jaj, apám, jaj, anyám -!

AZ APJA Mi bajod van?

A VŐLEGÉNY Képzeld, Peer Gynt -!

AASE *(sikolt)* Megölték a gazok? Jaj!

A VŐLEGÉNY Nem, nem! Csak nézz a magasba -! Ott van!

A SOKASÁG A menyasszonnyal!

AASE *(kieszi kezéből a botot)* Az a beste!

A KOVÁCS *(mintha most pottyant volna le az égből)*
Ni, mászva,
gidamód a szirtre kapaszkodott!

A VŐLEGÉNY *(sírva)*
Ugy viszi, anyám, mint a malacot!

AASE *(felfelé fenyegetve)*
Buknál le, te Peer!
(Aztán aggódva kiáltja fel.) Lépj köre vigyázva!

A HAEGSTADI PARASZTGAZDA *(Hajadonfővel kijön az udvarra, az arca szinte fehér a dühtől.)*
Te leányrabló, én ütlek agyon!

AASE Verjen meg az ég engem, ha hagyom!

Második felvonás

Keskeny ösvény fenn a havason. Kora reggel van. Peer Gynt sietve és kedvetlenül halad az ösvényen. Ingrid, félig menyasszonyi ruhába öltözötten, igyekszik visszatartani.

PEER GYNT Menj!

INGRID *(sírva)* Most küldenél el engem?
S hova menjek?

PEER GYNT Bárhova.

INGRID *(kezet tördelve)*
Csalfa!

PEER GYNT Nincs civódni kedvem.
Ki-ki útján megy tova.

INGRID Összefont a bűn, a vágyad!

PEER GYNT Ó, hogy verje meg a bánat!
S minden nőjét a világnak -
egyet ne -!

INGRID S az mondd, ki lenne?

PEER GYNT Nem te.

INGRID Hát ki? Mondd ki csak!
Menj! Siess! Ne lássalak!

PEER GYNT Menj haza!

INGRID Peer, Istenemre -!

PEER GYNT Szót se!

INGRID Nem hallgatsz eszedre,
mikor így szólsz.

PEER GYNT Hallgatok.

INGRID Hitegetted - s visszalöktél!

PEER GYNT És mi az, mivel lekötnél?

INGRID Haegstad s még más birtokok.

PEER GYNT Tettél zsoldárt keszkenőbe?
Aranyhaj díszíti vállad?
Két szemed lenéz a földre?
Fogod szoknyáját anyádnak?
Szólj! Ne hallgass!

INGRID Nem, de -

PEER GYNT Nemrég
konfirmáltál?

INGRID Nem, de Peer -

PEER GYNT Lesütöd szemed szerényen?
Szád elutasítani mer?

INGRID Jaj, ez meghibbant egészen-!

PEER GYNT Szent lesz, aki lát? Felelj!
Szólj!

INGRID Nem -

PEER GYNT Rajtad hát mi tessék?
(Menni készül.)

INGRID *(újtába áll)*
Tudd meg, sulyos bűnt teszel
hogyha megcsalsz.

PEER GYNT Jó, tudom már.

INGRID Hogyha elveszel, vagyon vár,
s megbecsülés.

PEER GYNT Hagyjuk el!

INGRID *(sírva fakad)*
Csábítottál-!

PEER GYNT És te hagytad.

INGRID Csüggedt voltam!

PEER GYNT Én dühödt.

INGRID *(megfenyegeti)* Ezt még megkeserülöd!

PEER GYNT Olcsón bűnhődöm miattad.

INGRID Áll szavad?

PEER GYNT Mint kő. Eredj.

INGRID Jó; adsz még ezért nagy árat!
(Megindul lefelé.)

PEER GYNT *(néhány pillanatig hallgat, aztán hirtelen felkiált)*
Ó, hogy verje meg a bánat,
s minden nőjét a világnak!

INGRID *(hátrafordítja a fejét, s gúnyosan visszakiált)*
Egy - kivétel!

PEER GYNT Egy; csak egy!
(Elmennek a maguk útján.)

Hegy tó környéke; körös-körül mocsaras és süppedékes a talaj. Zivatar közeledik. Aase kétségbeesve kémlel és kiáltoz mindenfelé. Solvejg alig tud vele lépést tartani. Szülei és Helga kis távolságban követik.

AASE *(két karjával hadonász s a haját tépi)*
Ma minden összeesküszik Aase ellen!
Az ég, a tó s a hatalmak fenn a fjellben!

A hegy ködöt ont, hogy Peert vezesse félre,
az alattomos tó lenn les az életére,
zuhanó kő várja, amerre jár; -
s az emberek! Meg is ölték volna már!
Csak rajta! Nem hagyom én, hogy eltapossák!
A fattyú! Az ördög állt bele, a gonoszság!
(Solvejg felé fordul.)
Ó, nem mind képtelen ez, te? Mondd: való?
Ő; a hazugság- s hírkoholó,
akinek csak a szájában van erő,
ez a jó munkát unó, heverő -
ez a -! Sírnom kell - s közben - nevetnem!
Láttunk bút-bajt eleget mi ketten!
Mert tudd meg, a férjem mindig ivott,
bolondot tett, s fecsegett, locsogott,
elverte a pénzt, vagyonunk elosztott,
s mi ültünk: én s Peer, a gyerek, otthon,
felejtéssel fogtunk ki a bűn s a gondon,
a sors ellen sok erőm sose volt.
Nem könnyű a sorsnak nézni szemébe,
próbálja az ember elűzni a bűját,
s belefojtja a gondolatok szomorúbbját
ez a szeszbe, az hazudásba, mesébe.
Nekünk kaland kellett, meseszó,
királyfi, vadállat, furcsa manó.
Leányrablás. De ki tudta: a vad
fickó fejében a mese megakad?
(Újra megretten.)
Hu! mi kiált? Mumus-e? Vizilány tán?
Peer, Peer! - Odafenn egy szikla hátán -!
(Felfut egy emelkedésre, s átnéz a tó felett.
Az új telepések is odaérnek.)

AASE Ó, nincs sehol nyom!

A FÉRFI *(halkan)* Rossz neki, rossz bizony.

AASE *(sírva)* Jaj, Peer fiam, elveszett juhóm!

A FÉRFI *(szelíden bólintva)*
El. Elveszett.

AASE Ne beszélj így, és ne ints!
Derék legény a fiam, te! Párja nincs.

A FÉRFI Te esztelen asszony!

AASE Az vagyok, no, az,
de Peerem jóra való, s ez szentigaz.

A FÉRFI *(mindig csendes hangon, szelíd szemmel)*
A szíve kemény, a lelke veszve van.

AASE Nem! Az Úr nem büntet ily szigoruan!

A FÉRFI S hiszed: megtér, ha a jóra ily erőtlen?

AASE *(hevesen)*
De tud lovagolni bakon, levegőben!

AZ ASSZONY Bolond vagy-e? Ej!

A FÉRFI Anyó, miket beszélsz?

AASE Nincs tett, ami Peeremnek nehéz.
Meglátjátok, mit tud a fiam, csak éljen!

A FÉRFI Jobb volna, ha látnád lógni kötélen!

AASE *(kiáltva)*
Jézus, segíts!

A FÉRFI Ha a hóhér megragadja,
lehet, hogy a lelkét bűnbánásra adja.

AASE *(elkábulva)*
Jaj, ájulásba ejt ez a hang.
Mentsük meg!

A FÉRFI A lelkét!

AASE A test is enyém!
Kihúzzuk, hogyha a lábba merült a szegény.
S ha megígézték, hát mentse harang!

A FÉRFI Hm! - Marhanyom -

AASE Segíts a magasba fel,
áldjon meg az Úr!

A FÉRFI Krisztust követni kell.

AASE Akkor pogány valamennyi, úgy itélem,
mert egy sem akart a havasra jönni vélem.

A FÉRFI Mert ismerik őt.

AASE Mert több a többinél.
(Kezét tördelve.)
Gondolj a veszélyre - gondold: hal-e? él?

A FÉRFI Egy férfinyom.

AASE Gyere, erre kell keresnünk.

A FÉRFI Az esztenánál három irányba menjünk.
(Előremegy a feleségével.)

SOLVEJG *(Asehoz)* Beszélj valamit még.

AASE *(megtörli szemét)* Róla?

SOLVEJG Igen; -
mindent!

AASE *(mosolyog, s büszkén felveti a fejét)*
Mindent? Kimeritene! Nem?

SOLVEJG Előbb fárasztana ki téged a szó,
mint hallgatnom, anyó.

Alacsony, fátlan magaslatok a havasi fennsík alatt; csúcsok a háttérben. Az árnyékok nyúlnak; esteledik.

PEER GYNT

(rohanva jön, s a magaslaton megáll)

Űzőbe vett az egész falu, lám!
Bottal s puskával törne a horda reám.
A haegstadi gazda, üvölt, legelül jön. -
És terjed a hír; Peer Gynt menekül fönn!
Mást érzel, mint a kovácsoddal verekedve!
Az élet! Erőt így érez a medve!
(Hadonászik maga körül, s ugrik egyet.)
Zuzni, zuhataggal vivni tusát!
Ütni! Fenyvesben tépni ki fát!
Ez emel, ez edzi erődöt! Ez: élet!
Ördög vigye a szeleburdi meséket!

HÁROM ESZTENÁS LÁNY

(kiáltozva és dalolva futkos a magaslatokon)
Trond, Kaare, Baard! Mi itt epedünk magunkban,
Akartok-e aludni a két karunkban?

PEER GYNT

Kiket hívtok?

A LÁNYOK

A manókat. Hívjuk itt rég.

AZ ELSŐ LEÁNY

Trond, légy szelíd!

A MÁSODIK

Baard, hozd a szilaj erőt is!

A HARMADIK

Kicsi kunyhónkban ma milyen üres az ágyunk.

AZ ELSŐ

Szelíd az erő.

A MÁSODIK

S erő a szelídség.

A HARMADIK

Ha legény nincs, jó a manószerető is.

PEER GYNT

S legényeitek?

MIND A HÁRMAN

(gúnyos nevetéssel)

Rájuk hiába várunk.

AZ ELSŐ

Az enyém addig nyalt-falt: te picim, te drága -
öregecske özvegy lett végül is a párja.

A MÁSODIK

Cigányszerető szökött el az enyémmel,
most kószálhat vele szerteséjjel.

A HARMADIK

Porontyomat az enyém megölte.
Karón vigyorgó fej maradott belőle.

MIND A HÁRMAN

Trond, Kaare, Baard! mi itt epedünk magunkban,
akartok-e aludni a két karunkban?

PEER GYNT

(egy ugrással közöttük terem)
Háromfejű manó: hármat ölelek!

A LÁNYOK

Olyan legény vagy?

PEER GYNT

A végén ítéljete!

AZ ELSŐ Be a kunyhónkba!
A MÁSODIK Van méhsör!
PEER GYNT Folyjon az árja!
A HARMADIK Üres ágy ne maradjon szombat éjszakára!
A MÁSODIK *(megcsókolja)*
Ugy izzik, mint a vasérc a kohóban!
A HARMADIK *(szintén)*
Mint a csecsemő szeme fekete tóban.
PEER GYNT *(velük összefogódzva táncra perdül)*
Borús a kedv, de szilaj a gondolat,
a szem nevet, de mögötte könny fakad!
A LÁNYOK *(hosszú orrot mutatnak a csúcsok felé, kiáltoznak és énekelnek)*
Trond, Kaare, Baard! ma nem maradunk magunkban!
Jó volna, ugye, aludni két karunkban?
(A magaslatokon Peer Gynttel táncolva tovalejtenek.)

A Ronde-hegységben. Naplemente. Fénylő hócsúcsok körös-körül.

PEER GYNT *(jön dültan és izgatottan)*
Vár vár tetejébe épül,
kapuján a szín arany.
Állj! Tünedezni készül,
ó, máris messzire van!
Szárnyát emelinti a tornyon
és szállna már a kakas; -
mindent nyel a völgy komorlón,
s bezárul a kék havas.
Ott sok fagyökér s fa-váz int,
hol vízrágott a hegyél -
gémlábú óriás mind!
És mind a ködbe alél.
Szivárvány sávja kuszálja
látásomat és eszemet.
Mi az? Harang muzsikája?
Mi szúrja szemöldökömet?
És itt, az agyam nyomása!
Izzó, gyötrő karikám!
Ki az ördög volt a kovácsa,
ki abroncsolta reám? *(Lerogy.)*
Repülés a Gendin-élen,
mese, melyben a bak rohan,
nászút a sziklaszegélyen -
egész napon ittasan;
ölyv s héja csapott dühösen rám,
üzött manó is elég,
s az a három esztelen lány
az éjjel - csúnya mesék!

(A magasba bámul.)

Két barna sas köröz itt fenn,
megy a vadlúd délre már,
és engemet elmerítsen
itt térdig a por s a sár!

(Talpra szökik.)

Repülök velük! Sodorjon
a vad, éles szélverés.

A magasból fény omoljon,
sugaras keresztelés!

Túlszállok az esztenákon,
a lovon tisztul a fejem,
túlszállok a tengeráron,
s leszek angol fejedelem.

Bámulhattok, ti, leányok,
útamhoz nincs közötök;
mihaszna, ha egyre vártok -!

No, percre talán lejövök.

Két barna sasom hova lett el?

Mi vitte el? Ördögerő.

Ni: erős oromszegelettel
egy ház magasodva kinő;
romjából újra felépül,
a kapu szélesre nyitott.

Ha! szemem megismeri végül:
nagyapám új háza az ott!

Nincs régi, csak új palánk van,
nincs rongy, csak üveg. Ni: ragyog!

Ott benn a tiszta szobában
mulató, nagy zaj kavarog.

A prépost kése fokával
poharát csendíti meg.

A kapitány butéliával,
tükröt tör, hull az üveg.

Vesszen! Verjék fel a házat!

Anyám! ne szóljon a vád!

Dús Jon Gynt most lakomát ad:

Éljen a gynti család!

S most a mulatás ricsajához
új hang csap, s nő a zavar.

A kapitány Peert, Peert kiáltoz,
a prépost tósztozni akar.

Menj s hallgasd, jós az ítélet,
zene zeng, dal: Glória!

nagyság vár, hősi nagy élet,

Peer Gynt, hős fajta fia!

(Előrelendül, de sziklának rohan az orrával és elterül a földön.)

Lejtős hegyoldal, nagy, suhogó lombos fák. Csillagok hunyorognak a lombokon át, a fatetőkön madarak énekelnek. Egy zöldruhás nő megy az oldalon. Peer Gynt szerelmes mozdulatokkal követi.

A ZÖLDRUHÁS *(megáll és visszafordul)*
S ez igaz?

PEER GYNT *(ujjával vágó mozdulatot tesz a torkán)*
Ahogy Peer Gynt a nevem,
s ahogy te szép vagy, a szépek szépe!
Akarsz? Könnyen fogsz élni velem;
sohasem foglak fonásra, szövésre.
Pukkadásig töltheted magadat.
Ne félj, sohasem húzom hajadat.

A ZÖLDRUHÁS
S verést se kapok?

PEER GYNT
Verést? Micsoda?
Hát vert-e királyfi nőt valaha?

A ZÖLDRUHÁS
Királyfi vagy?

PEER GYNT
Az.

A ZÖLDRUHÁS
Én Dovre-királylány.

PEER GYNT
Az vagy? Ez a kettő összetalál.

A ZÖLDRUHÁS
Apám palotája a Ronde-ban áll.

PEER GYNT
A szem ámul anyám palotája láttán!

A ZÖLDRUHÁS
Már láttad apámat? Brose király ő.

PEER GYNT
S te anyámat? Ő meg Aase királynő.

A ZÖLDRUHÁS
Ha apám dül-fül, hasad a hegyek orma.

PEER GYNT
Ha anyám pöröl, leomlanak a porba.

A ZÖLDRUHÁS
Apám falat ér, a mennyezetig felugorva.

PEER GYNT
Zúgó vizen átkel anyám lovagolva.

A ZÖLDRUHÁS
Ez az egy gúnyád van, ez a szakadt?

PEER GYNT
Csak láthatnád a vasárnapimat!

A ZÖLDRUHÁS
Hétköznap is selymest, aranyost veszek föl.

PEER GYNT
Tán kócból és csepüből van, nem selyemből.

A ZÖLDRUHÁS
Tudd meg s a szemednek ne legyen csodás,
a Ronde-népnél ez ősi szokás:
minden tárgynak kettőt mutat ott a képe.
Már intelek is: ne tévedj meg nagyon,
ha odaérsz velem a vár elébe
s ne hidd, hogy utadat álló kőhalom.

PEER GYNT Nálunk ugyanígy van, akkurátusan.
Szemétnek néznéd azt, ami színarany,
s feléd ragyogó fényét az ablakomnak:
csunya nadrágfoltnak, ócska rongynak.

A ZÖLDRUHÁS Ami csúnya: szép, a fehér: fekete.

PEER GYNT Ami piszkos: tiszta, a nagy kicsike!

A ZÖLDRUHÁS *(Peer nyakába borul)*
Peer összeillünk, hasztalan is tagadnád!

PEER GYNT Mint a fésű s a haj, meg a láb s a nadrág.

A ZÖLDRUHÁS *(a hegyoldal felé kiált)*
Gyere, nászparipám! Gyere, nászparipám!
*(Óriási vaddisznó fut be; gyepelője közönséges istráng,
nyerge ócska zsák. Peer Gynt felpattan a hátára,
s felkapja a zöldruhás lányt maga elé.)*

PEER GYNT Hajrá! Be a Ronde várkapuján!
Gyi, előre, gyors ügetőm!

A ZÖLDRUHÁS Nemrég bú hervasztotta erőm -
De jövő percek titkába ki hatna?

PEER GYNT *(veri a disznót, úgy vágatnak el)*
A lovas rangját szerszáma mutatja!

Dovre apó királyi terme. Udvari manók. Föld-szellemek és koboldok nagy csoportosulása. Dovre apó trónon ül, fején korona, kezében kormánypálca. Kétoldalt gyermekei és legközelebbi rokonai sorakoznak. Peer Gynt előtte áll. Nagy mozgás van a teremben.

UDVARI MANÓK Üsd! Üsd a keresztyént, mert megigézte a Dovre
apó legszebb szüzét!

EGY MANÓKAMASZ A haját tépjem?

EGY MÁSIK Szúrjak a kezébe?

EGY MANÓLEÁNY Hej, hadd harapok bele combja tövébe!

EGY MANÓBOSZORKÁNY *(nagy főzőkanállal)*
De a legjobb: sósban főzni szét.

EGY MÁSIK *(nagy konyhakéssel)*
Pirítani fogom - nyárson? A sütőben?

DOVRE APÓ Hűljön hevetek!
(Bizalmasait egy intéssel közelebb hívja.)
Elég a lárma, bőven!
Pár éve hanyatlik a dovrei faj,
alattunk gyengül a régi talaj.
Jó népi segítség ujítna erőben.
Úgy látom, a fickó ép s nem erőtlen,
sőt izmos és nem idomtalan,
s bár egyfejű csak, esze még lehet attól,
hisz a lánynak is csak egy feje van.

A három fej kiment a divatból,
s ritkul a kétféjü, régi manó,
s ha van is, agyában nincsen sütnivaló.
(Peer Gynthez)
S te leányomat kéred feleségül?

PEER GYNT S birodalmad lesz hozzá hozomány.

DOVRE APÓ Míg élek, bírni fogod felerészül.
S a másik részt a halálom után.

PEER GYNT Elfogadom.

DOVRE APÓ Jó, jó, fiam! -
a kötésnek pár ígéret az ára.
Egyet megszegsz: a kötés odavan,
s ki nem jutsz élve innen a napvilágra.
Első, hogy nem törödsz soha, semmi áron,
azzal, ami túl van a Ronde-határon;
kerülsz napot, tettet s a napos helyet.

PEER GYNT Ha király leszek, nekem ez könnyű lehet.

DOVRE APÓ És most - az eszed álljon ki próbát -
(Feláll a trónjáról.)

A LEGŐREGEBB UDVARI MANÓ *(Peer Gynthez)*
Lássuk, van-e bölcsességfogad,
hogyan feltörd Dovre apó dióját?

DOVRE APÓ Ember s manó - mi különbséget ad?

PEER GYNT Semmit, ahogy én láttam az elébb:
megsütne a nagy, karmolna pulyája,
mint nálunk, ha mersze lehetne reája.

DOVRE APÓ Igaz. De akad még más is, egyéb.
Bár reggel a reggel, az est meg est,
különbség csak van közte, keresd.
Figyelj, az eszed megértheti nyomban:
odakünn a sugárzó ég alatt
ezt mondja az ember: „Ember, légy magad!”
De minálunk másként hangzik a szó:
„Légy önmagadnak mindig elég, manó!”

AZ UDVARI MANÓ *(Peer Gynthez)*
Sejted a mélyét?

PEER GYNT Csak dereng agyamban.

DOVRE APÓ Ez a választó „elég” szavunk legyen
intő jeligéd majd címereden.

PEER GYNT *(megvakarja a füle tövét)*
De -

DOVRE APÓ Uralhat így a Dovre-tartománya?

PEER GYNT Ostobaság! De - a fityfene bánja -

DOVRE APÓ S tisztelned kell - s ezt megtanuld hamar itt -
szerény életmódunkat, a hazait.
(Intésére két disznófejű, fehér hálósapkás manó ételt, italt hoz.)
Méhsört ökor ad, lepényt tehén;
édes? savanyú? ne kutassad, öcsém.
S fő, hogy ne feledd a dolog velejét el:
mind házi ital meg étel.

PEER GYNT *(eltasítja magától, amivel kínálják)*
Az ilyen sört a sátán igya meg.
Ilyen hazait én nem vedelek.

DOVRE APÓ De hozzátartozik ám az aranykehely,
s akié az, lányom azt fogadja el.

PEER GYNT *(fontolgatva)*
Meg vagyon írva: Győzz tenmagadon;
végül könnyebben fut le a torkodon.
No, rajta!
(Engedelmeskedik.)

DOVRE APÓ Okos szó! Ezt szeretem.
Köpködsz?

PEER GYNT A szokás majd csak segít nekem.

DOVRE APÓ A keresztyén gúnyádat sietve vesd le;
jegyezd meg Dovre becsületedre:
csak a fjell s nem a völgy anyagát hordjuk ruhának,
kivéve a selymet a farkunk máslijának.

PEER GYNT *(haragosan)*
No de nincs farkam!

DOVRE APÓ Csak akad neked való!
Diszfarkamat rá, udvari főmanó!

PEER GYNT Csúffá tennétek? - Majd adok én neked!

DOVRE APÓ Lányom kérnéd - s csupasz a feneked?

PEER GYNT Állattá embert?

DOVRE APÓ No de tévedsz benne. Csak
rendes lánykérővé alakítalak.
Farkcsokrot is finomat, sárgát csinálunk:
ez a legnagyobb kitüntetés minálunk.

PEER GYNT *(elgondolkozva)*
Mondják, hogy az ember nem több: egy pehely.
Simuljon hát, ha az illem követel.
Kösd fel!

DOVRE APÓ Be jó, be kezes vagy már, fiam!

UDVARI MANÓ Próbáld, tudod-e illón csóválni, így ni?

PEER GYNT *(ingerülten)*
Hát még mire nem akartok kényszeríteni?
Hitemet, a keresztyént, nem vennétek el?

DOVRE APÓ
Tartsd meg nyugodtan; az nem is érdekel,
A hit szabad; bejöhét vámmmentesen;
kéreg s szabás a jele: ki manó, ki nem.
Ha ruha s viselet egynek mutat velem,
nevezd hitnek, ami nálunk „félelem”.

PEER GYNT
Bár van különös szokásod, egész sereg,
okos fickó vagy, rájön az ember aztán.

DOVRE APÓ
Jobbak vagyunk mi a hírünknel, fiacskám,
s ez is különbség ám a manók közt s köztetek. -
Elég a komolyból, vígat ha kívánsz,
a szemet s a fület tánc és zene várja.
Hárfáslány! Zengjen a dovrei hárfá!
Táncoslány! Jöjjön a dovrei tánc!
(Zene és tánc.)

AZ UDVARI MANÓ
Hogy tetszik?

PEER GYNT Tetszik? Hm.

DOVRE APÓ Nosza, mondd ki hát!
Mit látsz?

PEER GYNT
Valami rettenetes csunyát.
Patával a húrt csengős tehén veri,
egy nadrágos koca meg tipeg neki.

UDVARI MANÓK
Faljuk fel!

DOVRE APÓ Az ember érzéklése téved!

MANÓLÁNYOK
Tépjük ki fülét! Essünk a szemének!

A ZÖLDRUHÁS
(sírva)
Huhu! Hát a hugommal együtt így dicsérnek?
S így ismerik el táncunkat és zenénket!

PEER GYNT
Te voltál? Kis tréfa muri közben,
ha ártatlan, nem sérthet, ugye?

A ZÖLDRUHÁS
Szavadra?

PEER GYNT
Tánc s zene is különben
nagyon szép volt, a macska vigye!

DOVRE APÓ
Különös dolog az ember természete;
hozzátapad az konokul nagyon sokáig.
Kaphat sebeket velünk harcolva váltig,
hamar begyógyul, bármilyen a sebe.
Vöm is kész volt simulni, hajolni -
kész volt a keresztyén nadrágot letolni,
kész volt a sörünket is lenyelni,
a Dovre-farkot is felkötni, viselni,

mindenben kész a szavam fogadni, s lám, lám,
mikor azt hittem, hogy az ősi Ádám
elhagyta örökre elmenekülve:
hát visszakerül, hogy újra legyürje.
Nem, nem fiam, ezt nem türhetem el:
makacs emberséged ellen kúra kell.

PEER GYNT

Mit akarsz?

DOVRE APÓ

A bal szemedbe vágok,
de csak finoman - kancsal leszel.
De amit látsz, mindent szépnek érezel.
Most mély metszést jobb szembe a hártyakörnek -

PEER GYNT

Részeg vagy?

DOVRE APÓ

(néhány éles szerszámot tesz az asztalra)

Ezek üveges szerszámok.
Ellenződ is lesz, mint vad ökörnek,
s a menyasszony így lesz tárgya gyönyörnek.
S nem láttathat káprázva szemed
tipegő kocát s csengős tehenet. -

PEER GYNT

Bolondság!

A LEGIDŐSEBB UDVARI MANÓ

Dovre apónak ezt ne mondd:
az ő szava bölcs, te vagy a bolond!

DOVRE APÓ

Gondold meg, a szem sok éven át mi rosszat,
mi bajt, mi bosszúságot okozhat,
s a könny s ami lúgként csíp a savában,
nem a szem forrásaiból ered?

PEER GYNT

Ez igaz. S ez van a postillában:
Ha botránkoztat, vájd ki szemed.
S mondd, visszakapom majd újra szemem,
a régit?

DOVRE APÓ

Pajtás, azt sohasem.

PEER GYNT

Vagy úgy? Ajánlom hát magamat.

DOVRE APÓ

Mit akarsz?

PEER GYNT

Csak megkeresem utamat.

DOVRE APÓ

Állj! Könnyü bejönni a Dovre körén.
De már kifelé nem ereszt a sövény.

PEER GYNT

Erővel is itt marasztalnál? Hohó!

DOVRE APÓ

Peer herceg, hallgass most okosan reám,
manótehetség vagy. No de igazán:
nem úgy viselkedik-e már mint manó?
S akarsz az lenni?

PEER GYNT

Akarok, komolyan.

Menyasszonyt és birodalmat ekkora renddel
potom áron nem vásárolhat meg az ember.
No de mindennek mértéke, határa van.
Én elfogadtam a farkat, ez való;
de ha rám kötötte manód: leoldható.
A rongyos, öreg nadrágot levetettem, -
de felvehetem, ha úgy akarja a kedvem.
Egytől-mástól idegenkedem, de okkal:
barátkoznám a dovrei kosztotokkal.
Megesküszöm: a tehén csinos leány;
egy esküt az ember még megemészthet; -
de tudni, hogy rabságán túl sose nézhet,
becsülettel még meghalni se tud talán:
egy életem át a manók módjára éljen,
és innen visszatérni ne is reméljen, -
ilyet követelsz, ezt vetted eszedbe,
de én sohase mennék bele ebbe.

DOVRE APÓ

Felfortyan a mérgem hirtelen,
s akkor próbálj komázni velem.
Te fakóképű! Tudod-e, ki vagyok?
Előbb a leány körül csavarog -

PEER GYNT

Hazudsz!

DOVRE APÓ

Hozzad nőül fogom adni!

PEER GYNT

Még ezt mered -

DOVRE APÓ

Nono, tudnád-e tagadni,
hogy megkívántad őt, s ez az ok?

PEER GYNT

(fújva)
Ennyi? S ilyenbe miféle ördög akad?

DOVRE APÓ

Az ember: ember. Az is marad.
A szellem! - vallja, hirdeti szó-erővel.
S csak azt becsüli, amit megfoghat ököllei.
Te azt hiszed, hatása nincsen a vágynak?
Várj, nyílik már a titok.

PEER GYNT

Hazug horgodba kapni ki fog?

A ZÖLDRUHÁS

Peer, egy év se kell, s hívhatlak apának.

PEER GYNT

Eressz ki, megyek!

DOVRE APÓ

Küldjük a pulyát
rénbőrben.

PEER GYNT

(verejtékét törölgetve)
Tűnj már, dúlt agyam álma!

DOVRE APÓ

A várba küldjük?

PEER GYNT

A parókiára!

DOVRE APÓ Rád tartozik, Peer, hercegem, tereád.
A dolog megesett kétségtelenül,
item: gyorsan fejlődik utódod;
kevert pulya nő hihetetlenül.

PEER GYNT Apó, ne makacskodj, hagyjuk a dolgot.
Térj észre, te lány. Békülj ki velem.
Gazdag se vagyok, se fejedelem; -
s habár lattal vagy arasszal mérlegelnél,
velem - elhited - sokat úgyse nyernél.
(A zöldruhás lány elájul, manó lányok kiviszik a teremből.)

DOVRE APÓ *(néhány pillanatig mélységes megvetéssel néz Peerre,
azután felkiált.)*
A sziklafalon loccsanjon szét a feje!

MANÓGYEREKEK Előbb játszassunk sast meg uhut vele!
Macskát - egeret! Farkas-lakomát!

DOVRE APÓ Nosza! Mérges is, álmos is vagyok. Jó éjszakát!
(Távozik.)

PEER GYNT *(akit a manógyerekek űzőbe vettek)*
Eressz, pokolfaj!
(A kénytelen át próbál menekülni.)

MANÓGYEREKEK Koboldraj, hé! idejönni!
Mard hátul!

PEER GYNT Jaj!
(Most a pincelyukba akar bebújni.)

MANÓGYEREKEK Valamennyi rést betömni!

AZ UDVARI MANÓ Hogy mulatnak a kicsik.

PEER GYNT *(egy manógyerekekkel hadakozik, akinek harapása nem
ereszti el a fülét)*
Eressz, te gaz!

AZ UDVARI MANÓ *(az ujjára koppint)*
Csak lassan: akit cibálsz, királyfi az!

PEER GYNT Patkánylyuk!
(Arrafelé szalad.)

MANÓGYEREKEK Törpe! Tömést, be a falba!

PEER GYNT Rossz volt az öreg, gonosz a fiatalja.

MANÓGYEREKEK Tépd!

PEER GYNT Bár volnék picinyke egér!
(Körben szalad.)

MANÓGYEREKEK *(nyüzögnek körülötte)*
Szorítsd!

PEER GYNT *(sírva)* Tetü, mely kis résbe befér!
(Összeroskad.)

MANÓGYEREKEK A szemét!

PEER GYNT *(a tolongásban elmerülve)*
 Segits, mert meghalok, édesanyám!
(Templomi harangszó csendül a távolban.)

MANÓGYEREKEK Kolomp szól a feketecsuhás havasán!
*(A manógyerekek üvöltözve, nagy zajjal elmenekülnek.
 A csarnok összeomlik; minden eltűnik.)*

Koromsötétség

Hallani lehet, hogy Peer Gynt egy nagy ággal csapkod, sújt maga körül.

PEER GYNT Felelj! Ki vagy?

EGY HANG A SÖTÉTBEN Magam.

PEER GYNT El utamból!

A HANG Elég nagy a hely, te kerülj ki, van, hol.

PEER GYNT *(más helyen próbálkozik, de megint beleütközik)*
 Ki vagy?

A HANG Magam. S te mondhatod-e joggal?

PEER GYNT Mondom, ami tetszik: s vág kardom azonnal!
 Vigyázz! Végez suhogva veled!
 Saul százat ütött le, Peer Gynt ezeret!
(Sújt és kaszabol.)
 Ki vagy?

A HANG Magam.

PEER GYNT Buta válaszodat
 tartsd meg, ha sötét borítja szavad.
 Ki vagy?

A HANG A nagy Görbe.

PEER GYNT Micsoda? De ilyet!
 A sötét rejtvény most szürke homályu lett.
 Állj félre, Görbe!

A HANG Peer, te kerülj kívül!

PEER GYNT Hajrá! *(Csapkod és kaszabol.)*
 Elesett!
(Előretörne, de beleütközik.)
 Hohó! Nem vagy egyedül?

A HANG Nincs Görbe, csak egy, Peer Gynt, jegyezd meg ezt.
 A Görbe, ki bukhat, de mindig ujrakezd.
 A Görbe, ki meghal, s a Görbe, ki élet.

PEER GYNT *(eldobja az ágat)*
Ha a fegyver nem fog, az öklöm elérhet!
(Keresztülverekszí magát.)

A HANG
Bízd az ökölre! Bízd az izomra!
Hi-hi, Peer Gynt, így jutsz majd az oromra.

PEER GYNT *(visszajön)*
Vissza-előre egy-idő az út -
ki is, be is szorítóba fut.
Most itt van! Ott! Körít fut meg a Görbe,
s ha kívül vagyok, befog újra a körbe.
A neved! Mi vagy? Mutasd magadat, te bűvó!

A HANG
A Görbe.

PEER GYNT *(tapogatózik maga körül)*
Se holt, se élő. Ködszerű. Nyúló.
Mínthogyha morgó medvecsoportba
ütköznél, mely felkeltve mogorva. *(Kiált.)*
No, üss ide már!

A HANG
A Görbe nem esztelen!

PEER GYNT
De üss!

A HANG
A Görbe nem üt.

PEER GYNT
Küzdj meg velem!

A HANG
Nagy Görbe harc nélkül is győz a birokban.

PEER GYNT
Ha legalább egy törpe-kölyök cibálna,
vagy egy esztendő manócska-zsivány!
Akivel ma a küzdő vágyam szembeszállna. -
Horkol! Te Görbe!

A HANG
Mi az?

PEER GYNT
Támadj reám!

A HANG
Nagy Görbe vigyázva győz, s nyugodtan.

PEER GYNT *(karjába és kezébe harap)*
Fogam és körmöm húsomba bevájom,
érezzem: a vér megeredve csepeg.
(Mintha nagy madarak szárnyzuhogása hallatszanék.)

MADÁRKIÁLTÁS
Jössz, Görbe?

A HANG A SÖTÉTBEN
Lassan lépve megyek.

MADÁRKIÁLTÁS
Testvérek, ide! Aki van, ide szálljon!

PEER GYNT
Ha megmenthetsz, igyekezz, te leány!
Ne süsd le szemed, ne hajtsd le fejed. -
Dobd a szemébe kapcsos könyvedet!

MADÁRKIÁLTÁS Kábul!

A HANG Mienk!

MADÁRHANG Ide, testvérek, szaporán!

PEER GYNT Egy órai gyilkos játék s rettenet
nagy ár megváltani ezt az életet.
(*Összerogy.*)

A MADARAK Görbe! lerogyott! Jöjj, csapj le a dögrel!
(*Harangzúgás és zoltárének hallatszik a messzeségből.*)

A GÖRBE (*miközben semmivé foszlik, nyögve szól*)
Túlerős. Nők álltak védve mögötte.

Napkelte. Aase hegyi kunyhója előtt. Az ajtó zárva: csend és pusztaság körös-körül. Peer Gynt a ház fala mellett alszik.

PEER GYNT (*felébred, s lusta, tompult tekintettel néz körül. Köp*)
Jó sós hering, az kellene most nekem!
(*Megint köp egyet. Ebben a pillanatban meglátja Helgát, aki eleséges kosárral jön.*)
Kislány, te itt vagy? Mit akarsz idefenn?

HELGA Solvejg -

PEER GYNT (*felugrik*) Hol -?

HELGA A szegelet takarja. Ott van.

SOLVEJG (*a búvóhelyről*)
Elszaladok. Ne jöjj ide, nem szabad.

PEER GYNT (*megáll*)
Félsz: ölbekaplak. Ugye?

SOLVEJG Szégyelld magad.

PEER GYNT Tudod, hol jártam az éjszaka?
Hozzám ragadt a Dovre leánya ottan.

SOLVEJG Jó volt hát, hogy zúgott a falu harangja.

PEER GYNT Peer Gyntnek ugyan mind konghat a hangja. -
Mit mondasz?

HELGA (*sírva*) Látod, már rohan is haza.
(*Utánaszalad.*)
Várj!

PEER GYNT (*megragadja kezét, karját*)
Nézd, mi van itt a zsebemben!
Ezüstgomb. Lásd, kicsi lány, tied ez,
csak szólj egy jó szót értem.

HELGA Eressz!

PEER GYNT

Nesze.

HELGA

Ott a kosár. Eressz haza engem!

PEER GYNT

Jaj lesz neked, ha nem -

HELGA

A szavad megijeszt!

PEER GYNT

(egyszerre megszeliđül, s elereszti)

Nem, azt mondd, Peert ne feledje, csak ezt.

(Helga elszalad.)

Harmadik felvonás

A fenyves erdő mélye. Homályos őszidő van. Hull a hó. Peer Gynt ingujjban fákat dönget.

PEER GYNT

(nagy, görbe ágú fenyőbe vágja fejszóját)

Szívós vagy, igaz, keményinu vén,
de mit se segít: leterítelek én.

(Ismét nekivág.)

Látom, páncél van tagjaidon,
de bármily erős, én széthasítom. -
Csak rázd fenyegetve görbe karod,
tán így fejezed ki dühöd, haragod;
hiába: jön már a megadás -!

(Hirtelen abbahagyja a baltázást.)

Agyrém! Egy vén fa - lehetne-e más?

Agyrém! Nem acélpáncélos alak,
repedéses kérgű fenyőfa csak. -

Kemény ez a munka: dönteni fákat,
hát még, ha eközben az álom a társad.

De most már vége - vége örökre,
nem nézel nyílt szemmel a ködökbe,
te vadon fia, sors üzöttje-ütöttje!

(Ismét gyors csapásokkal dolgozik.)

Üzött, bizony. Nincs édesanyád,
aki főzne, terítene s várna reád.

Ha enni akarsz, segíts magadon,
halat, vadat ad a víz s a vadon,
apríts csetenyét, élessz parazsat,
tégy-végy, pepecselj, szolgálj ki magad.

Ruha kell? Menj s üzd a szarvasokat.

Ház kell? Feszíts le követ, de sokat.

Kell rönk a tetőhöz? Döntsed a fákat,
s hordd a szarúfát, míg bírja a hátad. -

(A fejszét leereszti, maga elé bámul.)

Gyönyörű lesz. Fenn a torony s kakas,
magasba kinyúló, szép, sugaras.

S hogy szebb legyen, ott, ahol orma épül,
halfarkú nőt faragok ki diszél.

A kakas rézből lesz, a záruk is abból.

Az ablaka csillog, lesz üvegem.

Bámulva tekint fel a sok idegen,
aki látja, hogy ragyog le magasból.

(Epésen nevet.)

Pokoli hazugság! Újra kísért.

Te kiveret!

(Ismét erősen baltázni kezd.)

Kéregfal és fedelecske
jó lesz, odakünn, ha fagyna vagy esne.

(Felnéz a fára.)

Inog már. Most - neki a lábamat!

Lezuhant, itt van a földre terülve
remeg a fiatal sarj messze körülé.

*(Hozzáfogna a legallyazásához, de egyszerre fülelni kezd,
s felemelt fejszéje megáll.)*

Les rám valaki. Te vagy az? Hohó!

Cselt vetsz nekem itt, haegstadi apó?

(Lehúzódik a fa mögé s onnan kémlel.)

Legény. Egyedül. Szepegő, riadt.

Maga körül néz. Lám, a kabát alatt
valamit rejt. Sarlót! Állva figyelget, -

öklét sí-bot bütüjére teszi,
illesztgeti, míg valamit kieszelhet -

Nyekk! Az egész ujját leszeli!

Az egészet! Vér! Így vérzik a vad. -

Rongyot tesz a csonkra - s messze szalad.

(Felegyenesedik.)

Ördög vihette rá! De a drága ujját!

És kényszerűség nélkül metélni úgy át.

Hopp, értem: ilyet a legény azért csinált,

hogy ne kelljen szolgálnia a királyt.

Így, így. Vinnék katonának küzdeni vésszel,

s neki nincs rá kedve, maradni szeret -

de levágni búcsút mondva - ilyet!

Gondolni, kívánni, *akarni* lehet; -

de *megtenni*! Fel sem foghatom ésszel!

(Megcsóválja a fejét s tovább dolgozik.)

Szoba lenn Aase kunyhójában. Mindenütt nagy rendetlenség; a szekrények nyitva; ruhadarabok hevernek szanaszét; az ágyon macska ül. Aase és a napszámosné szaporán igyekeznek, hogy rendet teremtsenek.

AASE *(a szoba egyik felébe szalad)*

Kari, hallod -

AZ ASSZONY Ejj, mi a baj?

AASE *(a szoba másik feléből)* Kari, te!

Hol van -? Hova lett? No, add csak ide -

Mit is keresek? Az eszem belehibban!

Hol a szekrénykulcs?

AZ ASSZONY A helyén, a likban.

AASE Mi zörög?

AZ ASSZONY Az utolsó holmi-fuvar

Haegstadba.

AASE *(sírva)* Bár vinnék ki hamar

a testemmel fekete koporsóm!

Ó, jaj, csupa kín, csupa bánat a sorsom!

Úristen, a ház egészen üres!
Haegstad után a biró üritette.
Viselőruhámát is leszedette.
Ilyen ítélet! Pfuj! Rettenetes!
(Leül az ágy szélére.)
Az ősi telek, föld - nincs. Hova mennél?
szigorúbb volt a törvény az öregnél; -
nem volt kegyelem, jó szót ki is adna?
Peer messze, s Aase magára hagyva.

AZ ASSZONY

De hiszen holtig élhetsz idebenn.

AASE

A macska meg én kegyelemkenyeren.

AZ ASSZONY

Bizony, az a Peer, az sokba került neked.

AASE

Peer? Úgy látom, elment az eszed.
Ingrid, ugye, épen visszakerült?
A Gonoszt fogják el, ő a szitója,
ő volt a szegény Peer bujtogatója,
csak ő a hibás, az elvetemült!

AZ ASSZONY

Pap kéne. Nem gondolsz a papunkra?
Nem tudhatod, a bajok milyen nagyok.

AASE

A papot hívassam? Tán segíteni tudna.
(Felszökik az ágyról.)
Nem! Nem hivatom! Fiam anyja én vagyok!
Kötelességem, hogy védve segítsen,
ha a többinek hozzá szive nincsen.
A zekét itt hagyták. Megkeresem a feltjét.
Bár hagyták volna itt a bőrtakaróját!
Hol a harisnya?

AZ ASSZONY

Ott van a többi lomban.

AASE

(Turkál a lomban.)
Nézd, mit lelek itt az ócska halomban!
Öntőkanál. Az. Peer játszott vele régen,
pitykét öntött, formált vele szépen.
Egyszer nagy ebéd közben befutott
Peer, s kért az uramtól cinkdarabot.
Cink? Kristian-ezüst, nesze - apja szól -
Jon Gynt fia vagy, ezt véd az eszedbe jól.
Isten bocsássa meg, a szegény uram,
ha ivott, mindegy volt: cink vagy arany?
No de itt a harisnya. Mennyi lika van!
Foltozni kell, Kari.

AZ ASSZONY

Majd sietünk.

AASE

Lefekszem az ágyba, ha megleszünk.
A szívem szorul, levegőm sem elég.
(Felvidulva.)

Két gyapjúing, Kari - ez nyereség!
Ezt itt feledték.

AZ ASSZONY

Itt ám.

AASE

Jó maradék.

Az egyiket tedd félre, de gyorsan.
Vagy a párját is: jó lesz, ha az ott van;
olyan elnyútt már az, amit visel.

AZ ASSZONY

De Aase anyó most bünt követ el!

AASE

Azt, de a pap, hirdetve kegyelmet,
ettől s többitől feloldja a lelket.

Frissen ácsolt kunyhó az erdőben. Rénszarvasagancs az ajtó felett. Magas hó. Esteledik. Peer Gynt az ajtó előtt áll, s nagy fazárat szerel reá.

PEER GYNT

(fel-felnevet munka közben)
Zár kell ide, zár, sok csalfa szellem:
manónő s férfi varázsa ellen.
Zár kell: küszöböm soha át ne lépje
törpék s koboldok vad dühü népe. -
Ha jön az est, kopognak künn s matatnak;
Nyisd már, szárnyunk van, akár a gondolatnak!
Az ágyad alatt susogunk, hamudba fekszünk,
kürtödön sárkányként szabadul be testünk.
Hi-hi! Peer Gynt, azt hiszed, ha lesz palánkod,
rossz gondolatok manóseregét kizárod?
*(Solvejg sítalpakon közeledik a lankán;
nagykendő a fején, batyu a kezében.)*

SOLVEJG

Jó munkát. Meg ne vess. Ne is üzz el innen:
üzentél, és most végy te magadhoz engem.

PEER GYNT

Solvejg! Nem, nem te! Hogy is hihessem el? -
S te ma nem félsz tőlem? Idejössz közel?

SOLVEJG

Helgát küldted hozzám üzenettel,
s jött a csenddel is üzenet, s a szelekkel,
üzenet volt édesanyád szavában.
S üzenet volt álmod az éjszakában.
Bús éj, üres nap üzente szívemnek,
hogy induljak hozzád, ne pihenjek.
Homályos volt az életem és kietlen,
szívből sohasem sírtam, sohasem nevettem.
Nem tudtam tisztán, hogy mi lakik szivedben,
de tisztán tudtam, mit kell cselekednem.

PEER GYNT

S az apád?

SOLVEJG A világon nincs ezután
akit úgy hívjak, hogy apám vagy anyám.
Elhagytam.

PEER GYNT Azért, Solvejg, csodaszépem, -
hogyan enyém légy?

SOLVEJG Csak a tied, Peer, egészen.
Te leszel minden vigaszom, barátom. (*Sírva fakad.*)
Fájt, hogy kicsi Helgát már sose látom;
jobban sajnáltam, hogy apámtól válni kell,
de a legjobban, hogy anyám hagyom el;
a legeslegjobban azért gyötört a bánat,
hogy el kell hagynom örökre mindahányat!

PEER GYNT S tudod, tavasszal mire ítélték el?
Nincs ház, se telek, másé az ősi hely.

SOLVEJG Azt gondolod, vagyonért szaladtam,
amikor a kedveseimtől elszakadtam?

PEER GYNT S tudod-e, ha az erdőn túlra kilépek,
elfoghat akárki, így szól az ítélet.

SOLVEJG Sível jöttem, tudakolva utam.
Hova? - kérdezték. Haza - volt a szavam.

PEER GYNT Nem kell hát zár, nem kell a sövényem,
a koboldeszmék ellen ami védjen.
Ha életed itt a vadással éled,
tudom, áldás száll kunyhómra tevéled.
Solvejg! Hadd nézzelek. Ott maradj!
Csak nézzelek! Így! Ragyogsz és tiszta vagy!
Felemellek! Ó, be finom és könnyű test!
Hordozni karom sose volna rest!
Nem szennyezlek be! Ne félj, te kedves, attól:
kinyujtott karral tartalak el magamtól!
Ki hitte volna, hogy egyszer ide vonlak,
pedig álma volt éjmemnek és napomnak.
Kunyhót ácsolt kezem itt, nézd, drága lány,
de lebontom, mert kicsi és silány -

SOLVEJG Silány, vagy szép - ez a hely kedves nekem.
Szabad itt a szél, s szabad a lélegzetem.
Fülledt levegő volt lenn, fulladt a mell,
űzött az is: szabadulni, menni kell.
De itt, hol a fenyves zúgására leltem,
- csend is, zene is! - itthon van a lelkem!

PEER GYNT És mindörökre? Bizonyos vagy-e abban?

SOLVEJG Már visszafelé az utam járhatatlan.

PEER GYNT Az enyém vagy hát! Odabenn hadd nézzelek meg!
Eredj be, én gallyakat hozok tüzemnek;
szítom: legyen melege, s te a fényben
ott ülj puhán, s a hideg ne értjen.
(Kinyitja az ajtót, s Solvejg belép a konyhába. Peer egy ideig csendben áll, aztán örömeiben hangosan felkacag és nagyot ugrik.)
Meglentelek, csodaszép királyleányom!
Királypalotám most újra megcsinálom!
(Felkapja a fejszét, és megindul. Ebben a pillanatban öregasszonyos nő lép ki az erdőből; rongyos zöld alsószoknya van rajta; egy csúnya fiú biceg a szoknyájába kapaszkodva utána. Söröskancsó van a fiú kezében.)

AZ ASSZONY Jó estét, Gyorsláb Peer.

PEER GYNT Te ki vagy? Mi kell?

AZ ASSZONY Szomszéd és régi barát, emlékezel?
Kunyhóm amott van.

PEER GYNT A kunyhód? Hogy lehet?

AZ ASSZONY Akkor épült, Peer Gynt, mikor a tied.

PEER GYNT *(indulni készül)*
Sietek -

AZ ASSZONY Siattél mindig is, úgy tudom;
én ballagok, de elérlek az utadon.

PEER GYNT Tévedsz, anyó!

AZ ASSZONY Eszem akkor tévedett,
mikor elhitte a te ígéretedet.

PEER GYNT Ígéretem -? Ej, az ördög érti ezt!

AZ ASSZONY Jut eszedbe apám s az az italos est?
Feledted-e?

PEER GYNT Amit tudnom sem lehet?
Utoljára mikor találkoztam veled?

AZ ASSZONY Amikor először.
(A fiúhoz.)
Jöjj, fiukám,
itasd meg apádat, szomjazik ám.

PEER GYNT Apád? Részeg vagy? S úgy nevezed -

AZ ASSZONY Mutatja a bőr: a malacka mi fajta.
Csípője sánta, mint az eszed.
Hol van a szemed? Nem látod-e rajta?

PEER GYNT Elhítenéd -?

AZ ASSZONY S te tagadnád, Peer talán -

PEER GYNT Ez a gólyalábú -!

AZ ASSZONY Ez. Megnyúlt korán.

PEER GYNT Rám fognád-e, te nagyorrú fürtelem -?

AZ ASSZONY Hallod, Peer Gynt, be gorombán szólsz velem!
(*Sírva fakad.*)
Hibám, hogy nem lehetek most szép? De voltam:
mikor a hegyen csábító szódra hajoltam.
Ősszel szültem, s a Gonosz segített,
s a fogásától hátam csunya lett.
De hogy szép legyek újra, a régi, kivánt,
kergesd ki az ajtón azt a leányt,
kergesd ki a szemből, a gondolatból; -
s meglásd, kedvesem, megszépülök attól!

PEER GYNT Kotródj, manóbanya!

AZ ASSZONY Lesheted!

PEER GYNT Fejen ütlek!

AZ ASSZONY Próbáld meg, ha mered.
Hohó! Attól sose hőkölök!
És mindennap ide visszajövök.
Megleslek az ajtóréseken által,
s ha padon ülsz, kettesben, Peer, odabenn
s enyelegnél ellágyultan a lánnyal,
odaülök, s részem követelem.
Most ő, most én, felváltva. Vigán mulatsz itt.
Jó éjt, holnap tartsd meg, szeretőm, a lagzit!

PEER GYNT Pokol szülötte!

AZ ASSZONY Igaz: eszedre vedd,
ezt a bicegő fickót te neveled!
Kicsi ördög, méz-e apádhoz?

A FICKÓ (*Peer felé köp*) Én? Piha!
Csak várj! Baltával ütök agyon. Ha-ha!

AZ ASSZONY (*megcsókolja fiát*)
Milyen fejed van! Hogyha nagyobb leszel,
remélem, még az apádon is túltesz!

PEER GYNT (*dobbant*)
Lennél olyan messze -

AZ ASSZONY Amilyen közel vagyok?

PEER GYNT (*kezét tördelve*)
S mindebben -

AZ ASSZONY A vágy s a gondolat volt az ok!
Kár érted, Peer!

PEER GYNT

Kár érte! - Te drágám
Solvejg, te tiszta arany, te áhitott!

AZ ASSZONY

Hiba nélkül szenved, mondja a sátán,
fiát veri anyja, ha apja ivott!
*(Az asszony az erdő felé indul, a fiú a söröskancsót
Peer Gynt felé hajítja.)*

PEER GYNT

(hosszú hallgatás után)
Kerülj kívül, így szólt a Görbe nekem,
S királypalotám recsegve leomlott.
Fal zárja el őt, bármily közel érzem;
s minden torz lett, az öröm eliramlott.
Kerülj! Egyenes utad úgyse lehet,
amely tőled feléje vezet.
Egyenes út? Hátha akadna máshol?
Olvastam egyszer a megbánásról.
Mit? Nincs itt könyv, s bizony elfeledtem,
és nincsen senki a rengetegben,
aki rá most megtanítana engem. -
Megbánni? Egy év is kellene tán,
míg áttörnék. Satnyulna az élet.
Széztúzni a nagyszerűt és a szépet,
hogyan törten rakd újjá azután?
Hegedűt lehet, harangot soha többet,
hol a fű sarjad, ne taposd le a zöldet.
Káprázat volt a boszorka s a fattya!
De szememből már kiment iszonyatja.
Szemből, - de megőrzi a képzelet:
mint gondolatom, suhanva követ.
Ingrid! S az a három fenn a hegyen!
Azok is jönnek? Könnyel s követelve,
kívánják, hogy az ölembe vegyem,
s mint őt, nyújtott karom felemelje?
Kerülj. Ha úgy megnőne karod,
mint a fenyőfának, te tudod:
az a távolság sem lenne elég,
hogy megmaradjon a tiszta szűziség. -
Meg kell kerülni, törd az eszed azon,
úgy, hogy ne legyen se kár, se haszon.
Legjobb, ha ellököm, elfeledem -
(Pár lépést tesz a kunyhó felé, de újra megáll.)
Bemenni, ha szennyes a képzeletem?
S kísér ez a szörnyű manósereg egyre?
Hallgatva beszélni, s gyónni, de rejtegetve?
(Elveti a fejszét.)
Így lépni be most, szép szombati estén?
Szentséggyalázás volna, ha tenném.

SOLVEJG

(az ajtóból)
Jössz már?

PEER GYNT *(halkan)* Kerülök.

SOLVEJG Mi?

PEER GYNT Dolgozom éppen.
Várj, mert nehezem cipelek a sötétben.

SOLVEJG Segítek, úgy könnyebb lesz a te részed.

PEER GYNT Nem, csak maradj! Viszem én az egészséget.

SOLVEJG De ne soká!

PEER GYNT Türelmes légy, kicsi párom:
Várd Peert - kis időt-e, többet-e? -

SOLVEJG *(feléje int)* Várom.
Peer Gynt eltűnik az erdei úton. Solvejg ott áll a félig nyitott ajtóban.

Aase szobája. Este van. Rőzséből rakott tűz lobog és világít a tűzhelyen. A macska széken ül az ágy lábánál. Aase az ágyban fekszik, s nyugtalanul babrál a takarón.

AASE Én Istenem, eljön-e? Nem, nem.
Várom, nem járt haza rég.
És nincs, akivel megüzenjem,
hogymondanom kell vele még.
Sietnem kell - de ki hitte,
hogymily hamar indulok én?
Beszeretném tudni: fenytve
nem voltam-e néha kemény?

PEER GYNT *(jön)*
Jó estét!

AASE Hála az égnek!
Hát itt vagy, drága fiam?
Nekivágtál hát a veszélynek?
Lesik életed a faluban.

PEER GYNT Mit számít, anyám az élet?
Jó, hogy veled lehetek.

AASE Kari felsült, már beszélhet;
s én csendesen elmehetek.

PEER GYNT Mit értsek ilyen beszéden?
Hova mennél, mondd? Ki vár?

AASE Ó, Peer, közel van a végem,
sok időm nincs hátra már.

PEER GYNT *(kezét tördelve jár fel és alá)*
Fenn ölt a gond meg a bánat,
s azt hittem, ez itt menedék -!
Nem hűl a kezéd meg a lábad?

AASE Hűl, Peer; már itt is a vég.
Ha meghalok itt ma este,
fogd le vigyázva szemem,
s a koporsót is szerezd be,
de Peer, szép munka legyen.
Igaz is -

PEER GYNT Hallgass, anyuskám!
Hisz időnk még annyi van.

AASE Jó.
(Nyugtalanul körülnéz a szobában.)
Nézd, milyen a szoba pusztán.
A gazokra vall, fiam.

PEER GYNT *(kezét facsarva)*
Kezded?
(Keményen.)
Peer volt okozója.
De mit ér, ha emlegeted?

AASE Nem! Az átkozott tivornya,
vesztünkbe az vezetett.
Ittál, fiam, és ha iszol te,
nem vagy, te se, Peer, felelős;
s az a rén-kaland! Csoda volt-e,
ha szilaj voltál s eszelős?

PEER GYNT Most hagyjuk el ezt a beszédet,
feledjük a gondot, anyám.
A bűt s a keserüséget
hagyjuk máskorra talán.
(Leül az ágy szélére.)
Ne mondjunk mást ma csevegve,
csak játékos szavakat.
Feledjük, ami csunya lenne,
ami fáj s csak bánatot ad.
Ni, a vén kandúr a széken;
ez nem pusztul soha el?

AASE Csunyán nyávog a sötétben;
és ez, te tudod, mire jel!

PEER GYNT *(a szót másra terelve)*
És mit mond a falu szája?

AASE *(mosolyogva)*
Egy lányról szólanak ott,
a havasra vonja a vágya -

PEER GYNT *(hirtelen)*
Hát Mads lecsillapodott?

AASE Van bújja a két öregnek:
könnyükre se hajlik a lány.
Ha volna benézni kedved, -
tudnál valamit te talán -

PEER GYNT S Aslak, a kovács, hogy él még?

AASE Hagyd azt a dancs feketét.
Én inkább róla beszélnék,
mondjam ki? tudod a nevét -

PEER GYNT Ne mondjunk mást ma csevegve,
csak játékos szavakat.
Feledjük, ami csunya lenne,
ami fáj s csak bánatot ad.
Víz kell? Hozok én a pohárban.
Nyújtózz! Rövid a nyoszolyád.
De nini: ez az én gyerekágyam!
Ebben hált Peer, a pulyád.
Emlékszel: ide telepedtél
ágyvégre, ha jött a sötét,
takaróval melegítettél
és mondtad a dalt s a mesét.

AASE S emlékszel-e szánutunkra?
Ha nem volt itthon apó,
játsztunk: takarónk utibunda,
s a padlónk fjord jege, hó.

PEER GYNT S egy játékra, csodajóra,
gondolsz még? Ugye, igen?
Emlékszel a nagyszerű lóra?

AASE A paripánkra? Meghiszem!
Ló lett Kari csúf cicája,
befogtuk a szék elé -

PEER GYNT S gyi: nyugatra Hold palotája,
Keleten Nap vára felé.
A Soria-Moria várba
robogunk völgyön-hegyen,
kamaránkban pálca várta,
hogy az ostorod legyen.

AASE Ültem a bakon feszítve -

PEER GYNT Gyeplőt eleresztve, vigan,
s sűrűn hátratekintve:
Nem fázol-e, drága fiam?
Vénség, áldjon meg az Isten,
jó lelked volt, tudom én -!
Jajgatsz?

AASE Az ágy töri testem,
a hátam alatt be kemény.

PEER GYNT Nyújtózz ki. No lám: pihenni
jobb így. Segít a kezem.

AASE *(nyugtalanul)*
Nekem el kell menni!

PEER GYNT Menni!

AASE Peer, szüntelen érzem.

PEER GYNT Csacsi szó! Húzd fel takaród jól,
ágyvégre telepszem, ide.
S a daltól és meseszótól
rövidüljön az est ideje.

AASE Lelkem ma ígére vágyna,
gyötrődöm nyugtalanul.

PEER GYNT A Soria-Moria várba
a király lakomára vonul.
Te feküdj csak a szánon, a csendben,
odaviszlek a hó mezején -

AASE De, te, Peer, meghívtak-e engem?

PEER GYNT Híva vagyunk, te meg én.
*(Zsinórt vet a szék köré, melyen a macska fekszik,
pálcát vesz a kezébe, s az ágy végére ül.)*
Holló, szaporán, suhogva!
Nem fázol-e, édesanyám?
Ma Grane van belefogva,
azért száguld ez a szán!

AASE Mondd, Peer, mi csendül az éjbe?

PEER GYNT Száncseggő. Szánon ülünk.

AASE Hu, be tompán szól a zenéje!

PEER GYNT Most fjordjegen át repülünk.

AASE Jaj, Peer! odafenn mi nyöghet,
mi búghat?

PEER GYNT A hegy taraján
zúgatja a szél a fenyőket.
Ülj csendesen, édesanyám.

AASE S ott, Peer, ott messze, mi rémlik?
Honnan jön a fény? Van ezer!

PEER GYNT A vár ezer ablaka fénylik.
Hallod? Zene.

AASE Táncczene, Peer.

PEER GYNT Szent Péter jön kapujából,
s int: jöjj be.

AASE Köszön?

PEER GYNT Köszön. Áll,
s mézízű, drága borából
tisztelve, hajolva kínál.

AASE Borral? De kalácsa lesz-é?

PEER GYNT Tetéz vele egy nagy edényt.
S jön a néhai tiszteletesné
s ad kávét, jó süteményt.

AASE Hát összejövünk odaát mi?

PEER GYNT Amikor csak kedved ered!

AASE Ó, kedves Peer, csodalátni
viszel ma: szegény öreget.

PEER GYNT *(csattant az ostorral)*
Gyi, te fekete telivérem!

AASE Utat nem vépsz a havon?

PEER GYNT *(újra csattant)*
Itt széles az út.

AASE Jaj, érzem.
A rohanás kimerít nagyon.

PEER GYNT Már int is a vár a hegyen fenn,
mindjárt célt ér az iram.

AASE A szemem behúnyva fekszem,
magamat rád bízva, fiam!

PEER GYNT Gyí, Grane lovam, fel a hegyre!
Gyül a nép, lesz látnivaló,
a kapuhoz csődülnek egyre.
Jön Peer Gynt s Aase anyó!
Mit akarsz, Szent Péter? Mit? He?
Az anyámnak utat nem adsz?
Járhatsz sokat itt, amíg te
ily jó lélekre akadsz.
Magamért szót tenni mit érne?
Kaputól térülhet a szán.
Ha beengedsz, köszönet érte,
ha nem engedsz, nincs harag ám.
Mesén koptattam a számat,
amilyent ördög se papol
vén tyúknak szidtam anyámat,
mert csak kotyog és karicsol.
De itt tisztelve fogadják,
jó bánást érdemel ő.
Jobb lélek ide manapság
a falukból egy se jó. -
De ni: Az Úristen személye!
Szent Péter uram, hohó! *(Mély hangon.)*

Mit akar kapusom szeszélye?
Szabadon jöhet Aase anyó!
(Felkacag, és az anyja felé fordul.)
Ugye, nem tévedtem ebben?
Ez más tánc, ezt szeretem! *(Szorongva.)*
Anyám, tört fény a szemedben -
nem vagy eszméleteden? *(Az ágy fejéhez lép.)*
Némán ne meredj reám, ne!
Szólj, én vagyok itt, a fiad.
*(Megtapogatja óvatosan az anyja homlokát és kezét,
aztán a székre veti a zsinórt, s megszólal tompa hangon.)*
Pihend ki magad, te Grane;
megtettük már az utat.
(Lezárja Aase szemét, és föléje hajlik.)
Köszönöm a gondot, a könnyet,
a vesszőt és a szidást! -
De most, anyám, te köszönd meg
(Arcát az anyja szájára nyomja.)
az ideröpítő utazást.

AZ ASSZONY

(bejön)
Nini, Peer. - Be jó ma tudni:
nyugvás jön a gondok után!
Jézus! be jól tud aludni! -
Vagy -

PEER GYNT

Csitt! Meghalt az anyám.
(Kari a holttest mellett sír. Peer Gynt sokáig fel s alá járkál a szobában; végre megáll az ágynál.)
Kari, rádbizom. Temesd te.
Nekem innen futni kell.

AZ ASSZONY

Messze?

PEER GYNT

Tengerre -

AZ ASSZONY

De messze!

PEER GYNT

S azon is túl, messzire el.
(Elmegy.)

V. EBERKOPF De ez a magáért s magában
harc nélkül nem ment, azt hiszem.

PEER GYNT Nem. Rég volt, természetesen;
de harcom becsülettel álltam.
Csak egyszer történt meg talán,
hogy törbe léptem, szinte, bajba.
Ügyes, víg fickó voltam ám,
s akit megkedveltem, a lány
királyi háznak volt a sarja. -

MONSIEUR BALLON Királyi törzs?

PEER GYNT De az a fajta,
tudják -

TRUMPETERSTRAALE *(az asztalra üt)*
Kopott nemessereg!

PEER GYNT A letört nagyság gőgje rajta,
címert félt s az az iszonyatja;
plebejusvér mocskolja meg.

MR. COTTON S emiatt váltak szét tehát?

MONSIEUR BALLON Talán a család ellenezte?

PEER GYNT Dehogy!

MONSIEUR BALLON Ah!

PEER GYNT *(kíméletesen)* Sejthetik okát!
Más szólt bele, nem a család,
ami lagzink sürgetni kezdte.
Az egész, hogy nyíltan kimondjam,
kezdettől nem tetszett nekem.
Kényes vagyok ilyen dologban,
s önállóságom szeretem.
S mikor elővesz az ipam,
burkolt céllal szavaiban,
hogy állást, nevet sutba lökjek
s nemeslevélért könyörögjek,
s még jön egy s más ízléstelenség,
hogy azt ne mondjam: képtelenség -
illedelemmel búcsuzom,
meg nem szeppent az ultimátum
és otthagynom a menyasszonyom.
(Tettetett áhítatossággal dobol az asztalon.)
Bizony, mégiscsak úr a fátum!
S ha tudjuk: bizhatunk a sorsban,
ebben sok-sok vigasztaló van.

MONSIEUR BALLON S ezzel lezárult az eset?

PEER GYNT

Utána még egy szcena volt csak:
avatatlanok beleszóltak,
s ordítottak, mint a veszett.
Főként a család ifju népe.
Hetükkel párbajt vívtam én.
Örök emlékem, bár sok éve
ennek, s megúsztam könnyedén.
Vérbe került, de az a vér
értékemet csak megnövelte,
s erős tanulsággal kísér:
bölcsezen vezet a sors kegyelme.

V. EBERKOPF

Ki így látja az életet,
bölcsek között kaphat helyet.
Míg más látása az egésznek
szétszórt képét formálja résznek
s mindig csak tapogat topogva,
ön az egészet összefogja.
Egy latra téve mér eszével,
élezve közli, amin átlát,
s egy fénysugárból szórja széjjel
világnézete fénysugarát. -
S ön sosem tanult azelőtt sem?

PEER GYNT

Már említettem is talán:
autodidaktaként csupán,
soha semmit rendszeresen;
de gondolkodtam és tünődtem,
s itt is, ott is gyűjtött eszem.
Idősebb életkorba léptem.
S akkor már nem volt könnyű éppen
betűért rágni könyvlapot,
s kiszedni ezt-azt, itt-amott.
Csak morzsákat szedtem históriából,
mert időmből többre sosem futotta.
S mert jó megfogódzni a hitben
a gondsújtotta és nehéz napokra,
tanultam olykor a vallás tanából,
s így, részletekben, többre vittem.
Betűt ne faljunk hatra-vakra,
nézzük a hasznost, válogatva -

MR. COTTON

Praktikus!

PEER GYNT

Azt vessék a latra,
barátaim, mi módon éltem.
És hogy vetődtem át nyugatra?
Üres kézzel, koldusszegényen.
Kenyérharccá fajult az élet,
nehéz sorom volt, mondhatom,
de élni jó s édes nagyon;
s keserűnek mondják a véget.

A sors nem volt hozzám kegyetlen,
s a szerencsém sem engedetlen.
Hát ment. Én sem voltam ügyetlen.
Esélyeim javulni kezdtek.
Tíz év se telt s Charlestown körül
már hajós Krózusnak neveztek.
Hírem tengeren átröpül;
szerencsém szolgál, mind hivebben -

MR. COTTON

S mit szállított?

PEER GYNT

Legtöbb esetben
négereket Karolinába,
és bálványképeket Kinába.

MONSIEUR BALLON

Fi donc!

TRUMPETERSTRAALE

De Gynt bátya! Hohó!

PEER GYNT

Önök, ugye, úgy vélekednek:
ez már erkölcsöt horzsoló.
Éreztem ízét én is ennek
s végül meg is gyűlöltem én.
De ha elkezdtek - szó, mi szó -
nem hagyjuk abba könnyedén.
No és különösen nehéz
rátörni egy vállalkozásra,
ott vetni véget egy csapásra,
hol érdekelt ezernyi kéz.
Ez az „egy csapásra” nem elvem,
de másfelől mindig figyeltem,
s mélyen tiszteltem azt, amit
a következmény szó fejez ki:
határon túlra tévedezni
csak árt, a sorsunk így tanít.
No meg estbe hajolt az élet
- ötven felé járhattam akkor -,
porozta hajam már a dér,
s bár megvolt még a jó egészség,
olykor megszállt a gond, a kétség:
ki tudja, végórám hol ér,
mikor a birói ítélet
választja a juhot a baktól.
No de elválni lehetetlen
Kínával nagy forgalmamat.
S megoldás jön egy ötletemben,
mely új üzletágot mutat.
Isteneket küldök tavasszal,
ősszel sok pátert ezzel-azzal;
felszerelésük feddhetetlen:
rum, biblia, harisnya, rizs -

MR. COTTON

S a haszon?

PEER GYNT

Persze, volt az is.
Jól ment. Működtek rendületlen.
Egy bálványért, mely jól fizet,
egy kuli kap keresztvizet,
s a két hatás közömbösülhet.
A misszióban sincs pangásra ok,
minden bálványt, mely piacra kerülhet,
sakkban tartanak a papok.

MR. COTTON

S Afrika áruja, a néger?

PEER GYNT

Morálom ott is győzhetett.
Beláttam: idős korban nem lehet
ily üzletet folytatva élnünk.
Hisz bármikor elér a végünk.
S ehhez jön még ezer cselével
a nagy emberbarát-sereg,
a küzdelem kalózveszéllyel,
szelek szeszélye, fergeteg.
Eszemet ez együtt győzte meg.
Gondoltam: Peer, vond be vitorlád,
köszörüld ki sok csúnya csorbád;
és délen földeket szereztem.
Utolsó húsimportomat
megtartom, prima egy csapat.
Megteltek feszesre, kövérré,
a magam s maguk örömére.
Elmondhatom - és nem dicsekszem -,
úgy bántam velük, mint apa,
s ennek meglett a kamata.
Iskolákat is építettem,
hogyan az erényt - volt rá okom -
megtartsam a középfokon,
s vigyáztam is, hogy ott megálljon
s termometere le ne szálljon.
Majd az üzletet abbahagytam,
visszavonultam teljesen:
a farmomat gyorsan eladtam
mindenestül, véglegesen.
Rendeztem egy búcsúnapot:
nyakalták az ingyen grogot,
nők, férfiak becsiptek ott,
özvegy - tubákot is kapott.
Ezért hiszem, amennyiben
a szó nemesak üres vigasz:
„ki rosszat nem tesz, jót tesz az” -
felelték bűnöm odafenn,
s hogy bennem bármily sok a vétek,
ellensúlyozzák az erények.

V. EBERKOPF

(koccint vele)

Fellelkesít, ha látjuk ebben:
elvből tettet formál a lét,
s levette elmélet ködét,
zűrben megáll rendíthetetlen!

PEER GYNT

(aki már eddig is sűrűn üritgette poharát)

Mi, észak fiai, a küzdelemben
kitartunk. Az élnitűdásunk
jó kulcsa: dugd be a füled,
úgy kígyó bele nem mehet:
az alattomosra vigyázunk.

MR. COTTON

Uram, milyen kígyó lehet?

PEER GYNT

Kicsi kígyó, mely rosszra csábít,
mikor a lelkünk tettet áhít. *(Ismét iszik.)*
S hogy merni tudjunk tettekrelesen,
annak egy titka van csupán:
állni, de szabad lábbal ám,
sok életcsapda közt merészen -
tudni, ha harcoltunk s ütöttünk,
az a nap nem végső napunk,
s van még egy szabad híd mögöttünk,
melyen visszavonulhatunk.
Ez kormányozta életem,
ez adott színt minden napomnak;
örökségül kaptam: fajomnak
és hazámnak köszönhetem.

MONSIEUR BALLON

Norvég?

PEER GYNT

A születés címén,
világpolgár lelkem szerint.
Mi pályámon szerencse, mind
Amerikától kaptam én.
Kincseit könyvpolcos szobámnak
köszönöm német iskoláknak.
Frankhontól mellényem szabását
kaptam, s szikrányi szellemet -
Angliától munkás kezet,
s érdekeim védni tudását.
A zsidóktól egy szót: kivárni -
dolce far niente-m parányi
kísérőm lett Itáliában -
s egy fordulót szorosában
életem egyszer a remek
svédacél tőr mentette meg.

TRUMPETERSTRAALE

(poharat emelve)

A svéd acél!

V. EBERKOPF
Először arra,
ki megforgatta viadalra!
*(Koccintanak s isznak. Peernek már forrósodni
kezd a feje.)*

MR. COTTON
Ez Sir, rendben van mind nagyon; -
de szeretném tudni: vajon
aranyával mi lesz a terve?

PEER GYNT
A tervem? Hm.

MIND A NÉGYEN
(közelebb húzódvá)
Feleljen erre!

PEER GYNT
Első: hogy utazzam hajómon.
Ezért vettem fel önöket
Gibraltárnál társutazásra -
kerestem táncos híveket
aranyborjóm köré a táncra.

V. EBERKOPF
Elmés!

MR. COTTON
Nincs, ki hiába rójon
utat vizén az óceánnak,
mindenki célt keres magának.
Mi az öné?

PEER GYNT
Császári trónom.

MIND A NÉGYEN
Császár -?

PEER GYNT
(bólint) Az.

AZ URAK
Hol?

PEER GYNT
Világ királya!

MONSIEUR BALLON
De hogy?

PEER GYNT
Bízom az aranyamban!
S ez a terv nem ma született;
minden tettem ez inspirálta.
Álmodtam már ifjúkoromban:
felhőn szállok tenger felett.
Arany kardom van, szép palástom, -
s négykézlábra buktam a páston.
De célom nem lankadt sose.
Olvastam vagy hallottam-e,
már nem tudom: ha valaki
a nagy világot megnyeri
s *énjét* elveszti, nyeresége:
repedt fejen koszoru éke.
A szólás ilyenforma volt,
és amit mond, az nem koholt.

V. EBERKOPF
S mi a gynti *én*, s hol lehet?

PEER GYNT Már is nyomulnak -

MIND A NÉGYEN Hurrá!

PEER GYNT A törökök szorulnak! *(Kiüríti poharát.)*

MONSIEUR BALLON Hellászba! Szebb ügyet ki vállal?
Karddal segíték, franciával!

V. EBERKOPF Én - a távolból - proklamálok.

MR. COTTON Szállítok, s így hasznukra válok.

TRUMPETERSTRAALE Én Benderbe fogok utazni
a híres sarkantyút kutatni.

MONSIEUR BALLON *(Gynt nyakába borul)*
Ó, bocsásson meg érte, ha
félreismertem!

V. EBERKOPF Én buta,
már csalónak néztem, sviháknak.

MR. COTTON Sok; én bolondnak -

TRUMPETERSTRAALE *(meg akarja csókolni)* Jó magam,
Peer testvér, egy haszontalan,
utolsó yankee mákvirágnak -!
Pardon!

V. EBERKOPF Tévedtünk mind a hárman -

PEER GYNT Mit mond?

V. EBERKOPF Most már teljes sugárban
látjuk a gynti nagy hadat:
kívánságokat, vágyakat -!

MONSIEUR BALLON *(csodálattal)*
Tehát „Monsieur Gynt” ezt jelenti!

V. EBERKOPF *(ugyanúgy)*
S ezt: tisztességgel lenni gynti!

PEER GYNT De mondják csak -

MONSIEUR BALLON Nem érti ön?

PEER GYNT Kössön fel a hóhér, ha értem!

MONSIEUR BALLON Hogyan? Hát nem a görögön
segít pénzzel, hajóval?

PEER GYNT *(fű egyet)* Én? Nem!
Én csak az erősebbhez állok.
Kölcsönt a töröknek kínálok.

MONSIEUR BALLON Nem lehet!

V. EBERKOPF Elmés tréfa volt!

PEER GYNT

*(egy darabig hallgat, aztán székre támaszkodik,
és előkelő arcot vág)*

Urak, ne húzzuk az időt:
legjobb elválni, mielőtt
barátságunk füstté foszolt.
Akinek nincs, nem vesz, ha bíztat.
S akinek földje annyi csak,
amennyit árnyéka boríthat,
az ágyútöltelék, salak.
De amit gonddal félretettünk,
azt nincsen kockáztatni kedvünk.
Menjenek csak Hellászba. Ingyen
elküldöm, sőt fegyveresen.
Szítsák a harcot hevesen,
úgy könnyebb lesz íjam feszítnem.
Fel a szabadságért s jogért!
A törökre! Ontsák a vért,
és haljanak meg hősi szépen
egy-egy janicsárdárda-végen.-
De - nélkülem.
(Zsebére üt.)

Itt az arany,
s itt Sir Peer Gynt: önmagam.
*(Kinyitja napernyőjét, s elmegy a pálmaligetbe,
a függőágyak felé.)*

TRUMPETERSTRAALE

Disznó!

MONSIEUR BALLON

Hol a becsületérvék?

MR. COTTON

A becsület itt nem nagy érték;
azt nézze, mennyi hasznot ad,
ha az a görög föld szabad -

MONSIEUR BALLON

Láttam magam győztes vitéznek!
Gyönyörű görög nők becéztek!

TRUMPETERSTRAALE

Már lengettem képzeletemben
híres svéd sarkantyúm kezemben!

V. EBERKOPF

Láttam, hogy lesz föld s víz ura
a nagy-nagy germán kultúra!

MR. COTTON

Baj a kár, mely zsebünket érte.
Goddam! Tudnék könnyezni érte!
Enyém az Olympos egészen:
ezt hittem - s ha megbízható
a hír, gazdag a mélye rézben,
amely még kibányászható.
S a Kastala folyó is ott van,
mely szerepel a mítoszokban,
vize sok helyen úgy szakad,
hogy ezer lóerőt is ad -!

TRUMPETERSTRAALE Én indulok. Svéd kard kísér,
yankee aranyánál többet ér!

MR. COTTON Az meglehet, de a tömegben
mind elpusztulunk menthetetlen,
és a haszonnak ki örül?

MONSIEUR BALLON Hej! már mienk volt a szerencse -
s most itt állunk sírja körül.

MR. COTTON *(ökölbe szorított kézzel megfenyegeti a hajót)*
A sötét láda s benne kincse:
négerből sajtolt aranya -!

V. EBERKOPF Királyi eszme! Rajta! Ma
császárságát elveszti ő!

MONSIEUR BALLON Mit akar?

V. EBERKOPF Hatalomra vágyom!
A legénység megnyerhető.
Hurrá! A jachtot okkupálom!

MR. COTTON Ön - mit?

V. EBERKOPF Mindent, amit lelek!
(A csónak felé indul.)

MR. COTTON Minden érdekem arra kész,
hogy részt vegyek.
(Utána indul.)

TRUMPETERSTRAALE Nézd a csibészt!

MONSIEUR BALLON Gazság! No de - *enfin* - megyek!
(Követi őket.)

TRUMPETERSTRAALE Akkor én is - de a világon
végigdörög tiltakozásom -! *(Utánuk megy.)*

A partnak egy más szakasza. Holdfény és rohanó felhők. A jacht már teljes gőzzel siklik a nyílt tengeren. Peer Gynt a part mentén futkos fel és alá. Egyszerre a karjába csíp, majd meg kifelé bámul a tengerre.

PEER GYNT Gonosz álom! - Agyrém! - Vége van?
Nyílt tengeren! És az a vad, vad iram!
Agyrém! Alszom! Eszelős, ittas vagyok!
(Kezét tördeli.)
Lehetetlen, itt el nem pusztulhatok!
(Haját tépi.)
Álom! Akarom, hogy az legyen!
Szörnyű! Jaj! Felriadok a valóra!
Hitvány barátok -! Uram, hallgass a szóra!
Te igaz, bölcs -! Büntess, esedezem -!
(Ég felé emelt karral könyörög.)
Én kérlek, Peer Gynt! Ma segíts, vigyázz reám!

Tarts meg, különben elveszek itt, atyám!
Pusztuljon a gép! Eresszék vízre a csónakot!
A kötélzetet összekuszálhatod!
Állítsd meg a tolvajt. Ne törődj ma más bajokkal!
A világ addig megél bizonyosan - -
Nem hallja a szót! Mint máskor is: nagyot hall!
Szép rend! Egy Isten, aki tanácstalan.
(Felfelé integet.)

Pszt! Néger üzletemet rég abbahagytam!
Ázsiának térítő papokat adtam!
S ez a jótett ér egy kézmozdulatot!
Segíts hajómra!

*(Tűzsugár szökik a jachtból magasra, utána sűrű füst gomolyog;
tompá döbbenés hallatszik; Peer Gynt felordít és térdre borul
a homokon; lassan eloszlik a füst; a hajó eltűnt.)*

PEER GYNT

(halkan és sápadtan) A kard lecsapott!
Ott minden élet az árban fuldokol!
Áldott a szerencse, mely pártfogol - *(Meghatottan.)*
Véletlen? Több. Más volt az az ok.
Víz nyelte el őket, s én megvagyok.
Ó, hála, hogy őriztél a veszélyben!
s nem nézted a gyarlóságaimat - - *(Mélyet lélegzik.)*
Csodálatos és vigasztaló tudat:
van, aki külön is vigyázva védjen.
De étel? Ital? Ez a puszta rémít.
Valami csak akad. Ez az ő ügye már.
Nincs baj.

(Behizelgő, erősebb hangon.)

Nem engedi ő, hogy én itt
elpusztuljak: kicsi, árva madár.
Csak alázatosan. És adni időt.
Ne csüggedj, bizz csak akaratában -
(Hirtelen felriad.)

De mi volt az? Oroszlán kurrog a nádban?

(Vacog a foga.)

Nem oroszlán.

(Felbátorodva.)

Mégis az; ismerem őt.
A vadak ide nem mernek közeledni.
Urukkal nem mernek kötekedni.
Van ösztönük és helyes, amit érez,
elefánttal játszani szörnyű veszélyes. -
De jobb, ha magamnak fát keresek.
Ott pálma s akácfa hajlik a csendben;
oda felkúszom s nyugton lehetek, -
s ha néhány zsoltár is volna eszemben -
(Felmászik.)

Nem olyan a virradat, mint a szürkület:
ige, mit sokszor tett latra az ember.

(Elhelyezkedik.)

Milyen élvezet itt felszállni a szellememmel!
Kincsnél is több a nemes, jó érzület.
Hagyd rá magadat. Ő azt is tudja ám,
hogy kútból mit szánhat poharadnak.
Hozzám ő jóindulatu most. Atyám,
(Egy pillantást vet a tengerre, s halkán felsóhajt.)
de jó gazdának - nem, nem mondhatom annak!

Éjszaka. Marokkói tábor a sivatag szélén. Örtűz és heverő harcosok.

EGY RABSZOLGA

(haját tépve jön)

Jaj, a császár fehér lova nincs sehol!

EGY MÁSIK RABSZOLGA

(ruháját szaggatva jön)

Orv kézen a császár szent ruhája!

A FELÜGYELŐ

(jön)

Aki nem vezet nyomára,
száz-száz talpassal lakol!

(A harcosok lóra pattannak, és elvágatnak minden irányban.)

Hajnalszürkület. Akácfa- és pálmacsoportok. Peer Gynt egy fán ül, kezében letört ág, egy csomó majmot igyekszik vele magától távol tartani.

PEER GYNT

Hú! Kínos éjszaka volt nagyon.

(Csapkod maga körül.)

Itt vagy megint? Az átkozott! Dobálnak.

Gyümölcssel-e? Nem; mással hajigálnak.

Milyen undok állat egy ilyen majom!

Írva vagyon: legyen éber, küzdjön az ember.

De már erőt vesz rajtam a gyengeség.

(Újra zavarják, mire türelmetlenül kifakad.)

Únom, szűnjék meg már ez a nyegleség!

Ha itt egy fickót megragadok a kezemmel,

lenyúzó a bőrét, s abba öltözöm,

s ha a sok majom megpillant szőrösön,

valódinak érez, s bántani nem mer. -

Mi az ember? Kis pihe, semmi más,

kicsit néznie kell, mi a mód s a szokás.

Új had! Ez a nyüzsgő csöcselék!

Egy raj bolond. Csiba te! De nyomban!

Ha csak álfarkat kapnék valahonnan, -

hogy állathoz hasonlítanék -

Mi az? A fejem felett a merésze -! *(Felfelé néz.)*

Az öreg - markában a dobnivaló -!

(Félősen összekuporodik, s egy ideig mozdulatlanul ül.

A majom mozdulatot tesz, Peer Gynt hízelegni kezd neki, s csalogatja, ahogy kutyát szokás.)

Te vagy, te vagy az, öregapó!

Mily tisztességes most a viselkedése!
Ő nem hajigál; nem is illenék.
Nézd, én vagyok! Kuc-kuc, a te jóbarátod.
Aj-aj! a nyelved is értem, nem csodálad?
Rokonok vagyunk, s ez éppen elég,
apó cukrot kap holnap -! A gaz maki!
Pfuj, undor! A dög legazolt egészen! -
Vagy eledel volt? Íze bizonytalan, érzem.
De az ízlésünk a szokás alakítja ki.
Hol is olvastam egy bölcshöz szavait?
Csak köpj, a szokás majd megtanít. -
Mit? Az aprónép is?
(Csapkod és hadakozik.)
Égre kiált,
hogya a teremtés díszje és diadalma
rákényszerüljön erre -! *Gewalt! Gewalt!*
Rossz volt az öreg, gonosz a fiatalja!

Kora reggel. Köves vidék, kilátás a sivatagra. Sziklahasadék és barlang az egyik oldalon.

Egy tolvaj és egy orgazda áll a hasadékban, mellettük a császár lova és ruhája. A díszesen felnyergelt lovat sziklához kötötték. Lovasok a távolban.

A TOLVAJ *Lándzsákon villan
a napnak a fénye,
baj, baj!*

AZ ORGAZDA *Legurul már, érzem,
fejem a fővénybe.
Jaj, jaj!*

A TOLVAJ *(mellén keresztbe fonja a két karját)
Tolvaj apám volt,
lopni szeretnék.*

AZ ORGAZDA *Orgazda apám volt,
más mi lehetnék?*

A TOLVAJ *Hordozd, mit a sors ad;
az énedet óvjad.*

AZ ORGAZDA *(fülel)
Léptek - a bozótban!
Merre szaladj?*

A TOLVAJ *A barlang mély
s a próféta nagy!
(Otthagyják a drága zsákmányt, és elmenekülnek.
A lovasok eltűnnek a távolban.)*

PEER GYNT *(nádsípot faragva jön)
Be jó ma ezen a drága reggelen! -
A ganajtúró gömbjét gurítja a földön,
csigaházából a csiga előjön.*

Aranyat lel, aki korán kel. Igen.
Ez a napfény, mely ömlik szabadon,
mégis csodálatos hatalom:
nyugodt az ember, érzi: feszül a kedve,
ökörrel is bátran kötekedne. -
Ó, csend! Vidéki öröm hazája!
Hogy vethettem meg egykor annyira én!
Magát az ember a városokba zárja,
hol csőcselék tolong a ház küszöbén. -
Ni, a gyík: surran s figyel a legyet,
bekap egyet, s nem gondol egyebet.
Ártatlan az állat. Mily hűségesen
követi a teremtő rendelését,
megtartja a jellegét, a viselkedését.
Küzdhet, játszhat: *maga*, más sohasem
maga, s első percétől csak ilyen.
(Lornyettjét az orrához illeszti.)
Varangy. Pici kőodvában ül.
Kőpusztából kukkan ki fejével,
s néz, mintha ablakon át tekintene széjjel,
s magának elég ő - így; egyedül.
(Elgondolkozik.)
Elég? Magának - Hol is -? Azt hiszem -
Igen, olvastam siheder koromban
nagy könyvben. Posztillában vagy Salamonban?
Bizony, évről évre észreveszem:
az időt s helyet téveszti eszem. *(Árnyékos helyre ül.)*
Hűs folt. Jó lesz heverőhelyemnek.
Nini, páfrány. Itt ehető füvek teremnek.
(Megízleli.)
A baromnak jó, no de nem nekem.
Bár meg vagyon írva: győzz természeteden.
De ez is: a kevélység összeroskad,
s felemeltetés jut az alázatosnak. *(Nyugtalanul.)*
Felemeltetés? Így lesz, tudom én; -
másként képzelni is lehetetlen.
A sors elvisz erről a kietlen
földről, a kezét kinyújtja felém.
Ez próba, de biztat már a reményem,
ha az Úr megtartja a testemet épen.
*(Elhessegeti gondolatait, cigarettára gyújt,
végignyújtózik, és belebámul a sivatagba.)*
Homok, homok, mely a végtelenbe vész el. -
Ott, messze mi az? Strucc lépeget. -
Az Isten célja mi lehetett
ezzel az üres sivatag-vidékkel?
E földdel, amelyen élet nem fakadhat,
s mely így, kiégve, nem fogan és nem adhat; -
csak parlagon heverő homoktömeg,

s a legelső naptól fekszik hullamódra,
s hogy lett, az Urának nem köszönte meg. -
A természet az erőt pazarolja. -
Keleten tán tenger csillog a naptól?
Káprázat, én látom egyedül.
A tenger amott, nyugatra feszül,
s homokhát zárja el a sivatagtól.
(Hirtelen egy gondolat ragadja meg.)
Elzárja? De én - Nem széles a gát.
Elzárja? Csatornával töröm át, -
s az életadó víz vad, szilaj árja
bezúdul a pusztába, a sivárba!
Ár lengne az izzó sír sivatagán,
friss habbal, mint fodros vízű óceán,
szigetévé lesz az oázis az árnak,
zöld északi parttá Atlasz, a vad,
s vitorlások, mint lenge sirályhad
szállnak, hol most karaván halad.
Élő levegő oszlatja szelében
a gőzt, a vidék ege harmatot ad,
építik sorra a városokat,
s fű serked a hajló pálma tövében.
A Szaharától délre, lenn,
a parton friss kultúra terem.
Timbuktuban gőz hajtja a gyári gépet,
Bornut meg gyarmatosítva művelik,
s a kutató, ki a Nílusfő-vidéket
keresi, vonaton megy Habeszig.
Kövér szigetet keresek ki itt lenn
s a norvég fajt ide áttelepítem;
majdnem királyi törzs völgyemnek a népe;
itt majd arab vér juthat érébe.
Öböl körül, szelidebb hegyoldalon
valóra válik Peerropolis, az álmom.
A világ vén. Most jön az én világom:
fiatal, szép Gyntiana államom!
(Felugrik.)
Csak tőke - a tőke mindent rendbe hoz,
aranykulcs a tengerkapuhoz!
Harc a halál ellen! Amíg ki nem oldja
zsákját, melyen úgy ül, mintha kotonna.
Szabadságért hevülnek a népek.
S én, mint csacsi a bárkán ordítózom,
s a szabadulás szent keresztvizét hozom,
születő, csodaszép partok, tifelétek!
Megyek! Adj tőkét, kelet és nyugat!
Egy lóért - fél birodalmamat!
(A ló nyerít egyet a szakadéokban.)
Nini! Ló! Ruha! - Fegyverek! Ékszer!

(Közelebb megy.)
Lehetetlen! Olyat olvastam, igen:
az akarat hegyeket mozdít erejével;
de hogy lovat is -! Sehol, sohasem.
Locsogás! Itt áll a ló, bizony Isten,
ab esse ad posse, s a többi is itten -
(Felöltözik a talált ruhába, s végignéz magán.)
Sir Péter - ilyen az igaz török ám!
Nem tudjuk, mit hoz a sors akaratja. -
Előre, Grane, jó paripám!
(Nyeregbe száll.)
A kengyel: szép aranyos topán!
A lovas rangját szerszáma mutatja!

Arab főnök sátra. A sátor magában áll egy oázison. Peer Gynt keleti öltözetben párnákon pihen. Kávét iszik, és hosszú szárú pipából füstöt ereget. Anitra meg egy csapat leány táncol előtte, és énekel neki.

A LEÁNYOK KARA

Itt a próféta személye!
Itt a próféta személye!
Aki úr, s aki mindenek tudója,
hozzánk jött el, ide tért be,
homokon ló volt a hajója.
Az úr, aki még sose tévedt,
hozzánk jött el, ide tért be,
átszelte a messzeséget.
Szóljon dob s flóta zenéje;
itt a próféta személye!

ANITRA

Lova színe fehér, akár az Éden
teje, mely szétárad a drága folyókon.
Hajoljon a térd! A fej is hajoljon!
Szelid csillagfény ég a szemében.
De ha ránk tekint e fénnel,
ki bírja ki földi szemével?
Pusztákon jött ide ő.
Mellén arany és gyöngy fénye volt.
Fény járt, ahol lovagolt.
Mögötte sötét.
Számum s aszály a halált viszi szét.
Eljött a dicső!
Ember-mód jött ide ő,
disze fénybe vonta,
puszta a Kába-kő;
ezt így maga mondta!

A LEÁNYOK KARA

Szóljon dob s flóta zenéje;
itt a próféta személye!
(A leányok halk muzsikaszóra táncolnak.)

PEER GYNT

Könyvben láttam - s igaz életismeret -:
„Próféta otthon senki fia se lehet”.
Ez jobban esik, s még több örömet ígérhet,
mint Charlestownban a hajósok közt az élet.
Volt benne üresség, s valami más
bizonytalan s idegen vonás; -
otthon sosem éreztem magam ottan,
nem is voltam avatott a dologban.
Gályára menni mi bírt, milyen ok?
Papirost fiókban túrni rakással.
Nem is értem meg, ha visszagondolok: -
így *jött*, s nincs mit magyarázni mással. -
Arany árán lenni önmaga, én,
nem más: házépítés a fővényen.
Bámul órán, gyűrűn s miegyében,
s hódol hizelegve a nép, a szegény;
kalaplevéve nézi a melltű-éked,
de óra s tú más, mint a személyed. -
Próféta - be más ma a helyzet alapja,
az ember biztosan érzi már:
a hódolat itt csak *őneki* jár,
s nem a pénze, a font sterlingje kapja.
Az ember az, ami; ami ő maga,
köszönettel a sorsnak nem adós soha,
útját nem az engedély vagy a pátens szabja. -
Próféta; no, ez nekem való nagyon.
Különös: csak azért, mert ráleltem ideérve
a természet pár egyszerű gyermekére,
mikor átjöttem a nagy sivatagon.
Itt a próféta, megérkezett. No, jó.
Nem akartam én rászedni hívőket; -
más a hazug s más a próféta szó;
s ha tetszik, bármikor itthagynom őket.
Itt semmi se köt, s csak örülhetek ennek; -
hogy úgy mondjam, magánügyem az egész,
mehetek, ahogy jöttem, a paripa kész;
szóval: ura lettem a helyzetemnek.

ANITRA

(a bejárat felé közeledve)
Próféta! Uram!

PEER GYNT

Rabnóm mit akarhat?

ANITRA

Itt vár a puszta férfiunépe
s kér: lássa az arcod -

PEER GYNT

Elég! Ne tovább!
Küldd messze, a kérés úgy is elérne,
mondd meg, hogy gyűljenek össze odább;
itt nem tűnök férfit, ki zavarhat!
Mert gyarló, lányom, a férfi, tudod -
gonosz egy fajta, mondják helyesen!

Hogy rászedtek! - te nem is gyanítod -
azaz - hm; vétkezett fajuk ellenem.
Hagyjuk! Táncot! Lányok kara lejtse,
hogy a próféta, ami bántja, felejtse.

A LEÁNYOK

(táncolva)

A próféta jó, de borús ma a lelke,
a föld fia rosszal bántani merte.
A próféta kegyes, övé a dicséret;
Édenbe vele a bűnös is érhet.

PEER GYNT

(szemével követi a táncoló Anitra mozdulatait)

A lába pereg, mint dobverő botocska.
Igazán kívánatos falatocska!
Különösen az alak, mikor így figyelve nézem,
szépségzsabállyal nem vág össze egészen;
de mi a szép? Szokás. Az. Pénz, amely
attól függ, hogy mit szab az idő s a hely.
De nekünk a szokatlan tetszik éppen,
ha már a rendes élvezetet nem ad.
A szabályszerűben nincs mámor, bódulat.
Van, ami vonz a túlsoványban, a túlkövéren,
aggasztóan fiatalban, szörnyü vénben; -
ami közbül van, idétlen.
A lába nem kérkedhet a tisztaság színével,
s a karja - kivált az egyik - sem kivétel.
De alapjában nem nézhetem ezt hibának,
sőt, azt hiszem, feltétele itt a bájnak - -
Anitra, figyelj ide.

ANITRA

(közelebb megy) Rabnőd figyel.

PEER GYNT

Csupa báj vagy. A prófétát bűvölted el.
S ha bizonyság kell, mert nem hiszel a szavamnak,
az Édenben hurivá avatlak!

ANITRA

Lehetetlen, uram!

PEER GYNT

Tán tréfából beszélek?
Komoly és igaz a szavam, mint az, hogy élek.

ANITRA

De nekem nincsen lelke.

PEER GYNT

De kerül!

ANITRA

Hogy?

PEER GYNT

Bízd rám. *Tőlem* függ egyedül.
De előbb hadd fogjalak nevelésre.
Nincs lelked! Igaz: buta a fejed,
ahogy ezt mondják. Szomorún veszem észre,
de sebaj, lelünk benned léleknyi helyet.
Jöjj! Tartsd koponyádat. Így ni, lemérem.

Van, van helye itt; tudtam, reméltem.
Nem olyanak, mely mélységbe figyelget,
mert úgysem kapsz nagyobb szerű lelket; -
mindegy; ha prófétád megígérte,
lesz akkora: nem szégyenkezel érte. -

ANITRA

A próféta jó - -

PEER GYNT

A szavad hogy elállt!
Szólj!

ANITRA

Azt szeretném - -

PEER GYNT

Bökd ki, ha mondom!

ANITRA

A lélek, az nekem kicsi gondom; -
de add nekem inkább -

PEER GYNT

Mit?

ANITRA

(a turbánra mutat) Azt a szép opált!

PEER GYNT

(elragadtatva nyújtja át az ékszer)
Anitra! Éva-leány vagy egészen!
Delejed hat most a férfira, rám;
ahogy egy nagy költő mondja művében:
„das ewig weibliche zieht uns an!”

Holdvilágos éjszaka. Pálmaliget Anitra sátra előtt. Peer Gynt egy fa alatt ül, arab lant a kezében. Szakálla és haja rövidre nyírt: így sokkal fiatalabbnak látszik.

PEER GYNT

(pengeti a lantot és énekel)
Bezártam Édenkertemet,
őrzöm a kulcsokat.
Hajóm a szélben lebegett,
a parton értem könnyezett
sok szép asszony sokat.
Majd délnek vettem utamat,
hasítva sós habot.
Hol büszke pálma bólogat
öbölnél, tüzzel jachtomat
elpusztítottam ott.
Puszták hajója fogadott,
mely négy lábbon siet.
Testén az ostor vert habot.
Madár vagyok - ha kell: rabod, -
minden dalom tied.
Anitra, pálmamust, milyen
ízes vagy, az maradj!
Angorakecske sajta sem
lehet oly édes, kedvesem,
Anitra, mint te vagy!
(Vállára akasztja a lantot, és közelebb kerül.)
Csend van. Csend. Figyelt az édes?

*Meghallotta énekem?
Fátyla nélkül függönyéhez
menekült szemérmesen? -
Psz! Mintha dugót palackból
húznának ki, olyan ez!
Újból! Vagy tán más a nesz?
Vágy-sóhaj? Nem, dana lesz -
Nem: valaki horkol, az szól. -
Alszik. Csuda-hang! Zenél ez!
Ne csattogj hát, csalogány!
Mebánhatod könnyen ám,
ha prutty, pruttyodra felérez - -
Hagyd! szól az irt hagyomány.
A liget fülemiléje
dalos; én is: zeng danám.
Rabul ejt zeném, s zenéje
szívet, mely fáj igazán.
Ez a hús éj dalt kíván:
egy a szféránk a zenében,
s a dal: mimagunk egészen,
Peer Gynt és a csalogány.
Álmát őrizgetni halkan,
ettől lesz a szív tele; -
csucsorítva áll az ajkam,
s mégsem ízlelek vele - -;
ámde mozdul már a lány!
Mégis jobb, hogy jön talán.*

ANITRA

(a sátorból)
Ó, uram, hívtál az éjjel?

PEER GYNT

Úgy van, hívtalak, leányom.
Prédavágyó szenvedéllyel
macska üzte messze álmom.

ANITRA

Ó, nem macskalárma vert fel;
rosszabb volt, rosszabb ezerszer.

PEER GYNT

Mi?

ANITRA

Ne kérdd -

PEER GYNT

Mondd!

ANITRA

Szégyellem -

PEER GYNT

(közelebb húzódva)
Az, mi eltöltött egészen,
hogy kedvedben járni készen
átnyújtottam ékszerem?

ANITRA

(ijedten)
Csúf kandúrhoz, szent alak,
hogy hasonlíthassalak?

PEER GYNT

Ha szeret - meg ne ijedj -:
kandúr és próféta egy.
Vagy kis híja egyre megy.

ANITRA

Ajkadról a tréfa mézzel
foly, uram.

PEER GYNT

Te kis tubám,
nagy férfin külsőre nézel,
éppen, mint a többi lány.
Tréfás volnék lényegemben,
négyszemközt különösen.
Ám komoly maszkhoz köt engem
hivatásom s helyzetem:
az teszi viselkedésem
oly feszessé; egy halom
baj, vesződés, unalom,
embergondok terhe nyom,
s mord vagyok, de csak beszédben.
El, badar szó! *Tête-à-tête*-ben
Peer csak Peer, más nem lehet.
Menj, próféta, menj serényen;
s te fogadd el Peeredet!
(A fa alá ül, és a lányt magához vonja.)
Jöjj, a pálma lombja hallgat,
míg mi megpihenni térünk!
Suttogok, s mosolyog ajkad,
aztán szerepet cserélünk:
én mosolygok, kis tubám, rád,
míg szerelmet sűg a szácskád!

ANITRA

(a lábához fekszik)
Lányod édes szót figyelget,
bár kevés, mit felfog ésszel.
Mondd, uram, a figyeléssel
megfogom majd azt a lelket?

PEER GYNT

Lelket, látó értelemmel
később kapsz, légy türelemmel.
Ha aranyjel rózsasávon
inti: elmúlt már az éjjel -
majd tanítlak, drágaságom,
és nevellek jó reménnyel.
Csendes, holdas éjjelőben
esztelenség volna tőlem
mesterként oktatni téged,
adni ósdi bölcseséget. -
Nem a lélek fontos ám itt
- ha nem nézzük bölcs szemével -,
csak az ember szíve számít.

ANITRA

Szólj, uram, szólj! Szavaidban
szép opálok fénye csillan!

PEER GYNT

Balgaság a túlokosság,
gyávaság, ha nő: gonoszság;
túlzott igazság se más:
fordítva írt bölcs-írás.
Lányom, eb módjára éljek,
ha nem él távol s közel
itt lenn sok nagyétü lélek,
s látásig alig jut el.
Egyet jól ismertem én:
legkülönb volt, hős legény; -
ám utat vesztett magában
világ bódító zajában. -
Nézz csak túl a pusztaságra!
Ennyi kell: turbánom intsen -
és a síkra zúgva, frissen
ömlik át a tenger árja.
Földnek nedvet adni bőven:
tökfilkőség volna tőlem.
Tudod, mi az: élni, lenni?

ANITRA

Taníts meg!

PEER GYNT

Végiglebegni
idő árján, szárazon,
óvni énedet nagyon.
Férfiúság telijében
vagyok én: én, kicsi szépem!
Vén sasszárny ritkulva lendül,
vén fickónak teste gyengül,
foga nincsen vén anyónak -
keze fonnyadt vén apónak -
s vénnek nincs ép lelke sem.
Ifjuság! Úr lenni vágyom,
mint egy szultán, hevesen
de nem pénzen, Gyntiánán,
szöllején és pálmafáján:
úrrá lenni ifjúságom
által egy szűz-szívnek álmán. -
Láthatod, veled pihenve
mért fordult kegyem feléd itt,
vágyam mért szivedre épít?
Hogy megalapítsa *benne*
énem kalifátusát.
Teljhatalmat birtokolni,
vágyó szíved sóhaját!
Csak-enyém csak így maradnál.
Jobban foglallak be holmi
drágakőnél és aranynál.

Hogyha elválunk, fakulni
fog az élet - persze benned.
Addig kell betöltve lenned,
hogyha akarod, ha nem,
lényem által teljesen.
Fürtjeidnek éji sátra,
s minden bájad, drága gyermek
hívjon szultánlakomára,
mint a babyloni kertek.
Alapjában jó, hiába,
hogy fejecskéd még üres.
Lelkes ember önmagába
elmerülni köteles.
Ám egyet mondok, figyeld meg:
bokádra, ha szereted,
gyűrűt kapsz, dísszel kivertet,
legjobb lesz nekem s neked;
s én leszek: Peer lesz a lelked,
s status quónk így ép lehet. *(Anitra horkol.)*
Alszik. Ej! Egy kis figyelmet
benne nem keltett szavam? -
Nem, mert oly hatalmasan
érte e szerelmes áram:
tovaringott álomárban.
(Felkel és ékszereket rak a lány ölébe.)
Nesze, sok csat, gyöngyalak!
Álmodj Peerről, róla csak!
Álmodd: császárod fejére
feltetted a koronát!
Peer Gynt maga, Peer személye
nyert ma éjjel itt csatát!

*Karavánút. A távolban az elmaradt oázis látszik. Peer Gynt fehér lován vágat a sivatagon át.
Előtte a nyeregben Anitra.*

ANITRA	Eressz, harapok!
PEER GYNT	Hamis vagy, kis babám!
ANITRA	Mit akarsz?
PEER GYNT	Sólymot s galambot játszanám! Meggzöktetlek s bolondozom tevéled!
ANITRA	Egy vén próféta -! Te ezt nem szégyeled?
PEER GYNT	Liba vagy, a próféta nem öreg! Te ezt vénség jelének itéled?
ANITRA	Engedj haza!

PEER GYNT

Most kacér vagy, drága libám!
Haza! Az apóshoz! Nem rossz, igazán!
Két messze szökött, bolondos vadmadár, mi
hozzá sohasem merünk már visszaszállni.
Aztán az embernek, kicsinyem,
nem jó megülni sokáig egy helyen,
sok ismerős közt kezd a becsület apadni,
kivált, ha mint próféta jő.
Legyen jelenés csak, futva tűnő.
A látogatásnak jobb hát félbeszakadni.
Oly állhatatlan a pusztá népe; -
tömjénnek, imának egy csapásra vége.

ANITRA

Te próféta vagy?

PEER GYNT

Császárod, Anitra!
(Meg akarja csókolni.)
Kicsi harkály! Büszke fejét csavarintja!

ANITRA

A gyűrűdet add nekem, add, olyan ékes.

PEER GYNT

Vedd limlomom, édes, itt az egész!

ANITRA

Szavad muzsika. Zengése be édes!

PEER GYNT

Hogy így szeretsz, milyen üdvözülés!
Leszálok és vezetem lovadat rabszolgaképpen,
(Átadja ostorát és leszáll.)
így, lásd, rózsám, gyönyörű virág;
megyek homokon s a vihar szelében,
mig a hóguta kegyesen levág.
Ifjú vagyok, ezt, kedves, ne feledd el,
ne ítélj modorom soha szigorú szemmel.
A kritérium itt a tréfa, bohóság!
S ha butaság nem húzna le súlyaival,
megértenéd, bájos kicsi jószág:
szeretőd pajzán - ergó fiatal.

ANITRA

Fiatal vagy. Több arany karikád van?

PEER GYNT

Vedd. Mint a baké, szökdelne a lábam.
Ha szőlőlomb is akadna fejemre!
Fiatal lábnak, hej, táncos a kedve!
(Táncol és énekel.)
Boldog kakóca vagyok!
Csipj meg, kicsi jércém -!
Körültipeglek azért én; -
boldog kakóca vagyok!

ANITRA

Izzadsz, próféta, elolvadsz hevedben; -
add azt a súlyt, mely lóg az övedben.

PEER GYNT

Gyöngéd vagy, tartsd meg örökre magadnak; -
szerető szív úgysem örül az aranynak!
(Ismét táncol és dalol.)

*Fiatal Peer vad fickó, bizony!
Nem tudja, melyik lábára álljon.
Mit bánom, szól; - sose bánom!
Fiatal Peer vad fickó, bizony!*

ANITRA Be kecses, próféta, táncban a lépted!

PEER GYNT Ne prófétázzunk! - Jösszte, ruhát cserélek!
Vetkőzz!

ANITRA De a kaftán hosszú lesz nagyon,
öved bő s szűk a harisnya lábamon.

PEER GYNT *Eh bien!*
(Letérdel.)
Ó, adj nekem egy mély szívsebet;
szerelmes szív az ilyent élvezni tudja!
S ha majd a váram elérjük, úgy lehet -

ANITRA Az Édenkertet; - hosszu-e még az útja?

PEER GYNT Ezer mérföld -

ANITRA Be sok az!

PEER GYNT Sok, angyalom;
de előbb az ígért lelket megadom -

ANITRA Köszönöm. Anita nélkül meglehet.
De sebet kértél tőlem -

PEER GYNT Sajgást a szívembe,
két-három napra - heves, de kurta lehetne.

ANITRA Anita szót fogad! - Ég veled!
*(Keményen rácsap az ostorral Peer Gynt ujjára,
s vad iramban visszavágtat a sivatagba.)*

PEER GYNT *(sokáig úgy áll, mintha mennykő sújtotta volna)*
Nézzünk oda! Még ez is - -!

Ugyanott. Egy órával később. Peer Gynt nyugodt mozdulatokkal, elgondolkozva veti le török öltözetét, egyik ruhadarabot a másik után. Aztán kabátja zsebéből előveszi kis útisapkáját, felteszi, s újra európai öltözetben áll előttünk.

PEER GYNT *(turbánját messze hajítja)*
Itt állok én, a török meg ott hever.
Nem vagy pogány szerepre való, te Peer.
Jó, hogy csupán a ruhádat érte,
s ahogy mondják, nem ment át se húsba, se vérbe. -
Mit akartam én itt? Várt-e siker?
Legjobb a keresztyén módon az élet,
vesd meg csak a páva-góg modorát,
tiszteld a törvényt és a morált,
légy önmagad és ha elér a véged,
kapsz majd koszorút s halotti beszédet.

(Néhány lépést tesz.)

A lotyó; - már-már elment az eszem,
már-már megfosztott tőle egészen.
Manó legyek, ha megérthetem
bódulatom és beleszédülésem.
Jó, hogy már vége, s kár se követte!
Egy lépés még, s a világ kinevetne. -
Hibáztam, igaz; - de igaz az is ám,
hogy az állásom okozta hibám.
Nem is a személy bukott el itt maga,
hanem ez az én vállalt prófétaágom,
melyben nem volt meg a tett s a hatás sava,
s így állt bosszút az egész sutaságon.
Próféta lenni - komisz dolog ez!
Hivatalból járni a rangja ködében;
prófétai szempontból buta lesz,
mihelyt józanság ébred eszében.
Így hát a próféták hivatalának
köszönöm, hogy hódoltam a libának.
No de -

(Hangosan nevet.)

Gondoljuk csak meg! Az idő
futását fogni tipegve, táncmuzsikával!
Birkózni farkcsóválva az árral!
Lantolva és enyelegve hazudni,
s mint egy kakas - megkopasztva - lebukni:
prófétának vad ez és nem megfelelő. -
Kopasztva igen! És, pfuj, be csunyan;
de maradt egy kis rezerva is ám,
odatúl Charlestownban s itt a zsebemben;
nem mondhatom azt, hogy tönkrementem.
De hát a középszer, az se rossz.
Most nem köt a sors lóhoz, kocsihoz;
koffer, taligás terhemre sosem lehetnek;
szóval: ura lettem a helyzetemnek. -
Több út hív. Jobbra menjek-e, balra?
A döntés jelzi: ki bölcs, s ki a balga.
Lezárt ügy az üzleti pálya, belátom;
és a szerelem: levetett kabátom.
Rák módra menni? No ezt már nem teszem.
„Vissza-előre egy-idő az út -
ki is, be is szoritóba fut” -
így szólt egy szellemes írás, azt hiszem.
Újért, nemesebbért kellene élni;
célért, mely a harcot, a pénzt megéri.
Megírni a múltam, mitse hazudva,
könyvet, mely másokat is vezetni tudna?
Vagy - ej, van időm még erre bőven; -
s mi lenne, ha mint tudós utazó

kutatnék régi, torkos időkben?
Ez már igazán nekem való!
A krónikát már mint fiu megszerettem,
a tudománynak is hamar olvasója lettem. -
Követni az ember utját volna jó!
Piheként lebegni a történet vizében,
míg - mint álomban - a múltakat újraélem, -
látom: jóért hogy ömlik a hősi vér,
- de fedett helyről, hol semmi veszély sem ér -
látom: mártír hal, az eszme hősei hullnak,
látok kelő s bomló birodalmakat -
kicsiből nagyvá nőtt korszakokat;
szóval: leszede a fölét a múltnak. -
Veszek egy Beckert, kronológiája
kalauzum lesz a régi világba.
Igaz: a tudás még gyenge ma bennem,
s bonyolultság sok van a nagy történelemben!
Nem baj: ha kutatni balga módra kezdesz,
az eredmény annál érdekesebb lesz. - -
Mily nagyszerű: látni a célt magát,
s el is érni; ha kell, tüzön-vizen át.
(Csendes elérzékenyedéssel.)
Tépj le minden nyugöző köteléket,
hazád, barát ne kössön meg soha téged, -
a vagyont, a kincset felrobbantani, -
a szerelmi vágnak jó éjt mondani, -
az igazság nagy misztériumáért, -
(Szemből könnyet törül.)
az igazi kutató kritériumáért! -
Sosem éreztem ilyen üdvösséget.
Most látom, hogy mire szánt a végzet.
Most kell a kitartás, mert nagy a tét!
Tán megbocsátható, ha kevélyen
magamat ma férfi-Peernek, a lét
császáranak s a sorsom urának érzem. -
A múlt summáját kellene most elérnem;
az élök útjairól végképp letérnem;
egy ócska cipöt sem ér a jelen;
a férfia hütlen és gerinctelen;
a szelleme lomha, tette nem ép; -
(Vállat rándítva.)
s a nő - csupa állhatatlan, gyatra nép!
(Elmegy.)

Nyári nap. Táj messze északon. Kunyhó a rengetegben. Nyitott ajtó, rajta nagy fazár. Rénszarvasagancs az ajtó felett. Kecskenyáj a kunyhó közelében. Középkorú, szép, szőke asszony ül a verőfényben. Fon.

AZ ASSZONY

(kitekint az útra és dalol)
Elmúlik a tél, el a szép kikelet,
el a nyár, s meghozza az év a telet;
de tudom, hogy visszatérsz ide még,
várlak, megígértem egyszer rég, de rég.
(Hívogatja a kecskéket, fon és újra énekelni kezd.)
Bárhol vagy, adjon az Isten erőt!
Áldást, ha megállsz fenn széke előtt!
Ha visszajöhetsz, várlak türelmesen;
s ha odafenn vársz, ott látlak meg, kedvesem!

Egyiptom. Hajnalhasadás. A Memnon-szobor a homoksivatagban. Peer Gynt jön, s egy ideig körülhordozza szemét.

PEER GYNT

Vándorlásom megkezdhetem itt a múltban. -
Most már egyiptomivá alakultam;
persze, csak a gynti én-alapon.
Innen meg a vágyam asszir földre von.
A világteremtésig nyomoznék?
Ezzel csak idővesztést okoznék; -
nem építetek fel semmit a bibliára,
a világban úgylis ráakadok nyomára;
„varrat”-kutatással nem vesződöm,
ez túl van a tervemen és erőmön. *(Leül egy kőre.)*
Most szépen megpihenek ideérve,
és várok Memnon hajnali énekére.
Ha reggeliztem, felmegyek a piramisra,
s ha lesz időm, megnézem: bent mi a titka.
A Vörös-tengert körülutazom;
a Potifár-sírt hátha felkutatom. -
Ott ázsiai leszek. Babylonban
híres függőkertjét keresem meg a romban,
vagyis fő-kulturája nyomát.
Innen Trójába lendülök át.
Onnan a nagy Athénba habok árján,
megnézem jól az ősi helyet,
s a szoros minden kövét, amelyet
Leonidász védett élete árán; -
belekóstolok a filozófiába,
meglátom a börtönt, hol Szokratesz ment a halálba -,
de hisz ott ma harc van, pusztul az ember -!
Ne siessünk hát a görög szerelemmel -!
(Az órájára néz.)
Mégis különös: ma milyen sokára
kel fel a nap. Az időm kiszabott.
Trója tehát; - ott hagytam el, ott -
(Feláll és fülel.)
Be csodás hang, hadd figyelek morajára!
(Most kel a nap.)

A MEMMON-SZOBOR

(énekel)

*Félisten hamvaiból kikelve
madarak szállnak fel énekelve.
Kiszállnak a harcba,
mert Zeus akarta.
Te baglya a bölcseségnek,
aludni, mondd, hova térnek?
Halál a sorsod,
ha talányom meg nem oldod!*

PEER GYNT

Ha fülem nem csalt - ez a kőszobor dalolt!
Csodálatos dal: a múlt zenéje volt.
Zsongott a hangja fel és alá lebegve.
A tudósoknak feljegyzem a noteszembe.
(Noteszébe jegyez.)
„A szobor dalolt. Hallottam: zeng az orma,
de homályos volt a mondanivalója.
Káprázat volt, természetesen... -
Ma nincsen más fontos esetem.”
(Útnak indul.)

Gizeh falu közelében. A sziklából kivágott óriási Szfínx. A távolban Kairó tornyai és minaretjei. Peer Gynt jön; figyelmesen nézegeti a Szfínxet hol a lornyettel, hol a keze tölcserén keresztül.

PEER GYNT

Hol láttam ilyen fura szörnyeteget
valahol, jártomban a nagyvilágon?
Délien vagy északon lehetett?
Személy? Múltamban merre találom?
Memnon, később kisütötte eszem,
emlékeztet vén Dovre királyra,
ahogy ül mozdulatlan-mereven,
benőve sziklatalapzatába.
De ez a torz alak itt, ez a furcsa, merész,
ez a nő- s oroszlántest keveréke, -
ez is valami kalandot idéz?
Vagy egy igaz élményemnek a képe?
Kalandot? Ahá! A nyomára jöttem:
ez a Görbe, kit egyszer főbe ütöttem,
- de csak álmokép volt, lázbeteg álma.
(Közelebb lép.)
Hajszálra olyan a Szfínx szeme-szája; -
nem oly tunya arc, ravaszabb a vonása,
de különben egészen annak a mása. -
Lám, Görbe, oroszlántest vagy azóta?
Hátulról s nappal ilyen a hatása.
Van-e rejtvényed? Kideríti a próba,
hogy az vagy-e még, az a régi szavu?
(A Szfínx felé kiált.)
Hé, Görbe, ki vagy?

EGY HANG *(a Szfinx mögött) Ach, Sphinx, wer bist du?*

PEER GYNT Német echó. Fura. Ezt se vártam.

EGY HANG *Wer bist du?*

PEER GYNT Megint. Ejtése hibátlan.
Új megfigyelés. Meg kell örökíteni.
(Noteszébe jegyez.)
„Echo: német. A kiejtés berlini.”
(Begriffenfeldt előjön a Szfinx mögül.)

BEGRIFFENFELDT Egy ember!

PEER GYNT Ez szólt. Megvan a nyitja.
(Megint jegyez.)
„Később más lett a dolog facitja.”

BEGRIFFENFELDT *(nyugtalan mozdulatokkal)*
Bocsánat, uram. Közölje, de nyomban:
mi vezette ide és épp e napon?

PEER GYNT Egy régi barát. Őt látogatom.

BEGRIFFENFELDT A Szfinx?

PEER GYNT *(bólint)* Ismertem ifjúkoromban.

BEGRIFFENFELDT Rendkívüli! - S a mai éjjel után!
Az agyam lüktet koponyám feszegetve!
Ön ismeri? Mondja meg, ámde sietve:
mi ő?

PEER GYNT Mi ő? Megmondhatom én igazán.
Ő: *önmaga.*

BEGRIFFENFELDT *(ugrik egyet)*
Ha! Villant a homályból
az élet titka! És hihető,
hogyan önmaga?

PEER GYNT Ezt ő vallja magáról.

BEGRIFFENFELDT A nagy átalakulás perce jó!
(Leveszi a kalapját.)
A nevét kérem.

PEER GYNT Peer Gynt a nevem.

BEGRIFFENFELDT Peer Gynt? Jelkép! Bizonyos vagyok ebben. -
Peer Gynt? Más szóval: az ismeretlen -
aki jön - jóhír jelezte nekem -

PEER GYNT Hogy ön itt várt rám? Majdnem hihetetlen -

BEGRIFFENFELDT Peer Gynt? Mélységes, titkos az értelem!
Nagy a bölcsesség neve két szavában.
S mi ön?

PEER GYNT *(szerényen)* Az volt szakadatlan a vágyam:
legyek önmagam. - Itt az utlevelém.

BEGRIFFENFELDT Megint a titok-szó! - El, Kairóba.
(Megragadja a csuklóját.)
Ön a titkok nagy császára, tudója!

PEER GYNT Császár?

BEGRIFFENFELDT Gyerünk, no!

PEER GYNT Felismert volna tán?

BEGRIFFENFELDT Titoktudó császár - az *önmaga*-én jogán!
(Magával vonszolja.)

*Kairó. Tágas udvar; magas falak és épületek veszik körül. Rácsos ablakok, vasketrecek.
Három őr áll az udvaron, a negyedik jön.*

EGY ÉRKEZŐ Schafmann, a direktort nem találom.

EGY ŐR Már hajnal előtt kiment kocsiján.
Valami baleset érhetett talán;
éjjel -

EGY MÁSIK ŐR Pszt, jön: zaj a kapuzáron!
*(Begriffenfeldt bevezeti Peer Gyntöt, bezárja a kaput,
s bedugja a kulcsot a zsebébe.)*

PEER GYNT *(magában)*
Zseniális ember ez, úgy hiszem,
de amit mond, meghaladja eszem.
(Körülnéz.)
Vajon a tudósok klubja ez itt?

BEGRIFFENFELDT Egy szálig megleli díszzeit:
a hetven bölcs titokoldogatót,
s a legújabb százat, a körbe valót - -
(Odakiált az öröknek.)
Mickel, Schlingelberg, Schafmann, Fuchs, ide!
A ketrecekbe vissza izibe!

AZ ŐRÖK Hogy mi?

BEGRIFFENFELDT Ki más? Oda be! Oda be!
A világ forog s mi vele, mi vele.
(Betuszkolja őket a ketrecekbe.)
Megjött ma a nagy Peer Gynt, gyerekek;
többet nem mondok - a többit értitek.
(Bezárja a ketrecet, s a kulcsát egy kútba dobja.)

PEER GYNT De kedves doktorom és direktorom - -

BEGRIFFENFELDT Egyik se! Voltam ilyesmi egykoron - -
Hallgatni, titkot tartani kész?

PEER GYNT *(növekvő nyugtalansággal)*
Mi az?

BEGRIFFENFELDT Megmondjam? Ha meg nem ijedne -

PEER GYNT Megpróbálom.

BEGRIFFENFELDT *(egy sarokba vonja és suttogva közli)*
Ma az abszolút ész
kimúlt éjfél előtt tizenegyre.

PEER GYNT Nagy ég!

BEGRIFFENFELDT Van, van sajnálatos ebben.
És duplán kínos az én esetemben,
mert házunkat úgy hívták tegnapig itten:
bolondokháza.

PEER GYNT Bolondokháza? Nagy Isten!

BEGRIFFENFELDT Ma már nem!

PEER GYNT *(sápadtan és halkán)* Most értem, hogy e hely mi!
Ez is örült itt; - de senki se sejt!
(Elhúzódik tőle.)

BEGRIFFENFELDT *(követi)*
Ugye, ért az ember okos szavából?
Rosszul mondtam az előbb: „kimúlt”.
A bőréből bújt itt ki, magából,
mint Münchhausen rókája kibújt.

PEER GYNT Bocsánat -

BEGRIFFENFELDT *(visszatartja)* Nem, nem rókaszerű:
angolna, az, az, szemében a tű;
hogyan verdes - -

PEER GYNT Merre fussak előle?

BEGRIFFENFELDT Egy nyissz a nyakán - s lenyúzva a bőre!

PEER GYNT Tisztára bolond. Kötzőznivaló!

BEGRIFFENFELDT Tény, melyet bárki hiába palástól,
hogyan szárazon, vizen, e kibuvástól
gyökeres fordulat várható.
Ki „bolond” volt vagy fogyatékos az észben,
normális lett tizenegykor egészen
az ész új értelmű szakaszában.
S ha jól megnézzük, ami vele jött:
mióta a tegnapi óra ütött,
aki „józan” volt, tombol rohamában.

PEER GYNT Órát említ; az időm lejár -

BEGRIFFENFELDT Ideje? Ez a gyors tett perce már!
(Kinyit egy ketrecajtót, és bekiált.)

Kifelé! A világ új korszaka int!
Az ész meghalt. De mienk Peer Gynt!

PEER GYNT De uram -
(*Az örültek egymás után kitódulnak az udvarra.*)

BEGRIFFENFELDT Jó reggelt. Csak ki, ki bátran!
Örülni Szabadság virradatában!
Császárotok ez!

PEER GYNT Császáruk?

BEGRIFFENFELDT Igen.

PEER GYNT Ez a tisztesség túl nagy, ha az érdem -

BEGRIFFENFELDT E nagy órában ilyen álszerényen
ne szóljon!

PEER GYNT Egy kis időt nekem -!
Nem értem a császárság tudományát,
tompult az eszem.

BEGRIFFENFELDT De ön érti a Szfinx talányát.
Ön, aki önmaga!

PEER GYNT Ó, nem is egyszerű ez.
Én mindenben csak én vagyok, önmagam,
de ennek a helynek más szabálya van:
az ember önmaga itt magán kívül lesz.

BEGRIFFENFELDT Kívül? Téved, no de majd kiderül.
Az ember önmaga itt egészen;
más nincsen benne egy picit rész sem; -
magában duzzadoz és feszül.
Itt önmaga hordójába bebújva,
az erjedt én mélyén, odalenn
elzárja magát tökéletesen,
s elfásítja az önmaga kútja.
Mi másnak fáj, őt nem keseríti,
más gondolata sose lelkesíti.
Csupán én vagyunk, ha érezzük, ha szólunk,
ugródeszkánk széléig én lehetünk.
Ergó, ha ma császárt vár a trónunk,
világos, hogy ön kell minékünk.

PEER GYNT Hogy az ördög -!

BEGRIFFENFELDT Nincsen a csüggedezésre ok!
Kezdetben e földön új minden dolog.
„Én, önmaga”; - egyet lásson a rajból
kifogom példának hamarosan.
(*Egy sötét alakhoz.*)
Huhu, jónapot! No, mi az, fiam?
Mindig szomorú vagy a lelki bajtól?

HUHU

Lehet Huhu más, ha népe
hír nélkül száll sír ölébe?
(*Peer Gynt*öz.)
Idegen vagy; érdekelhet.

PEER GYNT

(*meghajol*)
Isten őrizz!

HUHU

Jól figyeld meg -
Kelet koszorúzó éke
a malabár part vidéke.
Kulturát a malabárhoz
hollandus és portugál hoz.
Mert hát szerte nagy rajokban
malabárok laknak ottan.
Nyelvük zagyva csiricsaré,
de a föld a malabaré. -
Hajdanában más parancs volt,
az orangután barangolt.
Akkor ő volt úr s király itt,
bögve vívta vad tusáit.
Morgott s vicsorgott haragja,
ahogy a természet adta.
Ordíthatott szörnyű szája:
ő volt itt a föld királya. -
Jaj, idegen meghódítja,
őserdőszt elnémítja.
Négyszázéves éjjel lomha
köde száll az ősmajomra;
s tudjuk, hogy a hosszú éjek
hátráltatói a népnek. -
Hangjai az ősvadonnak
elnémulnak, nem morognak;
ha ma eszméket cserélünk,
egy a módja: hogy beszélünk.
Nyűg ez mindenféle szájnak:
hollandusnak, portugálnak,
félvéren és malabáron
négyszáz éve ott a járom. -
Azért szállok síkra mostan,
hogy az őszót visszahozzam, -
hogy feltámadjon a hulla,
s népünk ordíthasson újra, -
én is ordítok, mutatva:
népdalban is zengve hatna.
De csak gúny s közöny kíséretet. -
Most már búmat, ugye, érted?
Köszönöm. És most taníts meg,
adj tanácsot: hogy segítsék?

PEER GYNT

(halkan)

Meg van írva, s némi joggal:
üvölsünk a farkasokkal.

(Hangosan.)

Úgy tudom, kedves barátom,
élnek marokkói fákon
rajban még orangutánok,
mind dalos után sóvárog;
malabár az idióma!
Példásan szép tette volna,
ha - atyafiak javára -
elvonulna ősi tájra. -

HUHU

Köszönöm, hogy meghallgattál,
s eszmét, jó tanácsot adtál.

(Széles mozdulattal.)

Költőjét kelet kizárja!

De nyugatnak majma várja! *(Elmegy.)*

BEGRIFFENFELDT

Ugye, önmaga volt? De más mi lehetne?
Telítve feszült ez az önmaga benne.

Maga volt minden kis mozdulatában,
a magán-kivülért volt puszta-magában.

De most kifogok egy mást mutatóba,
ez is éppoly okos ma éjszaka óta.

(Egy fellahhoz, aki múmiát visz a hátán.)

Hogy van, felséges uram, Ápisz királyom?

A FELLAH

(Peer Gynthöz, vadul)

Én, Ápisz?

PEER GYNT

(az orvos mögé húzódva)

Sajnos, kis tudományom
a helyzetet nem érti egészen;
de hangja után ítélve merészen -

A FELLAH

Hazudsz te is!

BEGRIFFENFELDT

Felséges uram, a dologgal
hogy is állunk?

A FELLAH

Azt elmondom azonnal

(Peer Gynthöz fordul.)

Látod, kit hordok a hátamon?

A dicső Ápisz királyt.

De ma így nevezik csak: múmia,
ugyanis halottra vált.

Az ő műve mind a sok gula teste,

s az az óriási Szfinx,

s harcolt, ahogy orvosunk kifejezte,

a törökkel *rechts* és *links*.

Őbenne ezért egyiptomi népe

Istent dicsőített,

s leborulva ökör-formája elébe,
fejezte ki ezt a hitet. -
De *én* vagyok az az Ápisz,
ez szent és tiszta hitem.
S ha te ezt eddig nem érted,
veled itt ma megértetem.
Elment a király vadat úzni,
leszállt, s míg várta a mén,
egy szántón félrevonult ott,
és éppen az őszámén.
A trágyás föld magot érlelt
s *engem* táplált ereje.
S bár láthatatlan a szarvam,
bizonyíthatok vele.
De jaj, nem hirdeti mégsem
a hatalmam senki sem itt.
Ápisznak szánt születésem
és fellahsors keserít.
Mondd meg, mit kellene tennem,
te légy a tanácsadó -
hogyan olyan legyenek, amilyen volt
a nagy Ápisz uralkodó.

PEER GYNT

Építsen, felség; sok gúla teste
hirdesse nevét s a Szfinx,
s küzdjön, ahogy orvosunk kifejezte,
a törökkel *rechts* és *links*.

A FELLAH

Egy fellah! Egy nyomorult tetűcske!
Az ilyen tanács mit ér?
Jó, hogyha nem veti fel a viskóm
patkánysereg és egér!
Találj ki olyat, amitől nagy
s nyugodt lelkű lehetek,
s hasonlatos a királyhoz,
kit a hátamon cipelek!

PEER GYNT

S felséges uram, ha magát ma
felkötné, s majd odalenn,
a koporsójába nyugözve
feküdne halottmerekén?

A FELLAH

Az életem egy kötélért!
A nyakam jó hurkot akar! -
Ha lesz eleinte különbség,
az idő elmosza hamar.
(*Indul, s előkészületeket tesz arra, hogy felkösse magát.*)

BEGRIFFENFELDT

Ez egyéniség volt, Peer uram, -
a módszer embere -

PEER GYNT Az, csakugyan.
Nagy ég! Felakasztja magát komolyan ma!
Émelygek - rámegy a gond az agyamra!

BEGRIFFENFELDT Csak az átmenet ez; no de kurta dolog.

PEER GYNT De mihez? Bocsánatot - indulok -

BEGRIFFENFELDT *(visszatartja)*
Őrült?

PEER GYNT Isten ments! Ép az eszem még!
(Nagy zaj. Husszejn miniszter keresztültörtet a csoporton.)

HUSSZEJN Jelentették: ide császár érkezett.
(Peer Gynthez.)
Ön az?

PEER GYNT *(kétségbeesve)* Én, egészen tiszta eset.

HUSSZEJN Jó. - Választ vár pár külügyi jegyzék!

PEER GYNT *(haját tépve)*
Csak rajta! Remek! S utána mi lesz még?

HUSSZEJN Kegyeskednék bemártani, Felség?
(Mélyen meghajol.)
Én toll vagyok.

PEER GYNT *(még mélyebb meghajtással)*
Én egy tönkrement,
kifakult császári pergament.

HUSSZEJN Röviden sorsomról ennyit mondhatok:
porzónak néz a világ, bár toll vagyok.

PEER GYNT Az én sorsom, Toll ur, pedig ennyi:
papír vagyok, de nem ír reám soha senki.

HUSSZEJN Mire volnék jó, nem látja az emberi értelem,
mindenki csak port hintene énvelem.

PEER GYNT Könyv voltam én, egy lányka tulajdona. -
Bolond vagy bölcs: ugyanegy sajtóhiba.

HUSSZEJN Gondolja el ezt az emésztő szenvedést:
egy toll, amely nem lát soha kést!

PEER GYNT *(magasra felugrik)*
S mi a rénbak kínja, mely leszökik merészen,
s úgy érzi, talajt nem ér az esésben!

HUSSZEJN Kést! Tompa vagyok; - hegyesre ki vág?
Ha nincs hegyem, elpusztul a világ!

PEER GYNT Kár volna. Magából lett s született meg,
de az Úr csodaműnek tartja, remeknek.

BEGRIFFENFELDT Itt egy kés.

HUSSZEJN *(elkapja)* Tintát nyalni csak egyszer!
S megvágni magam!
(Átvágja a nyakát.)

BEGRIFFENFELDT *(félrehúzódva)* Ej, még telepreckel!

PEER GYNT *(növekvő szorongással)*
Fogja fel!

HUSSZEJN Ez a jó szó! Fogd a kezedbe
a tollat! Végy papírost, de sietve -!
(összerogy.)
Elkoptam. A hírt utóirat vigye szét:
mint aktív toll fejezte be életét!

PEER GYNT *(támolyogva)*
Mit is - Mi vagyok? Te segíts, te nagy!
Vagyok török, havasok manója,
bűnös, ha te rendeled; - kezet adj -! *(Kiáltva.)*
Most nem jut eszembe neved - de ne hagyj! -
te, minden örült gyámolítója! *(Elájul.)*

BEGRIFFENFELDT *(szalmakoszorú a kezében; odaugrik hozzá s ráül lovas módra)*
Magán kívül -! Koronát serényen!
Még sárosan is büszkén hever.
(Rányomja a koszorút a fejére, s felordít.)
Vivát! A nagy én-Császára éljen!

SCHAFMANN *(a ketrecben)*
Es lebe hoch der grosse Peer!

Ötödik felvonás

Hajón az Északi-tengeren, a norvég partok előtt. Naplemente. Viharos idő. Peer Gynt, tagbaszakadt öregember, a hátsó fedélzeten áll, a haja és szakála ősz. Öltözete tengerészszerű. Zubbony és magas szárú csizma. Ruhája elviselt, kopott; maga viharedzett, vonásai megkeményedtek. A kapitány a kormánykeréknél áll, a legénység távolabb, elöl.

PEER GYNT *(a hajókorlátra támaszkodva a szárazföld felé bámul)*

Ni, a Halling, hősüveg int a fején; -
de büszke az esti biborban a vén.
Ott Jökel, a bátyja, tekint ide le;
még rajta a szép zöld jégköpenye.
A Folgefonn meg amottan úgy pihen,
mint szűz, tündöklő lepleiben.
Öreg fiúk, csak semmi, de semmi móka!
Ahol álltok, álljatok ott meg szikla módra!

A KAPITÁNY *(előrekiált)*

Két ember a kormány mellé! - Lámpa fel!

PEER GYNT Csúnya szél.

A KAPITÁNY A vihart ma nem kerüljük el.

PEER GYNT Tengerről látszik a Ronde vidéke?

A KAPITÁNY Nem. A jégmező nyúlik ki elébe.

PEER GYNT S a Blaahő?

A KAPITÁNY Nem. De az árbocunkra hágva,
derüben a Galdhöpigre látna.

PEER GYNT S a Haartejg?

A KAPITÁNY *(mutatja)* Az körülbelül ott.

PEER GYNT Igen.

A KAPITÁNY Itt, uram, ön már járhatott.

PEER GYNT Mikor eljöttem, jártam ezen a vidéken
s mondják: az alj ül legtovább az edényben.

(Köp egyet, s a part felé bámul.)

S odalenn, hol a szirt homálya kék,
s mint kripta, sötét, szoros a szakadék,
s hol lenn tágulnak a fjorderek,
ott is települtek emberek.

(A kapitányra néz.)

Szétszórtan laknak erre.

A KAPITÁNY Nagyon.

Egymástól messzire és szabadon.

PEER GYNT Befutunk hajnalra?

PEER GYNT S ott ülnek a tűzhelynél melegedve?
A zajos gyermekrajnak nagy a kedve;
ez s az beleszól, bőség van a szóban -
örülnek -?

A KAPITÁNY Így lehet ez, valóban.
Azért cselekszik ön nemesen,
ha jutalmat -

PEER GYNT *(a hajókorlátra üt)* Én? Azt nem. Sohasem!
Bolond vagyok-e? Hát azt hiszi, kérem,
hogy pénzem más gyerekére fecsérlem?
Kemény volt harcom érte, sivár.
Az öreg Peer Gyntre senki se vár.

A KAPITÁNY Ahogy tetszik. Az öné egészen.

PEER GYNT Az. Pontos a szó. Más senkié sem.
Mihelyt kikötünk, fizetek. A számla:
Panamától eddig a fülkejegyem.
A legénységnek szeszt. Ennyi legyen.
Ha többet adok, ráüthet a számra.

A KAPITÁNY Nyugtával tartozom és nem ütéssel.
De bocsánat; nézzünk szembe a vésszel.
(A fedélzet elejére megy. Sötét lett, a fülkében világot gyújtanak. A hullámok ereje nő. Sűrű köd és sűrű felhő.)

PEER GYNT Örömet találni gyerekseregben,
lakozni örömként más szívekben,
kiknek hűsége kísér az uton -
Engem nem vár soha, senki, tudom.
Két gyertyafény? Azt én ma kioltom!
De hogy -? Úgy, hogy a józanságot italba fojtom,
mindegyik részeg lesz, ha ma partra ér.
Duhajon kerül gyerekéhez, asszonyához,
az asztalt verdesi, és szitkozva kiáltoz,
hogy a rá várókban megfagy a vér!
Rikolt a gyerek, s menekül az apától - -
s keserű epe lesz örömük italából!
(A hajó erősen oldalra dől, Peer Gynt megtántorodik, alig tud megállni a lábán.)
No, most igazán erős lökés ért.
Munkában a tenger, - tán fizetésért?
Észak magát meg most se tagadja;
s a tengernek gonosz itt a haragja - - *(Füfel.)*
Ki kiáltott?

AZ ŐR *(elől)* Roncs a szélárnyékban, amott!

A KAPITÁNY *(a hajó közepén állva vezényel)*
Kormányos, jobbra! A szélbe feszülve!

A KORMÁNYOS Látsz embert is?

AZ ŐR Három alakot.

PEER GYNT Le a csónakot!

A KAPITÁNY Dehogy! Elmerülne.
(*Előremegy.*)

PEER GYNT Ki gondol ilyenre?
(*Néhány tengerészhez.*)
Menteni kell!
Baj is az: csak a zubbony ázhatik el -

A CSÓNAKOS Nincs mód rá ily viharos vizen.

PEER GYNT Kiáltanak újra! A szél dühe lankad -
Indulsz-e, szakács? Meglesz a jutalmad -

A SZAKÁCS Nem, húsz font sterlingért se teszem -

PEER GYNT Ti, gyáva kutyák, nem jut eszetekbe,
hogy várja őket is otthon epedve
gyerek és feleség -

A CSÓNAKOS Várhatja vigan.

A KAPITÁNY El a zátonytól!

A KORMÁNYOS Lemerül. Odavan.

PEER GYNT Csend -

A KORMÁNYOS Hogyha nősek voltak amottan,
három friss özvegy van falujokban.
(*A vihar erősödik. Peer Gynt a hátsó fedélzetre megy.*)

PEER GYNT Az ember mily hitetlen lelkü ma -
a keresztyénség szavára se hallgat,
kevesebb a jótett és az ima,
nem tiszteli senki az égi hatalmat.
Veszélyes az Úr ilyen éjjeli vészben,
s gondolhatná ez a banda, az átkos,
elefánttal játszani mégse tanácsos; - -
s mégis vele ujjat húz ma merészen!
Én ártatlan vagyok itt egészen,
én áldozatra kináltam a pénzem,
De mit ér? Igaz, egy szó erre tanít:
jó párna az ember lelki nyugalma.
Ez a szárazon érhet tán valamit,
de fityinget sem a fedélzeten, itt,
hol a jó a gonosz módjára halna.
Itt az „önmaga lenni” nem sikerül,
az ember mással a mélybe kerül:
ha a bosszú lesújt ladikosra, szakácsra,
velük együtt jutsz le a nagymosásba; -
külön értéked itt nincsen a sorban,
kolbásznak sincsen a disznótorban. -

Jó voltam, és ez volt a hibám,
s hálátlanság volt mindig a bére.
Ifjabb fővel Peer mást cselekedne tán -
megpróbálná rászedni a rosszakat érte.
Van idő! A falu majd mondja felőlem:
megjött Peer, tengeren át, levegőben!
Megszerzem a házat, a gynti tanyát,
ragyogó kastéllyá épitem át.
Be nem engedek senkit a szobába,
hadd álljanak a kapunál kunyerálva; -
koldulni és könyörögni szabad;
Peer senkinek egy fillért sem ad; -
ha *engem* ütött a sors, hogy üvöltsek,
legyenek, akiken bosszút kitöltsek -

AZ IDEGEN UTAS

(ott áll a sötétben Peer Gynttől oldalt és barátságosan köszön)
Jó estét!

PEER GYNT

Jó estét! Ki köszön?

AZ UTAS

Utitárs volnék, kérem alásan.

PEER GYNT

Úgy? Azt hittem, hogy nincs utitársam.

AZ UTAS

Ez tévedés. Már látja is ön.

PEER GYNT

Különös, hogy most látom az urat,
ma este -

AZ UTAS

Nappal senki se láthat!

PEER GYNT

Beteg? A színe mutatja: sápadt.

AZ UTAS

Köszönöm - remekül érzem magamat.

PEER GYNT

Erős vihar!

AZ UTAS

Áldott! S el nem is áll.

PEER GYNT

Áldott?

AZ UTAS

A hullám felleget ér el.
Ó, összegyűl a számban a nyál!
Hány roncsot úsztat a tenger az éjjel; -
s a parton a nap hány holtra talál!

PEER GYNT

Ments Isten!

AZ UTAS

Látott már kötelen-
vagy vízben-holtat?

PEER GYNT

Pfuj! Szava fürtelem -

AZ UTAS

Arcuk mosolyog, de erőltetetten:
nyelvükbe haraptak a rémületben.

PEER GYNT

Elég!

PEER GYNT Nincs? Egyre nő az eset homálya.
(A hajóinashoz, aki a fülkéből lép ki.)
Ki ment be itt?

A HAJÓINAS A hajó kutyája.
(Továbbmegy.)

AZ ŐR *(kiált)*
Zátony!

PEER GYNT Jaj, a kincsem! A láda merülhet -
A fedélzetre!

A CSÓNAKOS Most más, ami sürget.

PEER GYNT Kapitány úr, tréfa volt, henye szó;
enyhítek én a szakácsnak a sorsán -

A KAPITÁNY Az árboc dül!

A KORMÁNYOS Hasadás a vitorlán!

A CSÓNAKOS Örvény!

A KAPITÁNY Most összetörik a hajó!
(Szirtbe ütköznek. Lárma és zűrzavar.)

A part közelében, szirt és hullámverés között. A hajó elmerül. A ködben mentőcsónak rémlik, rajta két ember. Egy tornyosuló hullám rácsap és felborítja; kiáltás hallatszik; aztán egy ideig: csend. Kevéssel azután a csónak felborítva felmerül.

PEER GYNT *(kibukkan a csónak mellett az árból)*
Egy csónakot! Segíts, Uram!
Segíts, ahogy megírva van.
(Megkapaszkodik a csónak gerincében.)

A SZAKÁCS *(felbukkan a másik oldalon)*
Pulyáimért - én Istenem,
ma légy kegyes, segíts nekem!
(Ő is a gerincbe fogódzik.)

PEER GYNT Menj!

A SZAKÁCS Menj!

PEER GYNT Ütök!

A SZAKÁCS Én is ütök!

PEER GYNT Szétzúzlak itt: rúgok s döfök,
kettőt gerince nem bír el!

A SZAKÁCS Nem. Menj!

PEER GYNT Menj!

A SZAKÁCS Abból nem eszel!
(Küzdenek; a szakács egyik keze megbénul; a másikkal görcsösen kapaszkodik.)

PEER GYNT A markod vedd le!

A SZAKÁCS Irgalom!
Családom otthon vár nagyon!

PEER GYNT Nekem drágább az életem,
mert ezután lesz gyermekem.

A SZAKÁCS Te öreg vagy, én ifju még!

PEER GYNT Merülj le; súlyos vagy. Elég!

A SZAKÁCS Add át helyed, esedezem!
Érted nem búsul senki sem -
(Egyet kiált, és elengedi a csónakot.)
Merülök, jaj!

PEER GYNT *(megragadja)* Fogom hajad;
mondd el a Miatyánkodat!

A SZAKÁCS Már nem tudom - minden sötét - -!

PEER GYNT Csak szaporán; a lényegét -

A SZAKÁCS Add meg nekünk!

PEER GYNT Elhagyhatod,
a szükségest majd megkapod.

A SZAKÁCS Add meg -

PEER GYNT Csak egy nótája van.
Látszik, szakács voltál, fiam.
(Elengedi.)

A SZAKÁCS *(Elmerülőben)*
Add meg -
(Elmerül.)

PEER GYNT Ámen. Elnyelt a hab.
De holtig voltál önmagad. -
(Felveti magát a csónak gerincére.)
Ki él, reményt mindig talált.

AZ IDEGEN UTAS *(ráteszi kezét a csónakra)*
Jó reggelt!

PEER GYNT Hú!

AZ UTAS Ki kiabált?
Kedves, hogy itt találhatom.
Nos, helyes volt a jóslatom?

PEER GYNT Menjen! Hely itt egynek ha van!

AZ UTAS Bal lábbal tartom fenn magam,
úszom s egy kis rés is elég hely,
hogy fogódzzam ujjam begyével;
Igaz: a hulla-ügy -

PEER GYNT Elég!

AZ UTAS Mert hát mégiscsak itt a vég -

PEER GYNT Egy szót se!

AZ UTAS Jó, egy szó se lesz.
(Hallgatnak.)

PEER GYNT Nos?

AZ UTAS Hallgatok.

PEER GYNT Pokoli ez!
S mit tesz?

AZ UTAS Várok.

PEER GYNT (a haját tépi) Bolondulás!
Ki ön?

AZ UTAS (bólint) Barátja.

PEER GYNT És mi más?

AZ UTAS Én mást nem juttatok eszébe?

PEER GYNT Az ördögöt! Olyan a képe!

AZ UTAS (halkan)
Gyújt az világot rettegéssel,
ha életünk sötétbe vész el?

PEER GYNT Lám, lám. Végül még kiderül:
a fény küldte önt követül.

AZ UTAS Volt, ha csak egyszer minden évben,
félsz és szorongás a szivében?

PEER GYNT Hát hogyan félnénk nagy veszélyben.
De amit mond, fura s idétlen -

AZ UTAS Kóstolta ízét győzelemnek,
mely csak szorongásban terem meg?

PEER GYNT (ránéz)
Ha célja az volt, hogy segít,
mért csak most bukkant fel itt?
Olyan percet választ ki erre,
mikor a tenger már lenyelne?

AZ UTAS Azt hiszi, jobban győzne, ha
otthon, kályhánál ülne ma?

PEER GYNT Lehet. Gúnyt űz a fecsegése.
Hogy hatna serkentőn az észre?

AZ UTAS Ahonnan jöttem, egyre megy:
mosoly, pátosz - értékre egy.

PEER GYNT Móddal. Mi vámosnak kijárna,
püspöknek nem szolgál javára.

AZ UTAS Azok urnákban szundikálnak,
koturnusra köznap nem állnak.

PEER GYNT Partot! Kotródj, te fürtelem!
Nem akarok meghalni! Nem!

AZ UTAS Halni ötödik felvonás
közepén sose volt szokás. *(Tovasiklik.)*

PEER GYNT A végén csak lehullt a mez! -
Csökönys moralista ez.

Magasan fekvő havasi község temetője. Temetés. Pap és gyülekezet. A zsoltár utolsó versszakát éneklik. Peer Gynt arra halad el az úton.

PEER GYNT *(a kapunál)*
Egy földim áll az utolsó út elején.
Istennek hála, hogy ő, s nem én.
(Belép a kapun.)

A PAP *(beszél a sírnál)*
S most, hogy bírájához szállt lelke fel,
s itt fekszik teste, mint üres hüvely -
atyámfiai, hadd ismertetem,
hogyan vándorolt át az életem.
Gazdag nem volt és értelmes sem éppen;
férfiatlan magaviseletében,
szelíd hangon, kuszán nyilatkozott,
saját házában sem uralkodott;
templomba is úgy lépett, mintha kérne:
engedjük meg, hogy leüljön helyére.
Tudjátok. Gudbrandvölgyből jött. Egészen
fiatal volt, mikor falut cserélt; -
s láttátok: jobb kezét, ameddig élt,
mindig eldugva hordta a zsebében.
Ez a rejtett kéz volt külön vonása,
lelkünkbe vésődött külön jele,
s jel volt a félénk szív hunyászkodása -
ha olykor mégis közénk jött vele.
S bár halk, magányos útjait követte,
s bár köztünk idegenként vándorolt,
hogyan jobb kezének csak négy ujja volt,
tudjátok mind, hiába rejtegette -
Rég volt, de jól emlékszem még a napra:
Lundéban reggel volt a sorozás.
Háború jött. Mit hoz a változás,
milyen jövőt - mindenki azt vitatta.
Jelen voltam. Az asztalnál a bíró,
a kapitány s néhány altisztje ült,
minden legény mérték alá került,
ahogy szokás. Jegyezte a beíró.

A szoba zsúfolt. S míg benn méregetnek,
künn fiatalok hangosan nevetnek.

Most egy név csendül. Bejön egy legény,
fehér, mint a hó a hegy tetején.

Hívják: odaáll az asztal elébe: -
a jobb kezét egy rongy rejtegeti,
nagyot nyel, tátog, nyög, beszélne -
nem tud, bár a kapitány sürgeti.
Végül dadogva és a szót keresve,
elmondta, kipirulva, szepegőn,
hogy bicsakló sarlóval a mezőn
véletlenségből egy ujját lenyeste.

Ekkor csend lett. A sorozó urak
összenéztek s elhúzták szájukat;
a legényt néma szemmel megkövezték.
Tudta s nem látta: jég veri a testét.
Ekkor az őszes tiszt felállt: köpött,
s szólt: menj! S megmutatta a küszöböt.

S a legény ment. Ott kettős sorba álltak,
ahogyan vesszőfutáskor szokás.
Már ott az ajtó. Egy iramodás,
és nekivág a legelő határnak,
kövek s szirtek közt fut erdőhomályba,
amelyen túl a fjell s kunyhója várja. -

Félév múltán hozzánk jött. Kisfiát,
anyját s menyasszonyát hozta magával,
s földet bérelt itt, a lomi határral
szomszédos fennsík egyik parlagát.
Hamarosan házasságot kötött,
rönkházat ácsolt, törte a rögöt;
sikerrel: sárgán hullámzó vetés
hirdette: nem volt meddő küszködés.
Zsebre tett jobb kézzel járt templomunkba,
de kilenc ujjal többet dolgozott,
mint amennyit más tíz ujjal szokott.
Tavaszi ár jött, s odalett a munka.
És nem maradt, csak a mezíten élet.

De már megint irt s ácsol odafenn,
s mire ősz jön, új ház épül, de védett
s a réginél megbízhatóbb helyen.
Védett hely? Ártól. De hózuhatagtól?
Elpusztult két év múlva minden attól.
De emberünk meg nem hajolva állta:
ásott, talicskázott, irtogatott,
s mire új tél az új havat szitálta,
már harmadik kunyhójában lakott.

Három ügyes fia volt. Iskolába
járatta őket. Messze volt nagyon; -
s a falu útjáig, sziklára hágva,

át kellett menni egy szűk szurdukon.
S mit tett? A „nagy” hadd menjen óvakodva,
ahogy lehet; de szirtes oldalon
a derekát erős kötélre fogta; -
kettőt pedig vitt, háton és karon.

S idővel megnőtt a három gyerek,
s ő várta, hogy most ők segítsenek.
Az újvilágban rég jó módban élnek,
és norvég apjukról nem is beszélnek.

Széles sohasem volt a horizontja,
szűk, kis körén túl nem látott. Neki
üresen csengett és semmit se mondva,
a szó, mely szívünket megzengeti.
Nép, haza s más magasztos, fényes eszme
benne csak úgy derengett, ködbe veszve:

Alázatosság volt az élete;
s lelkében ott élt még a régi szégyen,
ítéletének égő bélyege,
s négy ujját rejtve hordta jobb zsebében. -
Vétett a törvény ellen? Vétkezett.
De a törvény felett is fény loboghat,
ahogy, láthattuk, a Glitter felett
magas, fényes felhőcsúcsok ragyognak.
Rossz polgár volt. Államnak, templomának
csak meddő fa. De odahaza, fenn,
hol küzdve dolgozott az otthonának,
nagy volt, mert önmaga volt teljesen.
Hangjához nem lett hűtelen soha.
Szava: halkított hangszer muzsikája.
Béke veled, te, csend jó katonája,
földművesharc elesett harcosa!
Mi nem vizsgálunk szíveket s veséket:
nem ember dolga, hanem Istené,
de szent hitem: ha ma eléje léphet,
nem csonkán áll Teremtője elé.
*(A gyülekezet oszolni kezd s hazaindul.
Peer Gynt egyedül marad.)*

PEER GYNT

Lám, ez valódi keresztyén búcsu volt!
Nem volt semmi gyötrő a szavában.
S ez a „magához hú a magányban”,
amiről a pap a hiveknek szónokolt,
oly épületes már önmagában. *(Lenéz a sírba.)*
Ez volt, aki megcsúfolta a jobbját,
mikor én ott fenn döntöttem a sok fát?
Ki tudja? Ha nem látnám magam itt botosan,
ahol egy lelki rokonnak a sírja van,
azt hinném, én alszom odalenn,
s álmomban szól a dicséretem. -
Be derék szokás: keresztyén s emberi:

EGY MÁSIK Egy schilling! Pénzesvéka! De ritka jószág.

EGY HARMADIK Nono! Itt van öt s félért egy házalózsák!

PEER GYNT Peer Gynt? Ki volt az?

A GYÁSZRUHÁS Ennyi, amit tudok:
Ő és a halál meg Aslak: sógorok.

EGY SZÜRKERUHÁS FÉRFI Hát én? Kifelejtész? Részeg vagy vajon?

A GYÁSZRUHÁS Te meg elfelejtetted az ajtót Haegstadon.

A SZÜRKERUHÁS Nono, finnyás éppen nem voltál te sem.

A GYÁSZRUHÁS Tegye lóvá most a halált ügyesen.

A SZÜRKERUHÁS Gyere, egyet igyunk a sógorságra. Jó?

A GYÁSZRUHÁS Az ördög a sógorod, locsogó!

A SZÜRKERUHÁS Vérünkben el úgyse korcsosulunk;
ma is érezzük: Peer Gynt rokonunk.
(Elvonulnak.)

PEER GYNT *(halkan)*
Akad ismerős itt még.

EGY SUHANC *(a gyászruhás után kiált)*
Aslak, ne igyál,
sírból az anyám érted jön, hogyha elázol.

PEER GYNT *(feláll)*
Itt a földművelő szava nem talál:
mind jobb a szag, mennél mélyebbre ásol.

EGY SUHANC *(kezében medvebőr)*
A dovrei macska! A bőre! Karácsonyéjben
a manót ez üzte, zavarta serényen.

EGY MÁSIK *(rénszarvaskoponya a kezében)*
Egykor pompás bak volt, de milyen!
Ezen lovagolt Peer Gynt a Gendinen.

EGY HARMADIK *(kezében kalapács, rákiált a gyászruhásra)*
Megismered, Aslak? Ez-e a verő, mely
lezúzta az ördögöt nagy erővel?

EGY NEGYEDIK *(üres kézzel)*
Mads Moen, nézz a varázköpenyegre!
Ezen ült Peer Gynt s Ingridje lebegve.

PEER GYNT Szeszt, szeszt, legények, öreg vagyok, érzem!
Amim van, odábbadom árverésen!

EGY SUHANC Mondd, mid van?

PEER GYNT A Rondén egy palotám; -
a fala kő, gyönyörű épület ám.

A SUHANC Egy gomb!

PEER GYNT Korty szeszt adj érte, ha van.
Szégyen kevesebbet ígérni, fiam.

EGY MÁSIK Mókás öreg!
(*A tömeg köréje gyűl.*)

PEER GYNT (*kikiáltó hangon*)
Grane lovam eladom -

EGY HANG A CSOPORTBÓL S hol jár az a ló?

PEER GYNT Távolság, nyugaton!
Oly gyorsan tud az a Grane futni,
amilyen gyorsan Peer Gynt se tudott hazudni.

HANGOK Van még?

PEER GYNT Aranyam és ócska lomom.
Kárral vettem meg, s kárral adom.

EGY SUHANC S még?

PEER GYNT Kapcsos könyv álma. Sokat ért!
Elkótyavetyélem egy horogért.

EGY SUHANC Fenének -

PEER GYNT A császárság! Tietek!
Bolyotokba vetem; tülekedjete!

A SUHANC S koronád?

PEER GYNT Az is. Szalmája remek,
éppen alája való fejete.
Egy vén hülye tincse! Szűztojás!
Prófétaszakáll! S még annyi más!
Azé lesz mind, aki megmutatja,
hol az útjelzés: Itt menj magasabbra!

A BÍRÓ (*aki odajött a csoporthoz*)
Ha így viselkedel itt, alighanem
tömlöcbe vezet az utad, öregem.

PEER GYNT (*kalapját a kezében tartja*)
Lehet. De ki volt Peer Gynt? Megmondhatod?

A BÍRÓ Fecsegsz -

PEER GYNT Bocsáss meg! De ha tudod -

A BÍRÓ Undok költő, amilyen több nincs is a földön -

PEER GYNT Költő?

A BÍRÓ Arról, ami nagy volt és erős,
úgy szólt, mint hogyha ő lett volna a hős.
De bocsáss meg - itt az időm hiába töltöm -
(*Elmegy.*)

PEER GYNT S vajon most merre járhat a szertelen?

EGY IDŐSEBB FÉRFI

Átkelt idegenbe a tengeren;
no de ott sem lelte sehol nyugtát s helyét,
s akasztófán fejezte be életét.

PEER GYNT

Ugy-e? Tudtam, s helyes volt a szimat:
Peer Gynt magához a sírig hű maradt. *(Köszön.)*
Köszönet a mai napért, áldjon meg az ég.
(Megindul, de néhány lépés után megáll.)
Szép asszonyok és ti, vidám legények -
viszonzásul meghallgatnátok-e még
egy esetem?

TÖBBEN

Van ilyen?

PEER GYNT

Rögtön mesélek.
*(Közelebb megy a csoporthoz, s idegenszerű arckifejezés
jelenik meg az arcán.)*
San Franciscóban ástam aranyat.
Akadt ott kóklerféle, egész csapat.
Az egyik kockával citerázott,
más térden járt spanyol muzsikájú táncot.
A harmadik? Az meg ilyent csinált:
mialatt koponyáját fúrták, versifikált.
Közben látták az ördögöt odaszökni,
szerencsét jött próbálni, mint az a többi.
Az volt tudománya, mit ott mutatott,
hogymint igazi malac visitott.
Nem tudták, hogy ki, de vonz a varázs:
a terem tele volt s nagy a várakozás.
Lebegő lebernyege volt, amikor kilépett;
man muss sich drapieren, mondja a német. -
Nem sejtették, mi a kóklersége ebben:
malacot rejtett el a bő köpenyegben.
S megkezdte a számot. Megszoritotta,
s a malacka magát el-elvisitotta.
Ábránd a malaclétről - szabad és
kötött is volt ez a mímelés;
még egy visitás - kés ment-e bele? -,
s a művész meghajol és elmegy vele. -
A tárgyat bírálják a szakemberek,
dícsérők és csepülők, egész sereg.
Egyiknek a hang volt éles, mint a kés,
betanult a malac végső visitása másnak,
de azt, hogy túlzott a röfögés,
soha senki nem tartotta vitásnak.
Így járt a gonosz. Buta lehetett,
s a közönséggel számot se vetett.
*(Köszön és elmegy. A tömeget a bizonytalanság
csendje ejti meg.)*

Püünkösdszombat estje. Erdőrengeteg. Kis távolságra tisztás látszik, rajta kunyhó; rénszarvas-aganacs az ajtó felett. Peer Gynt a bokrok közt mászkál, vadhagymát szedeget.

PEER GYNT

Ez is álláspont. S mi az új? Próbáld ki sorra,
s válassz, de a legjobbat puhatolva.
Így tettem. Fenn Caesarnál volt a határ,
s most ott tartok, ahol Nabukadnevár.
Így lett az utam a szent történetek útja. -
Az öreg fiú az anyjához szalad újra. -
Porból lettél, s ezért vagy esendő,
ez is írva van. De a fő: tele bendő.
Tele hagymával? Ez nem gyarapítna; -
ravasz leszek, s hurkot vetek itt ma.
A patakvíz jó, hogy fel-felüdítsen,
a vadak közt is első vagyok itten.
S ha halni kell - ami nem késhet soká -,
bemászom egy szélzúzta fatörzs alá,
mackó módon befedem magamat egészen
lombbal, s öreg betűkkel a fába bevésem:
Itt nyugszik Peer Gynt, a derék. Ma holt,
aki a többi állat nagy császára volt.
Császár?
(*Befelé nevet.*)

Nono, vén, bolondos agy!
Dehogyan vagy császár, Peer; csak hagyma vagy.
S most, kedvesem, meghántalak itt!
Sem böngés, sem kunyerálás nem segít.
(*Felvesz egy hagymát, és rétegenként hántani kezdi.*)
Ez a külső rongyos réteg, amely lejött,
a roncsos küzdő, árva hajótörött.
Ez az utasbőr, vékony, akár a levél,
de benne mégis a Peer Gynt íze él.
Az aranyásó énje bújt bele ebbe,
szikkadt - ha ugyan volt valaha nedve.
Egy csücskös, durva, kemény lemez:
a Hudson-öböl nyers prémvadásza ez.
Koronaszerű ez, gyorsan vetem el,
több szót az ilyen nem is érdemel.
Ez a kurta s erős, ez a régész lenne?
Ní, a próféta; friss és sok a nedve.
Hazugságbúzú, mondja az írás;
aki jó, ettől elfogja a sírás.
S ez, amely áll összehajolva, lágyan,
az úr, aki élt mulatva, vidáman.
Ez tán beteg itt. Feketés a sávja; -
a papot vagy a négereket imitálja.
(*Több réteget hánt le egyszerre.*)
Hű! mennyi burok van itt, töméntelen!
Dehát a magját meg sohasem lelem?

(Az egész hagymát szétszedi.)
Ez már fura! Hántogatom középig,
s csupán réteg - kisebbedve végig. -
Elmés a természet!

(Elhajítja a maradékot.)

No de bölcsködjék a fránya!

Aki töpreng, könnyen botlik a lába.
De ilyen veszélyre a nyelvemet öltöm,
mert én négykézláb állok a földön.

(Mevakarja a tarkóját.)

Zavaros az élet, kezdete óta!

A fülénél, mondják, hátul a róka.

Elkapnád, ámde ugrik a bölcs koma,
mást fogsz vagy semmit, őt, a ravaszt, soha.

(A kunyhó közelébe érkezik, s ott hőkkenve megáll.)

Ez a ház, ez a tisztás -! Ejnye. Hohó!

(Megdörzsöli szemét.)

Olyan ismerős ez a házikó. -

Ott rénagancs emeli büszkén diszét föl -!

S amott a sellő, mely hal a köldökétől -!

Sellő? Hazudsz! Kerítés sora fából,

zár, mely megvéd a manóideák rohamától -!

SOLVEJG

(a kunyhóban énekel)

Szép pünkösdot készen fogadom.

*Kedves, aki messze vagy most,
jössz-e vajon?*

Ha teher töri vállad,

ne jöjj sebesen; -

megigértem: várlak,

s várok szivesen.

PEER GYNT

(feláll csendesen, halotthaloványan)

Ez itt feledett - az ott emlékezett,

ez itt vesztett - az ott megőrizett. -

És megfordítani semmi sem segít!

Ó, jaj, itt volt Peer császársága, csak itt!

(Beszalad az ösvényen az erdőbe.)

*Éjszaka. Fenyőerdő. Erdőtűz pusztításának nyomai. Üszkös fatörzsek mérföldnyi mélységben.
Fehér köd gomolyog itt-ott az erdő felett. Peer Gynt szaladva jön az erdőszélen.*

PEER GYNT

Köd, hamu, por. Építésre

itt anyag bőven terem.

Benn a romlás bűzhődése;

mennyi mázolt sírverem!

Holt tudás és álmok adják

a piramis ál-alapját;

sok hazugság grádics-útja

visz toronymagasba: csúcsra.

Bánás-undor léha szívvel
 lesz az ormon fenn a címer,
 harsányan hirdetve szét itt:
Petrus Gyntus Caesar fecit!
(Hallgatózni kezd.)
 Gyermeksírás? Hangja búnak -
 Sírás, félig dal talán. -
 S itt gombolyagok gurulnak -! *(Rugdossa.)*
 El utamból! Szaporán!

A GOMBOLYAGOK *(a földön)*
 Esmék vagyunk,
 s nem gondolt el az agyad.
 Nem járhatunk;
 nem adtál lábakat.

PEER GYNT *(kikerüli)*
 Egynek adtam életet; -
 az is satnya, béna lett!

A GOMBOLYAGOK
 Vágyunk: szárnyalni, lebegni,
 mint gondolatok -
 s gurulunk idelelni mi,
 mint gombolyagok.

PEER GYNT *(megbotlik az egyikben)*
 Gombolyag! te átkozott!
 Apádat elgáncsolod! *(Menekül.)*

SZÁRAZ LEVELEK *(üzötten a szélben)*
 Jelszók vagyunk,
 s vártuk, hogy a szád kimond.
 S lásd, pusztulunk,
 mint szélszakította lomb.
 Hernyók kifúrtak,
 férgek foga öldös;
 nem tett koszorúnak
 kezed gyümölcshöz.

PEER GYNT
 Használtok majd: földre estek,
 s nemsokára trágya lesztek.

SUHOGÁS A LEVEGŐBEN
 Dalok vagyunk,
 de te meg nem zendítettél!
 Megvádolunk:
 ezerszer gúzsba kötöttél,
 Mélyen a szivedben
 vártuk: megoldod; -
 de ott hagytál, te kegyetlen.
 Nyeljen mérget a torkod!

PEER GYNT
 Nyelj te, buta zümmögőm!
 Verselgetni volt időm? *(Megiramodik.)*

HARMATCSEPPEK

(hulldogálnak az ágakról)

Láss könnyeket,
miket el se sírtak,
pedig jeget
olvasztani bírtak.
Most itt a jég benn
szíved közepében;
s már jégcsap ellen
a könny tehetetlen.

PEER GYNT

Ronde-várban megeredtek -
s mégis jól elfenekeltek!

TÖRT FŰSZÁLAK

Tettek vagyunk,
s megtenni sose tudtál.
Elhervadunk:
aprózva torzítottál.
De ott leszünk,
ha majd mérlegre vetnek,
s panaszt teszünk -
s akkor jaj a fejednek!

PEER GYNT

Pfuj! Pálcát törni felettem
olyanért, mit meg se tettem!
(Gyorsan továbbmegy.)

AASE HANGJA

(nagy messzeségből)
Pfuj, kocsis! Hó, ha!
Hogy irányítottál!
Friss porka-hóba
kiborítottál. -
Hova visz ez az út?
Az a vár messze van?
A gonosz belebútt
pálcádba, fiam.

PEER GYNT

Jó lesz eliszkolni gyorsan.
Magaméhoz kötve hordjam
ördög bünét? Cipelésre
túlsok az én bünöm része.
(Elszalad.)

Az erdőnek egy más helye.

PEER GYNT

(dalol)
Hol vagytok, ebek? Egy sírásót, erőset!
S kántorhangot, amolyan bégetőset;
kalapomra gyászfátyolt nekem;
sok már a halottam, eltemetem!
(A Gomböntő - szerszámosládával és nagy öntőkanállal -
jön az oldalúton.)

A GOMBÖNTŐ

Jó estét!

PEER GYNT Mindegy a neve: kanál-e? pokol?
 Bor a szőlőbor, s bor az almabor.
 Takarodj, sátán!

A GOMBÖNTŐ Nem vagy oly durva talán,
 hogy azt hidd, nem lábon loholok: - patán?

PEER GYNT Mindegy, lóláb vagy rókakarom, -
 vigyázz, s kotródj innen. Akarom!

A GOMBÖNTŐ Tévedsz. Mindkettőnknek sietős a dolgunk,
 s mert nem szabad az időt pazarolnunk,
 megmondom a lényegét röviden:
 te magad mondtad az előbb nekem,
 nem voltál nagy bűnös sohasem, barátom,
 alig közepes rendű -

PEER GYNT No, látom,
 okosabban szólsz -

A GOMBÖNTŐ Okosabb, ha vársz; -
 de az erényestől még messzire jársz -

PEER GYNT Hiszen ily címet nem igényeltem soha.

A GOMBÖNTŐ Nem tartozol sem ide, sem oda
 a kettő közt. Az a nagy-nagy vétkező
 úton-útfélen ma nem is fordul elő;
 ahhoz nem elég, hogy iszapban élj;
 bűnhöz komolyság kell, s nagy erély.

PEER GYNT Igazán helyes ez az észrevétel;
 vágjunk neki elszánt zsoldosi hévvel.

A GOMBÖNTŐ Te a bűnt nem vetted elég komolyan.

PEER GYNT Nekem, mint fröccsent sár, csak olyan.

A GOMBÖNTŐ Rendben van. Aki tapicskol a sárban,
 nincs helye a kénbűzők mocsarában -

PEER GYNT Ergó: megyek, nincs dolgom teveled.

A GOMBÖNTŐ Ergó: jön az olvasztóművelet.

PEER GYNT Új módit leltetek, új fogásokat,
 míg jártam távol a külföldöket?

A GOMBÖNTŐ A szokásunk régi, akár a kígyó,
 értékőrző és megtakarító.
 Te ezt a mesterséget is ismered,
 tudod, hogy az öntésben hiba is lehet,
 ilyen a gombnak a füle hiánya.
 Mít tennél ezzel?

PEER GYNT Messze hajítanám.

A GOMBÖNTŐ Jon Gynt, míg bírta a pénze s a zsákja,
 herdálta a pénzt, vígan, szaporán.

De a Mester, lám, takarékosan
kezel, s ezért becsülete van.
El nem hajít, kegyelmez a művi hibának,
s a hibást felhasználgatja nyersanyagának.
Lehetnél pityke ma, szemnek fényes ék
világ mellényén, ámde füled nyomorék,
s ezért jutsz most a selejt kosarába,
ahol gombtested a massa sorsa várja.

PEER GYNT

Egy Peert Pállal, Péterrel összevegyítenél! -
Csak nem gondolsz ilyesmire, hé?

A GOMBÖNTŐ

Bizony erre gondolok, erre pontosan.
Átestek rajta sokan, sokan.
Kongsbergben a pénzre is ez a sors vár,
ha a forgástól simára kopott már.

PEER GYNT

Csak fősvénykedsz itt, más mi lehetne ez?
Kedves barátom, hadd megyek el, eressz; -
kopott schilling vagy pityke, amely fületlen,
örömet nem kelthet a Mesteredben.

A GOMBÖNTŐ

Ameddig az emberből nem szállt el a lélek,
megőrzi magában a fémértéket.

PEER GYNT

Azt mondom: nem! És százszor is újra: nem!
Míg van karmom, fogam, ezt nem engedem!

A GOMBÖNTŐ

Ezt nem? S mi mást? Ne légy buta, jöszte!
A mennynek nem vagy elég levegős te -

PEER GYNT

Szerény vagyok; a magas ég nem érdekel; -
de az énemből egy szikrát sem vetek el.
Ítéltetek ó törvénnyel a kárhozásra,
vagy bízzatok rá arra a lópatásra; -
lehet száz év - lehet, hogy több idő ez -,
neked, látod, ez a sors is túrhető lesz;
ez a gyötrelem csupán morális,
és éppen ezért nem piramidális.
Csak átmenet, ahogy írva van,
s ahogy a róka szólt komolyan; -
megváltást várhat az ember, visszaléphet,
s közben reméli: jobb napokat is érhet.
De a másik sors: úgy veszni bele
idegen testekbe, mint a pihe -
ez az öntés, mely mindent, ami gynti, temet, -
mélyen felháborítja a lelket!

A GOMBÖNTŐ

De kedves Peer, ez a hang nagyon heves,
potomságért izgulni nem érdemes.
Úgysem voltál soha önmagad; -
mi van abban, ha a halál hívogat?

PEER GYNT *Én* nem magam? *Én*? Ez a tréfa kemény!
Kiderül, hogy Peer Gynt más, nem is én!
Nem, Gomböntő, ez téves ítélet,
ha belém látnál, s látnád a vesémet,
csak Peert lelnél ott is, soha mást,
sehol egyetlen idegen vonást.

A GOMBÖNTŐ Az nem lehet. Itt van, ni, a rendeletemben:
menj s Peer Gyntöt nyomozd ki, de menten.
A hivatását nem töltötte be.
Selejt. Öntökanálba vele.

PEER GYNT Badar beszéd! Peer -? Nem hiszek ebben.
Rasmus vagy Jon lehet ott a rendeletedben.

A GOMBÖNTŐ Rég volt már, hogy kanalamba tettem őket.
Jöjj szépszerivel, s ne lopd az időmet!

PEER GYNT Azt lesd! S ha reggel majd kisütik,
hogya az írás másra vonatkozik?
Jó ember, ügyelj! Gondold csak el:
ezért felelős egyedül te leszel -

A GOMBÖNTŐ No de itt az írás -

PEER GYNT Jó, de határidőt -

A GOMBÖNTŐ Minek az?

PEER GYNT Bizonyítsam a kétkedők előtt,
hogya önmagam voltam, soha mássá
nem lettem. És most ezt teszik itt vitássá.

A GOMBÖNTŐ S a bizonyosság?

PEER GYNT Okmányok, tanuk ezre.

A GOMBÖNTŐ Félek, hogy a Mester elveti rendre.

PEER GYNT Nem, nem! Ez a gond ne bántsa nyugalmadat!
Pár percre kölcsönkérem most magamat;
egyszer születünk, tehát jogunk van
megóvni magunkban az énhez tartozót.
Elengedsz?

A GOMBÖNTŐ Menj. De jegyezd meg a szót:
elfoglak az első átalutunkban.
(*Peer Gynt futva távozik.*)

Jóval odább az erdőben.

PEER GYNT (*loholva jön*)
Az idő pénz. Jó mondás nagyon.
A keresztút merre lehet vajon?
Lehet távol, de lehet közel,
a talaj izzó vasként tüzel.
Tanút! Tanút! De hol lelek ebben

az emberláb se taposta rengetegben?
A világ kontár mű, s benne sivár a hely
annak, aki színigazáért síkra kel.
*(öreg, hajlott hátú férfi baktat előtte az úton;
kezében bot, nyakában tarisznya.)*

AZ ÖREG *(megáll)*
Egy hontalan egy schillinget kér csupán!

PEER GYNT
Bocsáss meg, nincs apró a zsebemben -

AZ ÖREG
Peer herceg! Itt! És oly nagy idő után!

PEER GYNT
S te ki vagy?

AZ ÖREG
Már elfeledte a Rondét? Engem?

PEER GYNT
Csak nem -?

AZ ÖREG
Bizony én: vén Dovre apó.

PEER GYNT
Dovre apó? Csakugyan? Nem áztat a szó?

DOVRE APÓ
Ó, jaj, uraságom fénye hol van? -

PEER GYNT
S vagyonod?

DOVRE APÓ
Kifosztottak, de teljesen.
Bolyongok a földön farkaséhesen.

PEER GYNT
Hej! Ilyen tanu nem terem minden bokorban!

DOVRE APÓ
De a herceg úrnak is érte dér a haját.

PEER GYNT
Örölnék, kedves apósom, az évek -
privát ügyeket adjunk át a feledésnek, -
elsősorban a családi vitát.
Vad fickó voltam -

DOVRE APÓ
Az. De nagyon.
Mít nem tesz az ember fiatalon?
De jó, hogy elhagyta jegyesét:
így elkerülte a szégyen a gonddal;
züllésre adta az életét -

PEER GYNT
Lám!

DOVRE APÓ
Rongyosan csavarog ma szerteszét;
s a levet most összeszűrte Tronddal.

PEER GYNT
Tronddal?

DOVRE APÓ
Igen, a valfjellivel.

PEER GYNT
Á, Trond! Igen, attól csábítottam el
a három lányt!

DOVRE APÓ
De fiúunokám
nagy és kövér; országos törzsnek az apja -

PEER GYNT
Elég már, jó ember, sok is ám;
más az, ami szívemet átalhatja. -

PEER GYNT Ugyan! Én, Peer Gynt?

DOVRE APÓ *(sírva)* Hálátlan! Így cselekedni!
 Manóként élni, de rejtegetni!
 Mindenben csak ez a szó segített,
 utadon a magasba ez lendített; -
 És most elvetsz, és megtagadod ígémet,
 noha hálára kötelezne téged.

PEER GYNT *Elég!* Hogy én - Csupa ráfogás!
 Manó! Önző! Az egész - locsogás!

DOVRE APÓ *(elővesz egy csomó régi újságot)*
 Azt gondolod, hogy nincs hírlap minálunk?
 Itt, látod-e, itt, vörössel feketén,
 a „Boszorkány Közlönyben” cikket találunk:
 terólad zeng. S az elutazás telén
 az „Ördög Szemle” dicsér vezető helyén.
 Olvasd el. Szép ez a nagy magasztalás.
 Nézd, itt a cikkíró neve: „Lópatás.”
 Emitt meg „A nemzeti elv s a manóság” -
 azt írja benne az értekező,
 döntő a közös hiba adta rokonság,
 s nem a fark vagy a szarvak dísze a fő.
 „Magadnak elég - ez a bélyeg itten”,
 így végezi, és te vagy példája a cikkben.

PEER GYNT Én, én manó?

DOVRE APÓ Egészen tiszta dolog.

PEER GYNT Mért nem maradtam a Rondén, nálatok?
 Ott békében tölthettem volna időmet,
 s nem koptattam volna magamat s a cipőmet.
 Locsogás, - öreg! Fecsegés! Peer Gynt - manó!
 Ég áldjon! Eredj! - Egy kis dohányravaló.

DOVRE APÓ Kedves Peer herceg!

PEER GYNT *Ejnye, siess!*
 Eszelős vagy-e? Gyermek? Ispotályt keress.

DOVRE APÓ Hiszen azt keresek, de lám, a kevélyek:
 unokám sok sarja, akik szabadon
 úzhatnak, mert az övék minden hatalom,
 azt mondják: már csak könyvek lapjain élek.
 Szólás, hogy nincs rosszabb a gonosz barátnál.
 Ó, jaj, a magam bőrén tanulom meg én;
 fáj tudni, hogy ennyi vagyok már: költemény.

PEER GYNT Megesett, jó ember, mással is ám már.

DOVRE APÓ Mi nem jutunk aggsági segélyhez;
 hol az aggmenház? hol a tartalék? -
 Nem is illenék ez a rondei néphez.

PEER GYNT Csak az ördög igéje: magadnak elég!

DOVRE APÓ A herceg nem panaszolhat a szóra.
S ha így vagy amúgy megszánna szive -

PEER GYNT Rossz nyomra futottál, Dovre apója:
mert lásd, „csupaszon” érkeztem ide -

DOVRE APÓ Herceg s koldus? Lehetetlen eset!

PEER GYNT Zálogba tettem hercegi énemet.
Ti vagytok oka, ti gonosz manó-zsiványok!
Vesztünkbe visznek a léha társaságok.

DOVRE APÓ Ismét megcsalt a remény. Mehetek.
Ég áldjon. A városban csak elélek.

PEER GYNT Mit akarsz?

DOVRE APÓ A színházhoz sietek.
Nemzeti hőseket keres a sajtó ma. Remélek. -

PEER GYNT Hát jó utazást. S add át üdvözetem.
Ha szabadulok, én ugyanazt teszem.
Bohózatot írok, mély lesz a humora, gynti:
a cím: „*Sic transit gloria mundi*”.
(*Továsiet az úton; Dovre apó utána kiabál.*)

Keresztút.

PEER GYNT Ilyen próbát, Peer, nem láttál soha még!
Sorsdöntő volt az a dovrei szó: *elég*.
Hajótörött, menekülj egy deszkaszálon.
De selejt sorsára ne juss soha, semmi áron!

A GOMBÖNTŐ (*a keresztútnál*)
No, Peer, hol van az a tanusítás?

PEER GYNT Ez az átalutunk? Ez volna vajon?

A GOMBÖNTŐ Nem olvastam, de látom az arcodon,
hogy rólad mit mondhat az az írás.

PEER GYNT Belefáradtam; - meg el is tévedhetek -

A GOMBÖNTŐ El hát; úgysem használna ez se neked.

PEER GYNT Igaz; itt a vadonban késő éjszakán -

A GOMBÖNTŐ Öregember baktat amott. Megszólítanám.

PEER GYNT Ittas; nem ajánlhatom. Ne tedd meg.

A GOMBÖNTŐ De hátha -

PEER GYNT Hagyj békét az öregnek!

A GOMBÖNTŐ Hát így vagyunk már?

PEER GYNT Egyre felelj csupán:
mi az „önmaga lenni” lényegében?

A GOMBÖNTŐ Különös, hogy az kérdi, aki éppen -
 PEER GYNT Felelj kurtán, jól. És szaporán.
 A GOMBÖNTŐ Az önmaga lenni: magunkat meghaladni.
 De megzavarhat a szó homálya; tehát
 így mondom: mint cégtábla mutatni
 a Mestered célgondolatát.

PEER GYNT S aki nem tudhatja meg sohasem,
 Mi a Mester célja?

A GOMBÖNTŐ Megérzi a *sejtő*.

PEER GYNT No de hányszor megtéveszt az a sejtelem, -
 s olyankor *ad undas* viszi le a lejtő.

A GOMBÖNTŐ Bizony. S akiben sejtést se találunk,
 abban könnyebben horgot akaszt a Patásunk.

PEER GYNT Fogas itt ez az ügy, bonyolult ez a helyzet -
 Inkább feladom ma az „önmaga”-elvet; -
 nemigen tudnék bizonyítani sem,
 leszámolok vele teljesen.
 De minap, hogy az erdőt jártam el-eltörődve,
 szorított a lelkiismeretem cipője;
 bűnös vagy, Peer, száz szónak is egy a vége -

A GOMBÖNTŐ Nono, Peer Gynt, legelülről kezdenéd-e?

PEER GYNT Dehogy. Úgy értem: *nagy* bűnös, ritka hamis;
 nemcsak tettben, de a vágyban, a szóban is.
 Amikor idegen földön csavarogva -

A GOMBÖNTŐ Jó, jó; de kíváncsi vagyok a lajstromodra.

PEER GYNT Adj egy kis időt; hogy gyóntatót keressek.
 Hozok írást tőle, a bűnök benne lesznek.

A GOMBÖNTŐ Ha lesz lajstrom, természetesen
 a kanálba nem kerülsz sohasem.
 De Peer, a parancs -

PEER GYNT Vén már a papír is;
 alatta elévült régen a dátum.
 Volt erkölcsünkben egy fura krízis:
 prófétát játszom, s üdvöm: a fátum.
 No, hozzak írást?

A GOMBÖNTŐ De -

PEER GYNT Senki se nógat,
 itt nem találsz nagy tennivalókat.
 Járásunk pompás, friss levegője edz,
 itt nagy kort érnek épen, erőben.
 A justedali pap így fejezte ki ezt:
 „ritkán hal meg valaki nálunk a völgyben”.

A GOMBÖNTŐ

Van még egy átalutunk. Végső határom.

PEER GYNT

Papot! Papot! A föld fenekéből, minden áron!
(*Elszalad.*)

Hangavirágos halom. Az út a magasodó hegyvidék felé kígyózik.

PEER GYNT

Esben így szólt: ez is ér valamit,
s felvette a szarka tollait.
Ki hitte volna: a bűnünk és hibánk
az utolsó este a bajból még kiránt.
No de, persze, csiklandós az eset még:
Hiszen így hamuból a tűzbe esnék; -
de van egy szólás annak, aki fél:
ameddig az ember lélegzik, remél.
(*Sovány alak, magasan felkötött reverendában,
sietve haladna át az úton. A vállán madárfogó háló.*)

PEER GYNT

Egy pap! Hálóval! Ej, ki lehet?
Hurrá! A szerencse hogy szeret!
Jó estét, lelkész úr! Meredekhez ért. -

A SOVÁNY

Mit nem teszünk egy emberi lélekért?

PEER GYNT

Valakit vár tán a mennyei út?

A SOVÁNY

Nem; azt remélem, a másik útra jut.

PEER GYNT

Elkísérném, ha ez papi méltóságod -

A SOVÁNY

Tessék. Szeretem a társaságot.

PEER GYNT

Valami szorítja szívem -

A SOVÁNY

Heraus! Ki vele!

PEER GYNT

Ön jó embernek tart. Igaz-e?
A törvényt meg nem szegtem volna soha.
Múltamban nincs béklyó, kaloda;
mégis megesik, hogy botlik a lábunk -

A SOVÁNY

Meg, meg. S ilyet a legjobbnál is találunk.

PEER GYNT

Kicsiségek -

A SOVÁNY

Csak kicsiségek?

PEER GYNT

Azok.

En-gros bűnöktől tiszta vagyok.

A SOVÁNY

Ha ez így van uram, hagyjon békét nekem;
a személyemben téved. Mit néz kezemen? -
Szóljon, ha róla észrevétele van. -

PEER GYNT

A körömrendszer fejlett csodálatosan.

A SOVÁNY

Lábamra sandít most, ugye? Nem?

PEER GYNT

Valódi pata?

A SOVÁNY

Természetesen.

PEER GYNT

(megemeli kalapját)

Szentül hittem, hogy az Ige papja ön:
pedig különb a szerencsém. Köszönöm.
Ha terem vár, hagyd el a konyha irányát,
s ha király - kerüld el a gyatra lakáját.

A SOVÁNY

Kezet! Nincs semmi előítélete.
Állok szolgálatára. Segíthetek-e?
Pénzt és hatalmat én nem ígérhetek,
azt, ha felakaszt, akkor se szerezhetek.
Nem hinné: pang az üzleti élet; -
kicsi forgalmam nem hoz nyereséget;
nagyéha jön egy lélek egyedül -

PEER GYNT

Hát most az emberek annyira jobbak?

A SOVÁNY

Dehogyan! Cudarul elaljasodtak; -
legtöbbje az olvasztóba kerül.

PEER GYNT

Erről magam is hallottam már valamit;
tulajdonképpen ezért vagyok itt.

A SOVÁNY

Szóljon!

PEER GYNT

Ha szerénytelenség nincs a szavamban,
kérnék -

A SOVÁNY

Egy jó menedéket, ugye?

PEER GYNT

Kitalálta, nem kell végigmondani se.
Hiszen pangás van a forgalomban -
nem fog talán elbírálni keményen -

A SOVÁNY

De, kedves -

PEER GYNT

Nincs magasabb igényem.
Bér nem kell, nem bánom, ha nem adnak,
de a jó bánásmódot kikötöm magamnak. -

A SOVÁNY

Meleg szoba?

PEER GYNT

Az. No, de *nem nagyon*.
Fő, hogy ki-bejárhassak szabadon, -
s hogy tudjam: akármikor jogom van,
ha jobb sors hívna, visszavonulni onnan.

A SOVÁNY

Sajnálom, kedves uram, igazán:
nem is hinné, mily rengeteg ember
fordul hozzám sok efféle kérelemmel,
mikor ott áll élete végvonalán.

PEER GYNT

De ha visszagondolok életemre,
úgy érzem, joggal igényelem -

A SOVÁNY

Kicsiség -

PEER GYNT

Nem egészen, hinni merem; -
de most jut a néger-üzlet eszembe -

PEER GYNT S nem bánja, ha még megkérdem:
mily bűn hizlalta?

A SOVÁNY A bűne, azt hiszem,
hogy éjjel-nappal önmaga volt egészen;
ez a döntő mozzanatunk itt lényegében.

PEER GYNT S ilyeneknek az elszállásolás dukál?

A SOVÁNY Megesik. Kapunk ezeknek félig nyitva is áll.
Az ember önmaga két módon lehet:
fonákja lehet vagy színe a frakknak.
Párizs kitalálta - látta a híreket? -,
hogy képíró ereje van a napnak.
Lehet direkt az a kép, mit létre hívnak,
vagy indirekt, és ezt nevezik negatívnak,
fordítva felel meg az árnyak, a fénynek,
s ezért csunya laikus szemének;
a hasonlóság negatívban is benne van,
csak az kell, hogy belőle kicsald okosan.
Ha tehát egy lélek az életében
csupán negatívot adott lemezen,
azt nem dobják el, megmarad épen -
elküldik egyszerűen nekem.
Én átveszem kezelésbe menten,
és átalakítom a műhelyemben,
meggőzölöm, áztatom és hevítem,
kénfürdő-vízbe, lugokba merítem,
míg rejlő megfelelője kiléphet, -
s most már pozitívja mutatja a képet.
De aki, mint ön, lekopott lemezén,
annak nem használhat sem a lúg, sem a kén.

PEER GYNT Lám: hollóként kell jönnöm ide,
hogy hófajdként menjek. Igaz-e?
De merész leszek és megkérdem:
mi a név azon a negatív lemezen?

A SOVÁNY Peer Gynt.

PEER GYNT Peer Gynt? Vajon őmaga?
Gynt úr?

A SOVÁNY Ő. Van rá esküszava.

PEER GYNT Gynt úrnak bízni lehet a szavában.

A SOVÁNY Tán ismeri?

PEER GYNT Valamennyire: - hány van,
akit ismerünk!

A SOVÁNY Az idő szalad.
S hol látta őt utoljára?

PEER GYNT A Cap alatt.

A SOVÁNY

Di buona speranza!

PEER GYNT

Ott. De ha jól emlékszem,
indult a hajója, távoli útra készen.

A SOVÁNY

Sietek, hogy elcsíphessem, oda,
noha nincs ínyemre a Cap vidéke, s okkal,
nem is csábíthat a tája soha
a gonosz stavangeri misszionáriusokkal.
(*Sietve délnék indul.*)

PEER GYNT

Az állat! Az ostoba! Úgy lohol,
hogy a nyelve kilóg. - Felsül valahol.
Be jó, hogy a bárgyu eszén kifogtam!
Hogy adta a bankot itt elbizakodottan!
Ráfér ez a felfuvalkodás a soványra!
Iparából úgysem lesz soha hája: -
a nagy lóról majd könnyen a földre pottyán. -
Hm. Biztosabban én sem ülök a nyeregben;
Peer Gynt az *önmaga*-rendből még kiheppen.
(*Csillag fut le az égről: feléje bólint.*)
Csillagtestvér, ideleenn Peer Gynt izen!
Ragyogni, kiégni s enyészni a semmiben -
(*Megborzong, mintha valamitől félne, s mélyebben
belemegy a ködbe. Ott egy ideig hallgat, aztán felkiált.*)
Hát senki sincsen a sűrű tömegben,
mélyben, mennyben, aki hallana engem?
(*Odább ismét kibukkan a ködből, kalapját az útra
hajítja, s a haját tépi. Aztán lassanként lecsillapodik.*)
Milyen koldusszegényen tér meg ide
lelkünk a végtelen ködű semmibe.
Gyönyörű föld, rossz néven ne vedd,
hogy szép gyepeden hiába jártam.
Gyönyörű nap, fényed és meleged
lakatlan házba sütött a drága sugárban:
nem volt, ki a fényt fogadja, marassza; -
mondják, sohasem volt otthon a gazda.
Szép földem, szép nap, két gyönyörű csodám,
buták vagytok, mert tápláltátok anyám.
Fösvény a lélek, a természet fecsérő.
Születésért étellel fizet meg az élő. -
De most felhágok a legmagasabb oromra,
lássam még egyszer: hogy kel a nap korongja,
elnézem az ígéret földjét, míg bírja szemem,
s ha eltűnök egy hózuhatag tömegében,
„Itt nyugszik Senki” - ez hirdesse a végem;
aztán - ami jön, jön - mindegy már nekem.

TEMPLOMBAMENŐK

(énekelnek az erdei ösvényen)
Áldott az a hajnal!
Lángolva leszálltak
a nyelvek, hozva az égi szót!
Most mennyei dallal
hódolhat Urának
a tűzihlette utód.

PEER GYNT

(riadtan összezsugorodik)
Ne nézz oda! Romlás jár a pusztá sötétben!
Jaj, holt voltam holtom megelőzve, régen!
(El akar illanni a bokrok között, de átalútba ütközik.)

A GOMBÖNTŐ

Jó reggelt, Peer! Az a lajstrom érdekelne -

PEER GYNT

Mennyit kiabáltam, erre meg arra figyelve!

A GOMBÖNTŐ

S nem volt, ki a hangra erre kerül?

PEER GYNT

Egy vándor fényképész, egyedül.

A GOMBÖNTŐ

Az időd lejárt.

PEER GYNT

Minden lejárt. A bagolynak
hallod huhogását? Már szimatolgat.

A GOMBÖNTŐ

Harang szava.

PEER GYNT

(mutató kézmozdulattal)
S ott az a fény, mely győz a homályon?

A GOMBÖNTŐ

Kunyhó világa csak.

PEER GYNT

S a hang, amely idehat?

A GOMBÖNTŐ

Egy nő dala csak.

PEER GYNT

Egy nő - akinél ma megtalálom
a bűnlistát -

A GOMBÖNTŐ

(megragadja) Szedd rendbe a házadat!

PEER GYNT

A házamat? Ott az enyém, tudom.
Kotródj! Kanalad ha láda lehetne,
nem férne el Peer Gynt és lajstroma benne!

A GOMBÖNTŐ

No, Peer, a harmadik átaluton -!
(Egyet fordul és elmegy.)

PEER GYNT

(közelebb megy a házhoz)
Vissza-előre egy idő az út.
Ki is, be is szoritóba fut. *(Megáll.)*
Ó, végtelen jajszó legyen a kísérő,
amikor belép a házba a visszatérő!
(Pár lépést tesz a kunyhó felé, de újra megáll.)
Kerülj kívül, szólt Görbe!
(Hallja a kunyhóból kihangzó éneket.)
Ma nem! Ma nem!
Ha szoros is az út, átvágok egyenesen!

(A ház felé szalad; ebben a pillanatban kilép az ajtón Solvejg ünneplő ruhában. Egyik kezében kendőbe takart zsoltárkönyv, a másikban bot. Karcsún, szelíden magasodik fel alakja az ajtóban.)

PEER GYNT

(odaborul a küszöbre)
Bűnös van előtted; mondj ítéletet!

SOLVEJG

Áldott az Úr neve! Visszaérkezett!
(Tapogatva nyújtja feléje a kezét.)

PEER GYNT

Vádolj, panaszold el, bűnöm mennyi van!

SOLVEJG

Nem vétkeztél soha, egyetlen fiam.
(Ismét tapogatódzik, s megtalálja.)

A GOMBÖNTŐ

(a ház mögött)
Hol a lista, Peer?

PEER GYNT

Kiáltsd ki a vétkem!

SOLVEJG

(melléje ül)
Dallá bővölted az életemet.
Légy áldva! Beváltod ígéretedet.
S áldott ez a pünkösdi napja a hajnali fényben!

PEER GYNT

Elvesztem -

SOLVEJG

Lesz, aki melléd álljon!

PEER GYNT

(nevet)
Ha ugyan meg nem fejtetted a talányom.

SOLVEJG

S a talány?

PEER GYNT

Meg tudnád mondani hát:
hol volt Peer Gynt egy hosszú életem át?

SOLVEJG

Hol volt?

PEER GYNT

A homlokán hivatása jegyével,
ahogy egykor az Úr gondolta el őt!
Mondd meg! Ha megoldani nincsen erőd.
Ködországban vár már a nagy éjjel.

SOLVEJG

(mosolyog)
Könnyű.

PEER GYNT

Oldd meg, ha tudod, nekem.
Hol éltem Isten-bélyeges énnel,
mi tartott s őrizett erejével?

SOLVEJG

Hitem, reményem s szeretetem.

PEER GYNT

(visszahökken)
Ó, hallgass el! Megtévesztők a szavak.
Lelkedben anyja vagy hát a fiúnak!

SOLVEJG

Az anyja. S az apja ki? Aki bűnét látva,
az anyja könnyörgésére megbocsátja.

PEER GYNT

(fény ömlik el az arcán, felkiált)
Anyám, makulátlan nőm, te tiszta lélek! -
Ó, rejts el, ölelj magadba, kérlek! -
(Solvejgbe kapaszkodik, s elrejtí arcát az ölében.
Hosszú csend. Most kel fel a nap.)

SOLVEJG

(halkan énekel)
Csak aludj el, drága fiam!
Rengetlek, az álmodat őrzöm.
Az anya karján hordozta fiát,
s vele játszogatótt egy életen át.
A fiú az anya keblére simúlt
egy életen át. Áldott ez a múlt!
A fiam pihent az anyja szivén
egy életen át. Fáradt ma szegény.
Csak aludj el, drága fiam!
Rengetlek, az álmodat őrzöm.

A GOMBÖNTŐ HANGJA

(a ház mögöl)
Jön, Peer, az utolsó keresztutam;
ott majd -; no de nincsen több szavam.

SOLVEJG

(hangosabban énekel a nap fényében)
Rengetlek, az álmodat őrzöm; -
csak aludj, álmodj, fiam!

.oOo.